

Fattigdom og frivillig velferd i Norge

En kvalitativ studie av brukere ved Robin Hood
Huset i Bergen

Sunniva Beate Haram Farnes

Masteroppgave

Våren 2014

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammendrag:

Denne oppgaven handler om mennesker som kan betegnes som fattige i Norge, og som benytter seg av frivillige organisasjoner som et supplement til det NAV kan gi. Jeg har fokusert på en stiftelse i Bergen som heter Robin Hood Huset, som er et sosialt møtested for økonomiske vanskeligstilte. Der kan man få gratis klær, mat, bruke internett og telefon, men også få et sosialt fellesskap. For de som er arbeidsledige, sykemeldte eller uføretrygdet, kan det være viktig å ha et sted å gå til om dagene når alle andre er på jobb. Det sosiale felleskapet og det å «bli sett» er viktig på Robin Hood Huset. I denne oppgaven har jeg hatt et fokus på de norske brukerne på Robin Hood Huset, selv om en stor del av brukerne er fra utlandet. Dette er fordi jeg synes det har vært interessant å finne ut av hvordan nordmenn, som er født og oppvokst i et av verdens rikeste land, synes det er å oppholde seg på Robin Hood Huset, som på folkemunne kalles «fattighuset».

Jeg har gjort seks intervjuer med brukere, og jeg har utført deltagende observasjon på huset. Temaene har vært relasjoner og fellesskap, hvordan det er å ta i mot gaver, og stigmatisering rundt det å være bruker av et såkalt fattighus. Jeg har observert at det er en tydelig gruppeinndeling på huset – det er tre hovedgrupper; Nordmenn, arbeidsinnvandrere og Rom-folk. Jeg har studert samhandling og relasjoner mellom de norske og de utenlandske. For å analysere hvordan disse grupperingene viser seg, har jeg brukt Simmel sine tanker om «den fremmede» og Goffman sin teori om «face-work» og ikke-verbal kommunikasjon.

I tillegg til å ha studert miljø og relasjoner på huset, har jeg vært interessert i å se på hvordan brukerne synes det er å ta imot gavene som blir gitt på huset. Jeg har brukt Marcel Mauss sin teori om gaven i et sirkulasjonsperspektiv, og sett dette i forhold til gavene som blir gitt på Robin Hood Huset. Gaveperspektivet til Mauss handler om tre aspekter: gi, ta imot, og gjengjelde. Siden brukerne på Robin Hood Huset ikke har mulighet til å gjengjelde samme type gave, blir gjenytelsen annerledes. Gjenytelsen fra brukernes side er takknemlighet, og en underordning av gaven og generøsiteten.

Jeg har også vært opptatt av begrepet fattigdom, og hvorvidt brukerne på huset kan defineres som fattige. I henhold til Georg Simmel blir «den fattige» definert som fattig når vedkommende tar i mot hjelp. Men jeg har vært opptatt av brukernes subjektive mening omkring fattigdom. Dette er et følsomt tema, og jeg har fått varierende svar fra informantene om dette temaet. Det er tydelig at det er mye stigmatisering og skam rundt det å ha dårlig råd/

bli oppfattet som fattig, og dette blir enda tydeligere da flere av informantene fortalte at de synes det er flaut å være bruker på Robin Hood Huset. Tanker omkring stigmatisering blir analysert med hjelp av Goffman.

Antall ord i hovedteksten: 35 466

Førord:

Å skrive masteroppgave har vært både utfordrende og givende. Motivasjonen har kommet og gått, og jeg har vært nær ved å gi opp. Jeg er derfor stolt over at jeg har kommet i mål.

Først og fremst vil jeg takke informantene som stilte opp til intervju. Uten dem ville ikke oppgaven blitt til. Jeg er imponert over, og glad for hvor åpne og reflekterte informantene har vært.

Tusen takk til veileder Atle Møen for positiv og konstruktiv kritikk. Veiledningen fra Atle har vært uvurderlig, og uten den støtten ville jeg ikke kommet i mål. Jeg vil også rette en stor takk til Bente Nicolaysen for gode råd og veiledning tidligere i prosessen. Bente har vært svært engasjert i mitt prosjekt og gitt meg troen på at prosjektet var gjennomførbart.

Tusen takk til mamma og pappa for både økonomisk og moralsk støtte gjennom utdanningen, og for deres tro på meg og støtte i både tykt og tynt.

Takk til mine «kollegaer» på Sofie Lindstrøms hus for svært hyggelige kaffe - og lunsjpauser, samt den fine støtten jeg har fått i prosessen med å skrive masteroppgaven. Det har vært koselige år med både latter og tårer, hardt arbeid og fest, og jeg kommer til å se tilbake på denne tiden med glede. Spesielt takk til Linn, Emilie og Kristin.

Sist, men ikke minst, takk til Erlend for all mulig støtte gjennom disse studieårene. Gode middager og evig optimisme og støtte har vært til stor hjelp gjennom utdanningen. Takk for at du alltid er der for meg og har tro på meg!

Sunniva Beate Haram Farnes

Bergen, Mai 2014

Innholdsfortegnelse:

Sammendrag:.....	2
Forord:.....	4
Kapittel 1: Innledning og problemstilling	8
Gangen i oppgaven:	12
Kapittel 2: Den institusjonelle bakgrunnen	13
2.1. «Den nye fattigdommen»	13
2.1.1. Hvorfor har Norge fattige mennesker i dag?	15
2.1.2. Hvem er «de fattige»?	16
2.2. Det moderne, norske velferdssamfunnet:	21
2.3. Frivillig velferd i Norge:.....	23
2.2.3. Ulike typer frivillige organisasjoner:	24
2.4. Hva tilbyr de frivillige organisasjonene som ikke NAV tilbyr?	25
Kapittel 3: Presentasjon av Robin Hood huset:	28
3.1. Beskrivelse av Robin Hood huset:.....	28
3.1.1. <i>Hollendergaten</i> :	28
3.1.2. <i>Magnus Barfots gate</i> :.....	29
3.2. Hvem går der?	31
Kapittel 4: Teoretisk rammeverk	32
4.1. Gaveperspektiv – en triangelstruktur:.....	33
4.1.1. Plikten til å motta:	34
4.2. Relasjonelle perspektiver:.....	36
4.2.1. «Conviviality» og måltidet:	37
4.2.1. «Den fremmede»:.....	40
4.2.3. Goffman og Face-work:	42
4.3. Avvik og Stigmatisering:	45
4.3.1. Avvik	45
4.3.2. Goffman og stigmatisering:	47
Kapittel 5: Metode.....	50

5.1. Metodevalg	50
5.1.1. Intervju	51
5.1.2. Deltagende observasjon	52
5.2. Min rolle som ansatt og forsker – nærhet og kritisk distanse	53
5.3. Rekruttering av informanter	55
5.3.1. Presentasjon av informantene:	55
5.4. Utvikling av intervjuguide	58
5.5. Vurderinger i forbindelse med intervju	59
5.6. Analyse av datamateriale	59
5.7. Generalisering	60
5.8. Ethiske vurderinger	61
Kapittel 6: Gaveutveksling	63
6.1. Hvordan gavene mottas	63
6.2. Hvordan gavene gjengjeldes:	66
6.3. Gaver gitt utenifra	67
Kapittel 7: Ulike intensjonaliteter for å gå på Robin Hood Huset	69
7.1. Arbeidsinnvandrene og Rom-folk:	69
7.2. Nordmenn	72
7.3. Conviviality – å være sammen:	73
7.4. «De andre» og «De fremmede»	75
7.5. Å skape relasjoner på tvers av gruppene:	78
7.5. Avslutning:	80
Kapittel 8: Ikke-arbeidende – avvik og stigma	80
8.1. «Flaut å gå på Robin Hood Huset»:	81
8.2. Er brukerne på Robin Hood Huset fattige?	86
8.2.1. Robin Hood-huset – et fattighus?	88
8.3. Avslutning:	89

Kapittel 9: Konklusjon	90
1. Hva er brukeres erfaring med den frivillige velferden som tilbys ved Robin Hood Huset, og hva skjer i gaveutvekslingen?	90
2. Hva foregår i samhandlingen mellom brukere, og hva slags relasjoner oppstår?	91
9.2. Avslutning	92
9.3. Videre forskning:	93
Litteraturliste:	94
Vedlegg 1: Informasjonsskriv, hengt opp på oppslagstavle på Robin Hood Huset.....	99
Vedlegg 2: Informasjonsskriv delt ut til de som nølte, og til de som sa seg villig til å la seg intervjue.....	100
Vedlegg 3: Intervjuguide	101

Kapittel 1: Innledning og problemstilling

Temaet for masteroppgaven er fattigdom i Norge, og økonomisk vanskeligstilte menneskers erfaring med frivillig velferd. Jeg vil gå konkret inn på fattigdomsfeltet i Bergen, og se på fattige menneskers bruk av frivillige organisasjoner/ stiftelser. Jeg vil studere brukere ved én enkelt stiftelse som retter seg mot økonomiske vanskeligstilte, og finne ut av hva slags erfaringer disse brukerne har med den frivillige velferden som gis.

Norge som er kjent som et av verdens rikeste land, og som har en velutviklet og fungerende velferdsstat, har likevel mennesker som kan regnes som fattige. Flere rapporter viser at Norge har en reell fattigdom (jf. Fløtten et al. 2001, Gautun et al 2005, Nadim og Nielsen 2009). De sosioøkonomiske skillene har blitt større de siste årene, og noen hevder at velferden har blitt svekket blant de svakeste¹ (Underlid 2005: 219).

Norge er også et dyrt land å leve i; prisene på basisvarer som mat og bolig er blant de høyeste i verden. Norge er, som andre kapitalistiske samfunn, et pengesamfunn. I et slikt samfunn hvor nesten alle livsområder er blitt kommersialiserte, blir dermed pengemangel en overordnet utrygghetsfaktor (Underlid 2005). Penger skal ikke bare sikre tilgang til basisvarer som mat, klær og bolig, men er også nødvendig for aktiviteter og materielle gjenstander som gjerne er påkrevd, og som blir sett på som en del av normalen i det norske samfunnet. Eksempler er kino, kafe, ferier, bursdags- og julegaver, og fritidsaktiviteter for barna. De sosiale støtteordningene som den norske velferdsstaten tilbyr lindrer den verste nøden, men er ofte ikke nok for å hindre knapphetstyranniet som kan oppstå (jf. Stjernø 1985). Man kan også oppleve en selvdevaluering når man ikke kan være med på det som «alle andre» gjør, eller det som «alle andre» har tilgang til (Underlid 2005).

I vårt velferdssamfunn fungerer staten som et sikkerhetsnett for sine innbyggere. Et sentralt trekk ved norsk velferd er statens sterke stilling som tilbyr både trygde og velferdstjenester til det norske folk. Men selv om staten spiller en viktig og avgjørende rolle, så er den ikke alene om å bidra til folks velferd. Historisk sett har aldri staten vært alene om å lindre nød og å tilby hjelp til økonomisk vanskeligstilte mennesker - private og frivillige organisasjoner har vært sentrale (Gautun et.al 2005). I dagens Norge er de frivillige organisasjonene i høy grad

¹ Blant annet at barnetrygden ikke har steget siden 1996, jf. Underlid 2005: 219.

tilstedeværende der NAV ikke strekker til. Frivillige organisasjoner kan sies å være en annen type sikkerhetsnett som tetter hullene i det offentlige sikkerhetsnettet (Stjernø og Saltkjel 2008).

Flere regjeringer har lovet å hjelpe de fattige, og en handlingsplan fra 2008 lovet på freidig vis å avskaffe fattigdom i Norge (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2008). Men dette skal ikke gjøres av staten alene. I en pressemelding fra Arbeidsdepartementet i 2009 ble det meldt om at regjeringen innvilget 25 millioner kroner til frivillige organisasjoner som arbeidet mot fattigdom. I Bergen innebefattet dette Robin Hood Huset, Batteriet og Kirkens Bymisjon.

I regjeringens handlingsplan mot fattigdom fra 2006 (og st.meld. nr. 6 fra 2002 – 2003) står det at frivillige organisasjoner, grupper og sammenslutninger er viktige aktører i arbeidet mot fattigdom og sosial ekskludering (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2006: 7).

Regjeringen ville øke dialogen med de som står de fattige nærmest, altså de frivillige organisasjonene, og de har fått en stadig viktigere rolle i den offentlige debatten, ved at de gjerne inviteres til å komme med innspill til storting og regjering i høringer om fattigdom (Nuland 2007: 12). Dette viser at det er behov for et supplement til velferdsstaten i arbeidet med å bekjempe fattigdomsproblemet i Norge. I en kronikk som ble publisert den 23.12.2013 i Trønder-Avisa² skriver Arbeids- og sosialminister Robert Eriksson at det offentlige sikkerhetsnettet må bli sterkere, og at de frivillige organisasjonene er gode støttespillere for å hjelpe de fattige i Norge. Han skryter også av at Høyre/Frp-regjeringen har innvilget 10,5 millioner i statsbudsjettet til organisasjoner og sosiale entreprenører som utfører arbeid for vanskeligstilte.

Hvorfor er det slik at staten og NAV ikke er nok for å hjelpe økonomisk vanskeligstilte i Norge? Hva er det de frivillige organisasjonene tilbyr som ikke NAV tilbyr?

Jeg vil i denne oppgaven se på en konkret stiftelse i Bergen som kaller seg Robin Hood Huset. Hva slags erfaringer har brukere med Robin Hood Huset, hvorfor er det nødvendig med et slikt hus, og hva slags tilbud finnes der? I et av verdens rikeste land, med en tilsynelatende sterk velferdsstat, hvorfor er det viktig med stiftelser og organisasjoner som Robin Hood Huset?

² Hentet den 01.06.14 fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/asd/aktuelt/taler_artikler/minister/taler-og-artikler-av-arbeids--og-sosialm/2013/et-sterkere-sikkerhetsnett.html?id=748661

Det er gjort mye forskning på frivillige organisasjoners innsats overfor de fattige³, men mindre på mottakersiden. Jeg retter derfor oppmerksomheten mot brukerne; hvorfor går de der, hvem er de, og hva bidrar de med? Og hvordan ser de på seg selv?

Jeg vil diskutere fattigdomsbegrepet, og om brukerne på Robin Hood Huset kan defineres som fattige. Hvordan fattigdom i Norge skal defineres og måles er et viktig tema som det burde forskes enda mer på, og de valgene man tar der har betydning for konklusjonene man kan trekke om fattigdommens omfang og de fattiges situasjon. Bjørn Nuland skriver at ved å jevnlig ta utgangspunkt i ulike fattigdomsmål og jevnlig studere hvilke behov de fattige ikke får tilfredsstilt, så kommer man nærmere en forståelse av hva det betyr å leve som fattig i Norge i dag (Nuland 2008). I denne oppgaven vil jeg ikke komme med noen tall på hvor mange som er fattige i Bergen eller hvor stort omfanget er, men jeg vil se på et knippe mennesker om hvordan de opplever å være økonomisk vanskeligstilt, og hvordan det er å oppholde seg på et såkalt fattighus. (som Robin Hood Huset blir kalt på folkemunne⁴) Når de oppholder seg på et slikt hus, kan det hende at de blir definert av omverdenen som fattige. Men hvordan er deres subjektive oppfatning av fattigdomsbegrepet? Selv om de har dårlig råd, opplever de seg selv som fattige? Og hva er det de føler de mangler – eller hvilke behov blir ikke tilfredsstilt?

På Robin Hood Huset blir det gitt gaver til brukerne, i form av mat, klær og praktiske råd og veiledning. Georg Simmel hevdet at man ikke blir definert som fattig ut fra hva man mangler, men man blir definert som fattig hvis man tar imot hjelp og assistanse. Brukerne kommer til huset for å få mat, men de kommer dit også for det sosiale fellesskapet. Jeg vil derfor diskutere hvordan det oppleves å ta imot gaver på et såkalt fattighus. Hva består denne gaverelasjonen av? Og hva gir brukerne tilbake til Robin Hood Huset? Dette vil diskuteres med hjelp av Marcell Mauss og hans teorier omkring «gaven». Metoden vil bli her bli intervju og observasjon.

³ Se blant annet Gautun mfl. 2005, Lund 2006 og Nuland 2007.

⁴ Se blant annet artikkel fra Nr.no (publisert 10.12.2012) hvor Robin Hood Huset omtales som fattighuset: <http://www.nr.no/hordaland/enorm-pagang-pa-robin-hood-huset-1.10355046> Hentet 01.06.14.

Jeg vil også studere samhandling og relasjonelle forhold mellom brukerne. Jeg vil se på hva slags relasjoner og grupperinger som oppstår i fellesskapet på et slikt «fattighus», og hva konkret som skjer i samhandlingen mellom brukere. Her vil jeg bruke observasjon.

Arbeidet er en sentral sosial arena hvor vi gjerne får tilfredsstilt våre sosiale behov gjennom kollegaer. Men hvis man er arbeidsledig, uføretrygdet, sykemeldt eller pensjonist kan det bli begrenset med sosial kontakt på dagtid. For de som også har begrenset med familie og venner kan det være vanskelig å få dagene til å gå, og mange velger å ta kontakt med en frivillig organisasjon eller stiftelse, eller engasjere seg i en aktivitet eller i et lokalmiljø. Sosiale behov kan sies å være behov for nærhet, kjærlighet, vennskap og å føle tilhørighet i en familie, på en arbeidsplass eller i andre gruppesammenhenger. Et sosialt behov kan også være å føle seg akseptert som individ i en gruppe, men også som borger i et samfunn. For de som ikke har arbeid, eller har reist fra familie og venner i hjemlandet, er Robin Hood Huset viktig for å få dekket et sosialt behov. Robin Hood Huset blir derfor en viktig arena hvor man kan føle tilhørighet til en gruppe.

Mine to problemstillinger blir dermed som følger:

1. Hva er brukeres erfaring med den frivillige velferden som tilbys ved Robin Hood Huset, og hva skjer i gaveutvekslingen?
2. Hva foregår i samhandlingen mellom brukere, og hva slags relasjoner oppstår?

Gangen i oppgaven:

Jeg har nå i kapittel 1 presentert tema for oppgaven og problemstilling. Fattigdom i Norge og bruk av frivillig velferd er et viktig og aktuelt tema i dagens Norge. Den store arbeidsinnvandringen kan sies og øke de sosiale skillene. Hovedfokuset mitt blir likevel på de *norske* brukerne av Robin Hood Huset. Men jeg vil se på hvordan de norske samhandler med de utenlandske, da en stor del av brukerne på huset er utenlandske arbeidsinnvandrere.

I kapittel 2 vil jeg trekke inn tidligere forskning på områdene frivillighet, velferdsstaten og fattigdom for å skape rammer rundt oppgavens tema. Jeg vil i det kapittelet presentere hovedforskjellene på frivillig og offentlig velferd. Jeg vil også diskutere begrepet fattigdom, da dette er et vanskelig begrep å bruke. Jeg vil komme med ulike måter å definere dette på. I kapittel 3 vil jeg presentere Robin Hood Huset. Jeg vil her skrive om hvem som er brukere og hva slags tilbud som finnes på huset. Jeg gir også en mer konkret beskrivelse av hvordan det ser ut på huset. Jeg beskriver først hvordan Robin Hood Huset så ut da det lå i Hollendergaten, og deretter kommer en beskrivelse av Robin Hood Huset i Magnus Barfotsgate – hvor det ligger nå. I kapittel 4 legger jeg frem den sosiologiske teorien som skal brukes for å analysere dataene jeg har samlet inn. Her har jeg brukt Erving Goffman, Zygmunt Bauman og Georg Simmel for å studere relasjonelle forhold og fellesskap. Marcel Mauss sin teori om gavegiving blir brukt for å analysere gaverelasjonene på huset. I tillegg vil jeg bruke Erving Goffman sin teori om stigmatisering.

I kapittel 5 vil jeg presentere metoden jeg har brukt for å samle inn data, og jeg vil presentere hvordan dette har foregått, problemer og muligheter som har oppstått underveis, samt etiske vurderinger. Analysedelen av oppgaven vil bestå av tre kapitler: Kapittel 6, 7 og 8. Det første kapittelet handler om de ulike intensjonalitetene som brukerne har for å komme til Robin Hood Huset. Dette kapittelet vil også ta for seg de relasjonelle forholdene og grupperingene som finnes på huset. Det andre kapittelet vil studere gavene som blir gitt, mottatt og gjengjeldt. Jeg vil se på konflikter i forhold til gaveutdeling, og hvordan det er å ta i mot gavene som blir gitt. Kapittel 8 vil analysere stigmatisering knyttet til det å være bruker på Robin Hood Huset. Her vil også begrepet fattigdom tas opp igjen, hvor jeg presenterer informantenes subjektive mening omkring deres økonomiske situasjon.

Helt til sist i oppgaven vil jeg ha en avslutning hvor jeg oppsummerer funnene i prosjektet, samt skriver litt om veien videre.

Kapittel 2: Den institusjonelle bakgrunnen

I dette kapittelet vil jeg danne et bakgrunnsteppes for oppgaven med temaene fattigdom, velferdsstaten og frivillighet. Jeg føler det er viktig å inkludere disse temaene for å kunne danne seg et bilde av hvordan situasjonen er i Norge. Jeg vil starte med temaet fattigdom i Norge og hente frem ulike måter man kan definere dette på. Jeg vil videre avklare begrepsbruken for denne oppgaven. Deretter vil jeg danne et bilde av den frivillige organiseringen i Norge. Jeg vil presentere ulike typer av frivillige organisasjoner for å se i hvilken kategori Robin Hood Huset hører hjemme. Til slutt i kapittelet vil jeg presentere hovedforskjeller mellom offentlig og frivillig velferd.

2.1. «Den nye fattigdommen»

I 1979 ble det befestet av Norges statsminister Oddvar Nordli at fattigdom og sosial nød var utryddet (Hagen og Lødemel 2005: 2010). Staten tok ansvar på 1930-tallet og bredte ut et sikkerhetsnett for sin befolkning slik at ingen skulle leve i nød. Gjennom skattefinansiert sosialforsikring og nasjonaløkonomisk styring som skulle sikre arbeid til alle, kunne man si at ingen lenger levde i nød. I 1979 hadde denne politikken gradvis omformet det kapitalistiske klassesamfunnet til et blandingsøkonomisk velferdssamfunn, og man antok at fattigdommen var utdødd (ibid). I en gjennomgang av forskning på fattigdom i de nordiske landene skrev forfatterne Hallerod, Heikkila, Mantysaari, Ritakallio og Nyman (1996:328) at det var en utbredt forståelse på 1960 - og 1970- tallet at kampen mot fattigdom i de nordiske landene var vunnet, ut fra en *absolutt* forståelse av fattigdom (Seim 2006: 263). Det *absolutte* fattigdomsmål er en definisjon som brukes hvis inntekten ikke kan dekke basisbehov som mat, bolig og klær. (Mogstad 2005: 39-40). Hvis du kan dekke disse basisbehovene så er du regnet som over fattigdomsgrensen

Rundt 1980-tallet ble derimot fattigdommen gjenoppdaget av de øvrige nordiske landene, Sverige, Danmark og Finland (Seim 2006). Først i siste halvdel av 1990-tallet ble det mer forskning omkring fattigdom i Norge, målt ut fra publiseringer av rapporter, bøker og artikler, - og dette fortsatte å øke (Seim 2006). Før siste halvdel av 1990-tallet har var det lite forskning om fattigdom i Norge. Det kom ut en og annen bok, blant annet rapporten «Fattigdom i en Vestlandskommune» av Gro Guttormsen og Cecilie Høigaard fra 1977, og boken «Den moderne fattigdommen» av Steinar Stjernø i 1985. Stjernø skrev at

fattigdomsbegrepet på den tiden nesten var totalt fraværende fra offentlig oppmerksomhet og fra forskning, og at samfunnsforskere heller ikke stilte spørsmål om det fantes fattigdom i Norge (Stjernø sitert i Seim 2006: 262). Det ble derimot forsket på levekår blant sosialhjelpsmottakere⁵.

20 år etter at det var konstatert at fattigdommen var utryddet, begynte en ny kamp mot fattigdom i Norge. Fattigdommen var igjen framtrepende, men det var en annen type fattigdom, en mer relativ fattigdom, som er vanskeligere å definere. Denne mer relative fattigdommen avhenger av den generelle levestandarden i samfunnet (Mogstad 2005: 40). Overgangen fra en absolutt til en relativ definisjon av fattigdom, knytter begrepet til uakseptabel lav levestandard, og ikke til nød (ibid).

På 2000-tallet måtte pensjonist og tidligere statsminister Nordli konstatere at «det er en skam at vi har 70 000 fattige barn i Norge» (Hagen og Lødemel 2005: 210). Fra Staten sin side ble det lagt frem flere tiltaksplaner mot bekjempelse av fattigdommen i Norge (Se St.meld nr 6, 2002-2003, Vedlegg til st.prp. nr. 1 (2006-2007) – Statsbudsjettet 2007, Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009) – Statsbudsjettet 2009). De nasjonale fattigdomsplanene framhevet fattigdom blant barn som særlig utfordrende. I mediene rullet det frem artikler om vanskelige forhold for både barn og voksne. I dag, i 2014 snakkes det fortsatt om fattigdom i Norge, og om at vi har et godt stykke igjen (Heljesen 2014). Hva skjedde her?

Sissel Seim (2006) har sett på medieoppslagene om fattigdom på 1990-tallet rundt opprettelsen av Fattighuset i Oslo. Hun mener at mediebildet i 1996 for alvor forandret seg ved å sette fokus på fattigdom og sosial ulikhet i Norge. Før dette hadde det tidligere vært noen få oppslag om økonomisk fattigdom, og det fantes både statistikk og forskningsrapporter som dannet grunnlaget for omtale av fattigdom i Norge. FN utpekte året 1996 til «Internasjonalt år for utryddelse av fattigdommen», men de norske avisene fokuserte først og fremst på fattigdom i andre verdensdeler (Seim 2006: 260). Økning av sosial ulikhet var likevel et gjennomgående tema i den offentlige diskursen. Dette ble diskutert blant annet i en

⁵ Se blant annet Brevik (1989) og Seim og Hjemdal (1992 a og b).

TV-duell mellom daværende statsminister Gro Harlem Brundtland og Kåre Willoch. Det var Kåre Willochs uttalelse om at «De rike blir rikere, og de fattige blir fattigere», som ble stående igjen, og som ble gjenstand for debatt med innlegg fra statistikere, forskere og politikere gjennom hele året 1996 (sitat fra Aftenposten 1996-01-16 i Seim 2006: 261).

2.1.1. Hvorfor har Norge fattige mennesker i dag?

SSB har intervjuet utvalg av folk i alderen 15-79 år i de såkalte levekårsundersøkelsene fra 1973 og fram til i dag. Den viser blant annet at de økonomiske forskjellene har økt på disse 25 årene (Claussen 2014: 25). Den femdelen som tjener mest har økt gjennomsnittsinntekten sin med 87 %, mens den femdelen som tjener minst har hatt en økning på 62 %. Disse tallene viser altså at de rike sin inntekt øker mye mer, enn inntekten til de med lavest inntekt (ibid).

En annen faktor for økningen i antall fattige er at sosialhjelpen har blitt hengende etter den allmenne velstandsutviklingen (Claussen 2014: 99)). En tredje faktor er at innvandrerbefolkningen vokser, og de har ofte lavere lønninger og store familier (ibid). Andre årsaker kan finnes ved å studere utviklingen på arbeidsmarkedet og forandringene i familiemønsteret. Vi har nå flere i arbeidsfør alder som er ute av arbeidslivet enn vi hadde for tretti år siden, og flere som er på uføretrygd eller sosialhjelp (Claussen 2014: 99). En større del av befolkningen lever også i enslige husholdninger eller er aleneforeldre. Dette øker husholdningsutgiftene og kan også øke sjansen for å være blant dem som faller ut av arbeidslivet (ibid).

Professor Knut Halvorsen ved Høgskolen i Oslo uttalte at inntrykket av at det ble flere fattige kunne bero på en uryddig begrepsbruk, og forsker ved NOVA, Lars Inge Terum, mente at definisjoner er viktige for å forstå ulikhet og fattigdom, og at hva som kan defineres som fattigdom er et etisk spørsmål (Seim 2006: 261). Nuland skriver i en Fafo-rapport fra 2008 at

«Fattigdomsmålet «inntekt lavere enn 50 prosent av medianinntekten» tar ikke utgangspunkt i folks faktiske levekår eller deres faktiske materielle knapphet. Det er snarere en indikasjon på at en slik knapphet er sannsynlig» (Nuland 2008: 15).

Jeg vil med dette gå videre til en diskusjon av hvordan begrepet fattigdom skal defineres her i Norge. Det er mange mulige måter man kan definere dette på.

2.1.2. Hvem er «de fattige»?

Diskusjonen omkring fattigdom her i Norge kan utvikle seg til å bli enorm. Det kunne blitt skrevet en egen masteroppgave som kun fokuserte på diskusjon omkring definisjon av fattigdom - hvordan dette skal defineres og hvem de fattige er. Dette er vanskelige spørsmål. Det er mange forhold man kan se på, blant annet kan geografisk bosted ha noe å si. Levekostnadene kan være forskjellige i by og bygd, da det er flere fristende tilbud og kjøpsmuligheter i en by. Jeg vil fokusere på og diskutere de mest brukte definisjonsmålene for fattigdom som er brukt her i Norge. Det er inntekt som er det mest brukte målet for fattigdom her i Norge, men det kan diskuteres hvorvidt kun inntekt er riktig å bruke som mål på fattigdom. Fattigdom er et sterkt ord, og selv om man har en lav inntekt så trenger man ikke å *føle* seg fattig. Er det da riktig at andre skal definere deg som fattig hvis du ikke føler det slik? Jeg vil diskutere dette kort i dette avsnittet.

Den engelske sosiologien Peter Townsend definerer en person som fattig hvis vedkommende mangler ressurser til å delta i samfunnets aktiviteter og å opprettholde den levestandarden som er vanlig i det samfunnet en lever i:

«Individer, familier og grupper i befolkningen kan betraktes som fattige når de mangler ressurser til å skaffe seg det kostholdet, delta i de aktivitetene og ha de livsforhold og bekvemmeligheter som er vanlige eller i det minste alminnelig akseptert i det samfunnet de tilhører. Ressursene deres er så langt under gjennomsnittsindividets eller gjennomsnittsfamiliens at de blir utelukket fra de vanlige livsmønstre, vaner og aktiviteter» (Townsend 1979: 31 i Claussen 2014: 27).

Townsend's fattigdomsdefinisjon er et eksempel på en *relativ* fattigdomsdefinisjon, og har hatt stor gjennomslagskraft både forskningsmessig og politisk (Fløtten 2009). I de fleste vestlige fattigdomsanalyser tas det utgangspunkt i det relative fattigdomsmålet (Fløtten et.al 2001).

Fafo-forsker Tone Fløtten (2009) påpeker at en ulempe med Townsends definisjon er at det blir tatt for gitt at man har en felles forståelse for hva som skal regnes for vanlig levestandard, eller hva som er et rimelig aktivitetsnivå. Steinar Stjernø (1985) betegnet begrepet fattigdom som «knapphetens tyranni». Kun når du lever under et slikt tyranni av «å mangle», er du fattig. For å definere fattigdom kan man altså studere hva som «mangler», altså man kan studere levekår og forbruksvaner. For å måle fattigdom kan man altså beregne prisen på en

«forbrukspakke» som anses som nødvendig i vårt samfunn, for deretter å måle dette opp mot inntekten man har. Statens Institutt for Forbruksforskning har satt opp en slik pakke, som omhandler standardbudsjetter for ulike typer husholdninger (SIFO: 2012). Disse inneholder vanlige goder som anses som nødvendige og vanlige i dagens samfunn. Problemene med en slik pakke er at man må bestemme hvor mange goder en skal mangle før en kan kalles fattig.

Tone Fløtten og Axel West Pedersen har diskutert en slik forbrukspakke, eller en minimumsforbrukspakke, ved å studere en undersøkelse fra SSB fra 2007 hvor et representativt utvalg på 3000 voksne nordmenn ble spurt om hva som var akseptabel levestandard i det norske samfunnet i dag (Fløtten og West Pedersen 2008: 40). I undersøkelsen var det listet opp 27 ulike levekårskomponenter, og respondentene ble spurt om de mente at disse godene var noe alle burde ha, deretter om de selv hadde dem, og om en eventuell mangel skyldtes dårlig råd. Det viste seg at hva som var regnet som nødvendig var svært individuelt, og det var forskjell på ung og gammel. Men Fløtten og West Pedersen mente at de levekårsgodene som mer enn halvparten av befolkningen klassifiserer som nødvendige, burde inngå i en slik «forbrukspakke». Mer enn halvparten av de spurte mente at 20 av de 27 opplistede godene var en nødvendighet (ibid). Problemet blir da å finne ut hvor mange av de 20 nødvendighetene man skal mangle før man kan kalles fattig. Hvis mangel på ett av disse 20 godene betyr fattigdom, så er 26 % av utvalget fattige, og hvis man mangler flere goder, så blir det enda flere som kan defineres som fattige (Claussen 2014: 33). Som sagt så var uenigheten stor blant utvalgets respondenter om hva som var nødvendigheter innenfor forbruksgoder. Denne framgangsmåten åpner derfor for strengere kriterier, for eksempel å se på goder som minst 70 eller 80 % av respondentene mener er nødvendige, for deretter å skulle definere fattigdom ut i fra om man mangler noen av disse (ibid). De to forskerne konkluderer likevel med at dette er et brukbart mål for fattigdom (Claussen 2014). Enda mer interessant blir det hvis man ser det sammen med inntektsmål.

I det som kan kalles *konvensjonell fattigdomsforskning*, har man vært opptatt av å telle hvor mange fattige det er i en populasjon, og å forklare hvorfor mennesker fremstår som fattige, og å føre, skrive, rapportere eller oppdage en fattigdomsgrense (Veit-Wilson 1997 i Underli 2005: 14). Å studere inntekt er en vanlig metode å bruke som en indikator på fattigdom. Man kan se på inntekten til en person/ familie, og definere vedkommende som fattig dersom

inntekten er lavere enn inntekten til en viss prosent andel i samfunnet (Fløtten 2009). Studenter tas ikke med i slike studier, da de er i en frivillig og midlertidig situasjon.

I henhold til OECD er man fattig hvis den disponible inntekten er lavere enn 50 % av medianinntekten et gitt år ⁶, mens EU har satt grensen til 60 % (Fløtten 2009, NOU 2009:10, Bjørnsen-Vareberg 2011). Valget av fattigdomsgrensen vil avgjøre hvor stor andel som regnes som fattige. Således vil en få færre fattige dersom en anvender OECDs mål enn EUs mål. Statistisk sentralbyrå opererer med EUs lavinntektsdefinisjon, og de siste tallene viser at vi har 7,7 prosent fattige mennesker i Norge⁷. Stortingsmeldingen «Tiltaksplan mot fattigdom» fra 2002 brukte denne definisjonen:

«Med fattigdom forstås at personer har så lav inntekt, eventuelt i kombinasjon med høye nødvendige utgifter til sykdom, funksjonshemming, mv., at de over lengre tid ikke får dekket grunnleggende velferdsbehov. I tiltaksplanen legges til grunn lavinntekt, målt ved 50 % av medianinntekten, som varer tre år som en hovedindikator på fattigdom» (St.meld. nr. 6. 2002).

Hvor høy inntekt du har legges altså til grunn for å måle fattigdom i denne tiltaksplanen. Folk med vedvarende lav inntekt (inkludert sosialhjelp, barnetrygd m.m.) i tre år regnes som fattige. Claussen (2014) har satt opp en tabell for fattigdomsgrensene i kroner for ulike husholdninger:

Husholdningstype	OECD-skala 50 %	EU-skala 60 %
En voksen	129 200	185 300
En voksen og ett barn	193 700	240 900
To voksne	219 600	278 000
To voksne og ett barn	284 100	333 600
To voksne og to barn	348 700	389 200
To voksne og tre barn	413 300	444 800
To voksne og fire barn	477 900	500 400

Tabell 1: Fattigdomsgrensene i kroner for ulike husholdninger i 2011 i to definisjoner (Claussen 2014: 29).

⁶ Hentet den 4.5.14 fra: www.ssb.no/inntekt/

⁷ Hentet den 4.5.14 fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/inntind/aar/2013-02-14#content>

Tabellen viser de to grensene som er mye brukt når man skal lage en oversikt over relativ fattigdom ved å bruke inntektsgrense. Tallene viser all inntekt minus skatt, og fordeles på antall personer i husholdningen. Disse fattigdomsmålene regner med at det er noen kroner spart ved å være flere personer i samme husholdning, for eksempel ved felles bo- og matutgifter (Claussen 2014). Disse to inntektsskalaene er altså den offisielle definisjonen på fattigdom i Norge (Claussen 2014). (Hvordan pengene blir forvaltet innad i husholdningen er vanskelig å se i en slik definisjon).

Penger og materielle goder er altså mest relevant (og åpenlyst) å se på når det gjelder å studere fattigdom. Men det kan diskuteres om ordet «fattigdom» kun skal avgrenses til det materielle. Det er også de som mener at de klarer seg med lite for å ha det bra. De som ikke har behov for å kjøpe og forbruke så mye, er da ikke nødvendigvis fattige? Det finnes jo mennesker som *har valgt* å leve nøkternt, og som absolutt ikke ser på seg selv som fattige. Man kan vel leve et velstående liv uten veldig mange materielle goder? Aftenposten intervjuet for noen år siden en familie som hadde valgt å leve nøkternt (Claussen 2014: 30). Det var to voksne og to barn som bodde i et lite hus på landsbygda. De hadde kun en inntekt, og de havnet på fattigdomsgrensen hvis man skal følge OECD-50-skalaen. Men de oppfattet seg som rimelig velstående (ibid). En slik «simple-life»-filosofi er stadig mer utbredt, og uttrykker et ønske om å gå tilbake til naturen, kutte ned på forbruket og gi slipp på jaget etter mer (Claussen 2014).

Så – et alternativt fattigdomsmål kan være å måle levekårssituasjonen til folk ved å inkludere andre områder i livet enn kun det materielle. Den finske sosiologen Erik Allardt (1975) utviklet tre dimensjoner av levekår⁸ som består av:

1. Materielle kår (å ha)
2. Sosial relasjoner til familie, venner og naboer (å elske)
3. Medborgerskap, sosial og politisk deltagelse, anseelse (å være).

Björgulf Claussen skriver at disse tre punktene gjerne blir brukt når nordiske samfunnsforskere behandler levekår (Claussen 2014: 22). Det er verdt å merke seg at hvis

⁸ Sett i Claussen 2014: 22

man har dårlige materielle kår, så *kan* dette virke inn på sosiale relasjoner og sosial og politisk deltagelse. Men ikke nødvendigvis.

Konklusjonen for dette kapittelet blir at det nok trengs en skikkelig gjennomgang av hvordan fattigdom skal defineres her i Norge. Dette er også noe som Fafo-forsker Tone Fløtten tar opp i flere rapporter og kronikker ⁹, blant annet i rapporten «Kunnskap om Fattigdom i Norge» fra 2011. Foreløpig er det inntekt som er det offisielle målet på fattigdom her i Norge. Subjektets egenverdi og tanker om hvordan ens økonomiske situasjon påvirker livet burde kanskje fått større fokus. Dette vil jeg også ta opp i analysen.

Siden betegnelsen *fattig* er vanskelig å definere vil jeg derfor fortsette å bruke betegnelsen *økonomisk vanskeligstilt*, men jeg vil også bruke betegnelsen *fattig* der det skulle passe. (Siden Robin Hood Huset selv er forsiktige med betegnelsen *fattig*, vil jeg ta hensyn til det. I analysen vil jeg gå nærmere inn på brukernes syn på begrepet fattigdom).

Jeg vil avslutte dette underkapittelet med et sitat av Johanna Engen, som er leder for Velferdsalliansen i Norge. Sitatet hennes sier mye om hvordan det er *å føle seg* fattig, og det viser at fattigdom ikke bare handler om *å ha*, men om *å være*. Dagens fattige i Norge er altså ikke en gruppe mennesker det er lett å definere.

«Den virkelige fattigdommen her i landet er usynlig. (...) Denne gruppen består verken av narkomane, tiggere eller snyltere, men helt vanlige folk som har havnet i en vanskelig situasjon og opplever at velferdssamfunnet ikke kan gi dem midler til et nødvendig, rimelig og ikke minst: anstendig livsopphold. (...) Ingen kan se på meg at jeg er fattig. Allikevel er jeg en av hundre tusen som lever i fattigdom. (...) Fattigdom er et stort hinder for å delta i samfunnet. Vi bærer på utrygghet, ufrihet, sosial devaluering og dårlig selvbilde. Man kommer i en sårbar situasjon og føler det er nedverdiggende å måtte tigge om hjelp til det mest nødvendige». (Johanna Engen, leder for Velferdsalliansen 2013) ¹⁰

⁹ Fløtten, Tone (1999), "Norsk fattigdomsgrense?" Kronikk i *Aftenposten*, 16/6, Pedersen, Axel West, Tone Fløtten og Gudmund Hernes (2006), "Vi trenger en ny fattigdomsdefinisjon". Kronikk i *Velferd* 5/2006, Fløtten, Tone (1999), Fattigdom i Norge. Problem eller bagatell? Fafo-rapport 303

¹⁰ Sitat hentet den 3.5.14 fra artikkelen «Den virkelige fattigdommen»:
www.velferdsalliansen.no/innhold/104/,18.10.13

2.2. Det moderne, norske velferdssamfunnet:

Jeg vil i dette underkapittelet se på de sektorene som hjelper de fattige. Jeg vil starte med å se på forholdet mellom velferdsstaten og det sivile samfunnet (hvor vi finner de frivillige organisasjonene). Jeg vil presentere ulike perspektiv på forholdet mellom velferdsstaten og den frivillige sektoren, for så å bevege meg videre til ulike typer av frivillige organisasjoner. Når jeg går videre til Robin Hood Huset og brukerne der, håper jeg at leseren har dannet seg et bilde av hvor Robin Hood Huset ligger i velferdslandskapet.

Med begrepet velferdsstat mener man at det er statens plikt å garantere «velferden» (det vil si noe mer enn ren og skjær overlevelse, nemlig overlevelse med *verdighet*, som det oppfattes i et gitt samfunn på et gitt tidspunkt) for alle sine borgere (Bauman 2002: 71). Offentlig velferd er altså en kollektiv garanti for den enkeltes verdige overlevelse, noe vi kjenner godt til her i Norge. Prinsippet om offentlig velferd, i den rene form, er likhet som skal overlape den materielle og økonomiske ulikheten (ibid). Velferdsstat kan også defineres som et «(...) statssystem hvor en betydelig del av offentlige ressurser anvendes for å sikre borgerne en viss levestandard» (Midrè 1997: 341).

Ut fra Esping-Andersens tre idealtyper av stater er Norge en sosialdemokratisk velferdsstat hvor det er mindre avhengighet av marked og familie enn i de to øvrige typene, nemlig den liberale og den korporative (1990: 3). Den sosialdemokratiske velferdsstaten skal fungere som et sikkerhetsnett for sine innbyggere, med universelle ordninger som inkluderer utdanning, helse og omsorg. Det er altså en omfattende offentlig tjenesteproduksjon i de sosialdemokratiske velferdsstatene (Esping Andersen 1990). Den støtter alle statsborgere uavhengig av inntekt eller behov, og har sterkere innslag av universelle føringer. Han hevder det her finnes en svakere prøving av befolkningens evne eller vilje til å forsørge seg selv ved eget arbeid, enn i andre typer stater.

Men den frivillige sektoren spiller også en stor rolle for menneskenes velferd, og i sin utvikling av velferdsregimer har Esping-Andersen fått kritikk for å utelate frivillig sektors rolle i velferdstilbudet (Boje 2008). Thomas Boje skriver at den økonomiske krisen i Vest-Europa har medført en kraftig økt differensiering og marginalisering i befolkningen samtidig med at velferdsstaten har minsket sin involvering i løsningen av de sosiale problemene (2008:

597). Dette har ført til en stigende interesse for de frivillige organisasjonene (ibid). I Norge, som i andre land, spiller de frivillige organisasjonene en viktig rolle for folk (Nuland 2007, Kuhnle og Selle 1992).

I den akademiske debatten om frivillige organisasjoners rolle i velferdsstaten er det flere perspektiv som blir presentert (Bode 2006: 347 i Bjørnsen-Vareberg 2011: 3). Ett perspektiv ser på frivillige organisasjoner som et tillegg til velferdsstatens grunnleggende tilbud, mens et annet perspektiv ser på frivillige organisasjoner som et nytt område som er i ferd med å bli markedsbasert. Et tredje perspektiv ser på frivillige organisasjoner som et bidrag til en velferdsleks bestående av både marked, stat og sivilsamfunnet (ibid). Bode kritiserer disse perspektivene, og anser de frivillige organisasjonene for å være partnere til velferdsstaten (Bode 2006: 347 i Bjørnsen-Vareberg 2011). Han hevder at det i flere tiår har vært normalt i Vest-Europa at velferdssektoren består av en leks av ulike typer av frivillige organisasjoner. Det har vært et partnerskap mellom det private og det offentlige. Selle og Øymyr hevder at forholdet mellom den frivillige sektor og den norske velferdsstaten har vært preget av nærhet og positivitet – det har vært en «harmonimodell» (Selle og Øymyr 1995: 49, Bjørnsen-Vareberg 2011).

Håkon Lorentzen, med flere (2007), mener at det moderne velferdssamfunnet kan deles inn i *tre* sektorer; staten, markedet og det sivile samfunnet. Alle disse tre sektorene bidrar til produksjon av velferd. Staten bidrar gjennom nasjonal, regional og lokal forvaltning av velferd, markedet blir forstått som virksomheter som fordeler overskudd til private eiere, og sivilsamfunnet, eller «the nonprofit sector» bidrar med blant annet sosial tilhørighet (Lorentzen m.flr. 2007: 8). Velferd dreier seg ikke bare om penger og tjenester, men også om tilhørighet, sosiale relasjoner, identitet og mening, forhold som det offentlige, profesjonelle velferdsapparatet selv vanskelig kan skape (ibid). *Sivilsamfunnet*, som omfatter store og små frivillige lag og foreninger, selvhjelpsgrupper, sosiale bevegelser, interesseorganisasjoner, politiske partier med mer, har evne til å samle folk på frivillig basis og skape fellesskap (Lorentzen m.flr. 2007: 9). Det er i sivilsamfunnet vi finner Robin Hood Huset.

Det var det såkalte nyliberale paradigmet, som fikk sitt gjennombrudd i 1980-årene, som skapte et oppgjør med ideen om at det kun er staten som bør finansiere og produsere alle vesentlige velferdstjenester (ibid). Nyliberale ideer handler om at staten kan betale, men at også markedet og sivilsamfunnet kan bidra i produksjonen av velferd (ibid). Lorentzen, med flere, skriver at den nyliberale ideen var gjennombruddet for *velferdspluralismen*, altså at det offentlige administrerer og har hovedansvaret, men overlater til andre å produsere velferdsgoder (2007: 8). Det ble også erkjent at det er begrenset hvilke velferdsgoder som kan oppnås gjennom offentlige ordninger som trygder, stønader og helsetjenester (Lorentzen m.fl. 2007: 8). Velferd dreier seg også om tilhørighet, mening og relasjoner – noe som sivilsamfunnet kan gi.

Marja Pijl (1994) mener at også *familien* må inkluderes når man snakker om velferdstilbud. Det norske velferdstilbudet kan derfor sies å bestå av både staten, frivillig sektor (jf. sivilsamfunnet), familien og markedet. Disse fire komponentene er blitt kalt velferdsdiamanten, og skaper sammen et helhetlig velferdstilbud (Pijl 1994).

Det norske velferdssamfunnet består altså av flere komponenter. Jeg vil gå videre ved å studere én av disse nærmere – nemlig den frivillige velferden som vi finner i sivilsamfunnet. Jeg vil starte med en historisk kontekst, for deretter å se på ulike typer av frivillige organisasjoner.

2.3. Frivillig velferd i Norge:

For å beskrive framveksten av frivillig sektor i Norge trekker samfunnsforsker Håkon Lorentzen frem tre norske tradisjoner. Disse er dugnad, filantropi og kollektivism (Lorentzen 2007, Juhasz 2013). Dugnaden var en godt forankret moralsk norm i det gamle bygdesamfunnet. Gjensidig hjelp og tjenesteyting ble administrert av bønder og fiskere – uten inn gripen fra patroner og adelskap – noe som skiller Norge fra andre europeiske land (Lorentzen 2007). Dugnaden ble kjennetegnet av gjensidig hjelp, og hvis man fikk hjelp var man pliktet til å yte lignende hjelp tilbake. Utestående dugnadsinnsats fulgte gårdene som en forpliktelse gjennom flere generasjoner (Lorentzen 2007: 24).

Den andre sentrale tradisjonen er filantropien som Norge arvet fra Storbritannia på 1800-tallet (Nuland 2008: 13). Da industrialiseringen vokste frem, økte også antallet fattige, spesielt i byene. I Storbritannia hadde borgerskapet i byene lange tradisjoner for å hjelpe fattige, og for å markere avstanden til den statlige, skattefinansierte omsorgen, brukte de uttrykket *voluntary* – frivillighet – om sin egen innsats (Nuland 2008: 13). Ideologien var at å hjelpe mennesker i nød var en medmenneskelig, kristen og humanitær tradisjon og plikt, og ikke noe man skulle tape på gjennom statlig tvangspålagt skatt. Slik flagget det frivillige også en politisk front mot statlige velferdsordninger (Lorentzen 2005 i Nuland 2008: 13). Filantropien fokuserte da på å hjelpe de uforskyldt fattige, for eksempel en enke med mange barn, eller andre som hadde blitt rammet av sykdom eller død.

Den tredje sentrale tradisjonen, kollektivismen, vokste frem med de nye folkebevegelsene som oppstod i 1840-årene (Lorentzen 2007 og Gautun 2005). Disse bevegelsene ble til organisasjoner av arbeidere, fiskere, bønder og lærere som fant sammen i arbeidssamfunn og dannet både fagforeninger og humanitære organisasjoner (Lorentzen 2007: 47). Misjons- og avholdsbevegelsen er et eksempel på en organisasjon som, i tillegg til misjonering, også drev sosialt arbeid (Gautun 2005: 13) Arbeiderklassens organiserte solidaritet og kamp for bedre arbeidskår vokste også frem på denne tiden, i tillegg til Nasjonalforeningen for folkehelse og Norske Kvinners Sanitetsforening. Kollektivismen fikk etter hvert et tydeligere økonomisk fokus. Den forsøkte å bedre medlemmenes økonomiske forhold – i form av spare-, pensjons-, og arbeidsledighetskasser (Lorentzen 2007: 45, Juhasz 2013:10).

2.2.3. Ulike typer frivillige organisasjoner:

Innenfor de humanitære og sosiale organisasjonene, i dagens Norge, kan man dele organisasjonsbildet inn i to deler (jf. Gautun et al 2005) På den ene siden har man *veldedige organisasjoner* som hovedsakelig drives med et religiøst utgangspunkt. På den andre siden finner vi *likemannsorganisasjoner* som er nettverk gjerne etablert av personer i samme situasjon som brukerne, med målsetning om å bedre brukernes situasjon (Gautun et al. 2005: 10). Noen yter materiell hjelp som utdeling av mat, klær og økonomisk støtte. Andre har sosiale tilbud, rådgivning og hjelp til selvhjelp. Gautun (med flere) skriver at de religiøse organisasjonene tilbyr lavterskeltilbud til blant annet rusmisbrukere (for eksempel Kirkens Bymisjon), mens likemannsorganisasjonene treffer mennesker som er på vei ut av en kritisk

situasjon, eller mennesker som er i ferd med å utvikle alvorlige sosiale og levekårsmessige problemer (Gautun et.al.2005: 10 i Nuland 2008: 14). Dersom man ser vekk fra at Robin Hood Huset ikke har et religiøst utgangspunkt, kan huset passe inn i begge disse kategoriene.

En frivillig organisasjon kan være privat, nonprofit-basert, selvstyrt og med frivillighetstilknytning (Salomon og Anheier 1992 i Stamsø 2005: 240). At den er privat betyr at den ikke drives av offentlige myndigheter, men det betyr ikke at den ikke kan få støtte av offentlige instanser. At en organisasjon er nonprofit-basert betyr at overskuddet går tilbake til organisasjonen, og at private eiere ikke kan berike seg av organisasjonens penger (ibid). At den er selvstyrt betyr at den har egne vedtekter og formelle prosedyrer for hvordan den skal styres, og at den ikke er kontrollert av instanser utenfor organisasjonen (ibid). En organisasjon som befinner seg i grenseland mellom offentlig og privat sektor, kalles en «velferdshybrid» (Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000: 84). Her er offentlig og privat innsats vevd sammen i mer eller mindre komplekse mønstre (Støkken 2004: 119). Robin Hood Huset får støtte fra det offentlige, men huset blir drevet på egne premisser (med statutter som blir strengt fulgt).

I tillegg til å kunne defineres som en frivillig organisasjon er Robin Hood Huset også en stiftelse, og stiftelser blir gjerne kategorisert som aktører i det sivile samfunn. Et sentralt trekk ved en stiftelse er at den har en ikke-demokratisk form, noe som vil si at det kun er stiftelsens styre som er besluttsende myndighet (Dugstad og Lorentzen 2010: 8). Styret kan ta hensyn til omgivelsenes ønsker og krav om endring, men styrets legitimitet er knyttet til måten stiftelsens statutter blir ivaretatt på (ibid).

2.4. Hva tilbyr de frivillige organisasjonene som ikke NAV tilbyr?

Jeg har frem til nå sett på forholdet mellom velferdsstaten og frivillighet, og ulike typer av frivillige organisasjoner. I dette avsnittet vil jeg gå dypere inn i den konkrete forskjellen på den hjelpen som velferdsstaten og sivilsamfunnet gir til de fattige. I innledningen stilte jeg spørsmål om nettopp dette, og ved hjelp av tidligere forskningen vil jeg gi et svar på dette her.

I Fami-rapporten «Når nøden er størst» fra 2005 gjøres det en analyse av frivillige organisasjoners hjelp og tilbud til fattige. Her kommer det frem at de frivillige organisasjonene er mer fleksible og tilbyr hjelp til de som trenger det, mens det offentlige er mer opptatt av å tilby mest mulig rettferdig hjelp etter mer rigide retningslinjer og lovverk. Det offentlige tilbyr mer omfattende pengestøtte, mens de frivillige tilbyr det ekstra som trengs for å få hverdagen og livet til å fungere optimalt (Gautun et.al 2005). Frivillige organisasjoner tilbyr tettere oppfølging av brukere, og er en arena som kan tilby rådgivning, noe NAV i mindre grad gjør, selv om de er lovpålagte dette (Gautun et al 2005: 98). De frivillige organisasjonene har mindre strenge regler for å tilby hjelp - de hjelper dem som trenger det. Brukerne får sosial støtte og fellesskap, og kommer i kontakt med andre i tilsvarende situasjon. Som fattig, arbeidsledig eller sykemeldt, kan det være vanskelig å opprettholde et sosialt nettverk, og dette er noe de frivillige organisasjonene kan hjelpe med. I rapporten kommer det frem at noen av brukerne synes det er vanskelig å bli opplevd som en «sak» i NAV-systemet, og at det er en befrielse at de i de frivillige organisasjonene blir sett på som mennesker og individ (Gautun et al. 2005). De frivillige kan hjelpe med oppfølging til NAV, og de kan gi veiledning og hjelp på en mindre byråkratisk måte.

Sosiolog Marthe Bjørnsen-Vareberg diskuterte og tok i sin masteroppgave opp hvordan alenemødre opplever hjelpen de får fra frivillige organisasjoner i forhold til hjelpen de får fra NAV (Bjørnsen-Vareberg 2011). Hennes funn er sammen med sosiolog Liv Sylteviks forskning samlet i en artikkel som heter «Alenemødre, frivillig og offentlig hjelp - Hva tilbyr de frivillige organisasjonene som NAV ikke har» i boken «NAV- med brukeren i sentrum» fra 2013. De har fokusert på fire typer frivillige organisasjoner i Bergen som tilbyr hjelp til aleneforeldre; Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen, Amatheia og Aleneforeldreforeningen. Syltevik og Bjørnsen-Vareberg finner spesielt tre ting som frivillige organisasjoner tilbyr, som NAV da ikke tilbyr. For det første kan de frivillige organisasjonene tilby hjelp umiddelbart uten mange prosedyrer og saksbehandlingsrutiner som må gjennomgås (Syltevik og Bjørnsen-Vareberg 2013: 169). Syltevik og Bjørnsen-Vareberg mener at organisasjonene kan tilby en mer skjønnsbasert hjelp som tilpasses hvert enkelt behov, fordi de ikke baserer seg på rammer og byråkrati slik det offentlige gjør. Sosialtjenesten i NAV tilbyr krisehjelp og skal støtte dem som trenger hjelp, men hjelpen er basert på regler og prosedyrer, og det kreves en viss grad av dokumentasjon av inntekter og utgifter, samt utfylling av skjema (ibid). For det andre kan de gi en annen og supplerende hjelp i form av klær, mat, møbler, leker og ferieopphold (Syltevik

og Bjørnsen-Vareberg 2013). Syltevik og Bjørnsen-Vareberg understreker at i noen tilfeller så blir hjelpen brukerne får dokumentert. For eksempel når det gjelder utdeling av matposer og ferieopphold så er det en viss behovsprøving. Det registreres hvem som henter matposer og hvor ofte dette skjer, og når det gjelder ferieopphold så må det utfylles søknadsskjema med en etterfølgende vurdering av behov. Behovsprøving gjelder imidlertid bare i noen tilfeller. For det tredje tilbyr de frivillige organisasjonene et sosialt fellesskap (ibid). Mødrene som er intervjuet i studien har alle deltatt i det sosiale fellesskapet i ett eller flere av tiltakene som er nevnt ovenfor. På den måten har de etablert kontakt med personer som har blitt bekjente og venner. Ingen av disse mødrene har hatt denne typen erfaringer i sin kontakt med NAV, men forfatterne understreker at det også i NAV-regi har blitt opprettet tilbud for aleneforeldre som tar sikte på å opprette sosial kontakt ¹¹. Men dette er ikke noe som karakteriserer den vanlige virksomheten til NAV. For å oppsummere hovedforskjellene mellom det NAV og de frivillige organisasjonene tilbyr, kan jeg vise til tabellen som Syltevik og Bjørnsen-Vareberg har laget:

NAV	Frivillige organisasjoner
Byråkratisk (søknader, regelverk, ventetid, saksbehandling, vedtak, klage)	Ubyråkratisk (litt byråkrati også her, men mest preget av at de kan gi hjelp her og nå, når det trengs, uten de mange spørsmålene og kravene). De kan også hjelpe til med å mestre «byråkratiet» i NAV, i form av å hjelpe med søknader, ta telefoner osv.
Presenteres som noe som burde vært bedre, og som noe man tar som en selvfølge.	Presenteres som noe ekstra, noe en blir takknemlig for.
Vil ha kontroll (over inntekt, utgifter, familiesituasjon, osv.) og stiller krav	Ikke kontroll og stiller ikke krav på samme måte.
Gir pengeoverføring til livsopphold	Gir det ekstra. (For eksempel hjelp med barnepass, materielle ting som klær, mat, sykkel osv., sosialt samvær).
Forvaltning av rettigheter, «saklig» orientering.	Frivillighet, varme
«Institusjonelle» samtaler	Emosjonelle samtaler og sosialt nettverk

Tabell: Offentlig vs. frivillig hjelp (Syltevik og Bjørnsen-Vareberg 2013: 171).

¹¹Oppfølgingsordningen for enslige forsørgere var et slikt eksempel i offentlig regi, se Fjær og Syltevik (2002).

Kapittel 3: Presentasjon av Robin Hood huset:

Robin Hood Huset er et rusfritt møtested for mennesker med lite penger eller trang økonomi. De som kommer dit er arbeidsledige, har sosialhjelp, går på trygd, er aleneforsørgere, er gjeldsofre, eller har lav inntekt eller er i en vanskelig økonomisk situasjon (jf. Robin Hood Husets nettside). Huset ble opprettet i 2004 og er et sted for vanlig sosialt samvær, selvhjelp og sosialpolitisk interessearbeid. Stiftelsen Robin Hood Huset drives med støtte fra Bergen kommune, NAV, private givere og en betydelig dugnadsinnsats. Robin Hood Huset er tilsluttet Velferdsalliansen, som er et samarbeidsnettverk av organisasjoner, foreninger og grupper i Norge som arbeider for økonomisk, sosialt og rettslig vanskeligstilte.

På Robin Hood Husets nettside¹² står det:

«Det er helt nødvendig med et møtested, fordi den nye fattigdommen er en skjult fattigdom. De som rammes er nesten usynlige for hverandre og samfunnet, så det er lett å tro at man er den eneste som sliter. Et møtested gjør det mulig å komme i kontakt med andre som er i samme situasjon - og har viktige erfaringer å dele. I dagens samfunn med høye priser og evig pengejag så trengs det utvilsomt et sted hvor de som ikke har så god råd også kan møtes for å prate sammen og slappe av med en kaffekopp, lese aviser og surfe litt på nettet».

3.1. Beskrivelse av Robin Hood huset:

Jeg vil her presentere en beskrivelse av hvordan Robin Hood Huset ser ut innvendig. Dette fordi leseren skal få et bilde av hvordan det er og oppholde seg der. Robin Hood Huset flyttet inn i nye lokaler våren 2013. Jeg velger å gjøre en beskrivelse av både nye og gamle lokaler, da intervjuer og observasjon er gjort på begge steder.

3.1.1. Hollendergaten:

Robin Hood Huset fikk sine første lokaler her i 2005. Lokalene gikk over tre etasjer, og startet i andre etasje av et gammelt trehus. I første etasje ligger en fasjonabel interiørbutikk, og Robin Hood huset delte inngangsparti med denne butikken. Robin Hood husets dør var hvit og tung, og førte inn til en lang trapp opp til andre etasje. Døren var så tung at den ofte smalt igjen etter folk, og man hørte godt når noen kom eller gikk. Når man kom opp så man rett inn

¹² Hentet den 03.09.2013 fra www.robinhoodhuset.no Per dags dato, 8.6.14, er dette tatt vekk.

til kjøkkenet og stasjonen for kaffe, te og mat. Snudde man seg så man innover i lokalet som bestod av ett langbord og to sofagrupper. Innerst i lokalet, ved trappen opp til tredje etasje, stod det to lange pulter med åtte datamaskiner. Lokalet hadde trevegger, og det var litt mørkt. Men med bilder på veggene, puter i sofaene, og stearinlys prøvde man å skape en hjemmekoselig stemning. Luften var ofte tung, og det var støy i lokalene.

I etasjen over stod det en liten sofagruppe hvor man kunne ta telefoner. På grunn av mye støy var det ikke lov til å snakke i telefon i etasjen under, så folk ble henvist hit. Her oppe hadde daglig leder kontor, det var et undervisningsrom, et lager/ pauserom for ansatte, toalett for ansatte, vaskerom, og en dør ut til verandaen. Verandaen var liten, men koselig, og her satt det ofte folk og røyket.

Trappen opp til loftet var trang. Skråtaket på loftet gjorde at det var liten plass, men det var gjort plass til et klesrom og en bod.

3.1.2. Magnus Barfots gate:

Robin Hood Huset flyttet inn i nye lokaler i februar 2013. Bygget har tre etasjer og er helt nyoppusset. Det er ikke så lett å legge merke til lokalene fra gaten. Man kan gå rett forbi uten å legge merke til noe spesielt ved lokalet, det stikker seg ikke nevneverdig ut. Første etasje har store vinduer mot gaten, men disse er dekket med delvis frostet glass midt på, slik at man må bøye seg langt ned, eller stå på en stige for å kunne se inn. Det er også to store søppelkasser utenfor som hindrer innsyn. På siden er inngangsdøren med et A4-ark klistret på vinduet, Det har Robin Hood Husets logo på. På utsiden av inngangsdøren er det også et askebeger, og her er det eneste stedet hvor det er lov å røyke. Ofte står det en gruppe mennesker her ute. Når du går inn døren kommer du inn i et trapperom. Trappene har tepper som gir en lun stemning. Her er det plass til å parkere en barnevogn. Trappene er til høyre, og døren inn til lokalet i første etasje er til venstre. Her kan du velge å gå opp i andre eller tredje etasje, eller du kan stikke hodet inn gjennom døren til lokalet i første etasje. Hvis man er førstegangsbesøkende kan det være trygt å kunne se an stemningen litt før man eventuelt velger å gå inn. Lokalet i første etasje er lyst og stort. Det store kjøkkenet ligger innerst i lokalet og har store vinduer mot bakgården. Ellers er det stoler og bord; ett langbord og tre runde bord. I tillegg er det en liten barnekrok i det ene hjørnet, med bord og stoler og tegnesaker. Barnebordet og et av de runde bordene står foran vinduene mot gaten. I første etasje er det herre- og dametoalett, samt en heis. Kjøkkenet har en stor kjøkkenbenk som

vender ut mot lokalet. Slik kan de ansatte ha kontakt med gjestene mens de tilbereder maten. På de lyse og hvite veggene henger det fine fotografier.

Når man kommer inn døren i andre etasje ser man rett på døren til kontoret til daglig leder. Snur man hodet til høyre ser man store vinduer ut mot bakgården, og en kopimaskin. Går man lenger inn i lokalet ser man heisen til høyre, og til venstre står det ca ti datamaskiner med internett som man gratis kan bruke. Kontoret til daglig leder har et vindu som vender ut mot datamaskinene – sånn sett kan de som vil prate med han se når han er ledig og banke på døren (dette skjer ofte). Daglig leder kan også med dette vinduet ha mulighet til å følge litt med på hva som skjer ute i lokalet. Ved vinduene ut til bakgården er det to sofagrupper med tilhørende bord, og et rundt bord med stoler. Her er det også et lite barnehjørne med leker og bøker. Det er også en lang bokhylle her med romaner og faglitteratur som man kan låne med seg hjem eller lese på huset. Et av de store vinduene er en dør som fører ut til en stor og flott terrasse med bord og stoler. Når det er fint vær er det mange som sitter her ute. Her er det i midlertid ikke lov å røyke.

I tredje etasje er det en telefon i vinduskarmen i trappeoppgangen. Denne kan brukerne benytte seg av, men den kan ikke ringe til mobiltelefoner. Her er det også en stol. Til høyre er døren til tredje etasje. Denne er som regel låst utenom ved spesielle anledninger, som klesutdeling på mandager og fredager, og når Caritas er til stede. Når du kommer inn døren er det en gang med tre dører. Først er døren inn til Caritas sitt kontor, deretter døren inn til et annet kontor som har stått tomt frem til høsten 2013. Nå har Robin Hood Huset fått midler til å opprette en innvandrer-kontakt som kan gi råd og veiledning, og her har hun sitt kontor. Ved siden av dette kontoret er det en dør inn til undervisningsrommet, hvor det holdes diverse kurs, blant annet norskkurs og spanskurs. Dette rommet inneholder et langbord og tavle, samt bokhyller med fagbøker. Her finnes også symaskiner, malesaker og diverse annet hobby-materiale som brukes under juleverksted, eller ved andre organiserte anledninger. En dør går inn til et lite lager som tilhører kjøkkenet. En vinkeltrapp fører opp til klesloftet. Her oppe er det stappfullt med klær som har blitt gitt til Robin Hood huset. Store klesstativ organiserer de ulike typene plagg.

3.2. Hvem går der?

Huset har et vidt spekter av ulike typer mennesker med ulik bakgrunn og ulike historier. Jeg kan grovt dele inn brukerne i tre grupper; de etniske nordmennene (oftest sykemeldte/uføretrygdede damer, eller arbeidsløse menn med tidligere rusproblemer), arbeidsinnvandrere og Rom-folk. Dette skillet ser jeg klart, da disse gjerne sitter i hver sine grupper (ofte menn og kvinner hver for seg). Men det skjer også samhandling på tvers av grupperingene, og både gode og dårlige relasjoner oppstår. Dette vil jeg gå mer inn på i analysen.

Høsten 2013 ble det utført en brukerundersøkelse på Robin Hood Huset av Ruth Larsen fra PCG i Bergen. Antall respondenter var 102 personer, som utgjør ca 20 prosent av antall besøkende i løpet av en uke. Undersøkelsen ble utarbeidet på norsk, engelsk, spansk og rumensk, og foregikk i form av spørreskjema som ble utdelt til de som ville være med. Larsen har gjort et overslag over fordelingen av nasjonaliteter på Robin Hood Huset; 20-25 prosent er norske, 35 prosent er spanske, 25-35 prosent er rumenske, og 10-15 prosent er fra Afrika, Midt-Østen eller andre europeiske land. Dette stemmer overens med mine observasjoner. Av de 102 som svarte var det 38 som definerte seg som arbeidsinnvandrere og 24 stykker som sa at de var arbeidsledig. 16 personer sa at de var i jobb, mens de resterende oppga at de var enten sosialhjelpsmottakere, uføretrygdet, langtidssykemeldte eller pensjonister. Undersøkelsen viser også at nær 33 prosent besøker huset hver dag, mens 45 prosent besøker huset hver uke. For en tredjedel av respondentene er altså Robin Hood Huset deres daglige kontaktpunkt og møtested, og disse tallene viser hvor viktig huset er for mange mennesker.

Robin Hood Huset har en daglig leder og en fast ansatt. Huset har også vikarer som stepper inn når det trengs. Disse får lønn. I tillegg er det mange frivillige som arbeider der – hovedsakelig på kjøkkenet. Det er stor gjennomtrekk blant de frivillige, da størstedelen er arbeidsinnvandrere som gjerne hjelper litt til før de får jobb. Blant de frivillige er det også utvekslingsstudenter som ønsker å bruke sin ekstra tid på noe meningsfullt. Det er svært få nordmenn som arbeider frivillig på huset, men alle de ansatte er fra Norge.

Kapittel 4: Teoretisk rammeverk

Jeg vil i dette kapittelet presentere teorier og begreper som er relevante for prosjektet. Fokuset mitt har vært på *brukerne* av Robin Hood Huset - hvordan de synes det er å ta imot gaver, hvordan miljøet er der, og hvordan de synes det er å være brukere av et såkalt fattighus. Jeg har dermed behov for teori som kan brukes i analysearbeidet. Jeg vil dele inn dette kapittelet i tre deler.

I den første delen av teorikapittelet vil jeg presentere teori omkring det å gi, motta og gjengjelde en gave. Jeg har tatt utgangspunkt i et sirkulasjonsperspektiv av Marcel Mauss hvor jeg ser Robin Hood Huset som en institusjon hvor det sirkulerer gaver. Med dette mener jeg at det blir gitt gaver til brukerne i form av mat, klær og samtaler, og de gir ofte tilbake i form av frivillig arbeid, innlevering av brukte klær, eller vennlighet og hjelp til andre brukere. På denne måten skapes relasjonen mellom brukerne og Robin Hood Huset, og relasjoner brukerne seg imellom, og sammen skapes det et fellesskap. For Mauss handler gavegivning om sosiale forpliktelser – man har en plikt til å gi, men også en plikt til å ta imot.

Hovedfokuset mitt vil være hvordan det oppleves å ta imot, og hvordan det oppleves når man er i en situasjon hvor man ikke kan gjengjelde en gave med samme type gave. Med hjelp av både Mauss og Erving Goffman vil jeg ta opp hvordan det oppleves å ta imot disse gavene.

I del 2 vil jeg presentere teorier om sosiale relasjoner, sosiale bånd og fellesskap. Mennesker som ikke er i arbeid kan mangle noe av det sosiale aspektet som en arbeidsplass kan gi, og dette kan dekkes på Robin Hood Huset. Å møtes over en kopp kaffe, eller samles rundt et måltid er viktig, og jeg vil trekke inn begrepet «Conviviality» og tankene Bauman har rundt dette, for å forklare hvor viktig et fellesskap er for oss mennesker. Deretter vil jeg bruke Erving Goffman sin teori om hva som skjer i interaksjonen når mennesker møtes. Jeg vil bruke hans teorier for å analysere ansiktsuttrykk og reaksjoner som oppstår mellom menneskene på Robin Hood Huset i ulike sammenhenger. Dette kan forklare de ulike grupperingene som finnes på huset, og det kan forklare hvordan brukerne reagerer når de mottar gaver.

Jeg vil til slutt presentere perspektiver på avvik og stigmatisering. Her vil jeg igjen trekke frem Goffman, og det å ta imot gaver vil igjen bli et tema.

4.1. Gaveperspektiv – en triangelstruktur:

Tidlige tiders empiriske studier av gaveoverrekkelser ble gjort i det private rom – for eksempel studier av bursdagsgaver og julegaver. Det ble tatt for gitt at gaveoverrekkelser og gjensidighet av gaver ikke skjedde utenfor den private sfære (Adloff 2006). Men vi finner gaver i alle former for sosial interaksjon, både i arbeidslivet, i familien, i velferdsstaten og i frivillige organisasjoner (Adloff 2006: 418). Det klassiske referansepunktet når man tenker på gave-giving og gjensidighet er «Gaven» av Marcel Mauss (Adloff 2006: 412). «Gaven» ble publisert i 1923-24 og oversatt til engelsk i 1954. Boken har vært svært innflytelsesrik når det gjelder forskning på og forståelse av gaveutveksling. Selv om Mauss ikke var den første til å studere gaveutveksling, skriver sosiolog Olli Pyythinen at den har satt standarden for så og si all forskning på gaveutveksling innenfor både antropologi, filosofi og sosiologi (2014: 5).

«Gaven» er en antropologisk studie av økonomisk utveksling fra en systematisk og teoretisk synsvinkel. Mauss studerte gave-overrekkelser i stammesamfunn som et sosialt fenomen, og han så at gaver skapte sosiale forpliktelser bestående av de tre prinsippene; å gi, motta, og gjengjelde (Mauss 1995). Mauss fattet primært interesse for arkaiske samfunn og deres form for gaveutveksling, noe som kan overføres til å gjelde også i dagens moderne samfunn. Geografisk sett var fokuset hovedsakelig på gaveutveksling i Polynesia, Melanesia og Nordvest-Amerika, i tillegg til det gamle romerske, indiske og tyske rettssystemet (Mauss 1995). Målet var å studere transaksjoner og kontrakter mellom mennesker i samfunn uten etablerte markeder og penger, og å studere tankegangen og moralen som lå bak transaksjonene. Ved å se på arkaisk etikk ved donasjon og sjenerøsitet, og ved å legge til sitt sosial-demokratiske ideal for solidaritet, prøvde Mauss å fornye basen for moderne moral (Pyythinen 2014: 6). Fra det arkaiske gave-utvekslingssystemet fikk han inspirasjon til å finne en alternativ moral til den moderne kommersielle moralen som er dominert av økonomisk gevinst. Dette er det politiske målet med «Gaven» (Pyythinen 2014: 6).

Mauss skriver at samfunnene reproduserer seg selv gjennom disse gjensidige transaksjonene (Adloff 2006: 413), og dette kan overføres til også å gjelde for Robin Hood Huset hvor gaveoverrekkelser og mottagelse er en stor del av hverdagen. Gavene danner nettverk av sosiale forpliktelser, som består av å gi, ta imot og gi tilbake (ibid). Gaveutvekslingen skaper bånd mellom mennesker, og gjennom tingene oppnås det en forening mellom mennesker fra

atskilte grupper (Mauss 1995: 53). Gjennom gaveutveksling kan det altså oppstå en hyggelig og bærekraftig relasjon. Men gaver kan også føre med seg negative følelser som sjalusi. Gaver kan også skape en skjev maktfordeling i forholdet mellom giver og mottaker.

For Mauss er gaver noe som sirkulerer - en gave går sjelden eller aldri bare en vei (Mauss 1995). Ingen gaver er uten forpliktelser, uansett hvordan en gave blir gitt, så er det alltid obligatorisk å gi tilbake en gave av samme art. Gaver er i teorien frivillige, men i realiteten representerer de en forpliktelse (Mauss 1995). Det å få en gave kan være en velsignelse, men det kan også være gift (Pyythinen 2014). En ytelse (tjeneste, fysisk objekt) må møtes med en gjenytelse, hvis ikke kan mottakeren havne i en skamfull posisjon, og man stifter en diffus gjeld til giveren som før eller siden må innfris (Mauss 1995). Hvis noen mottar en gave, men aldri gjengjelder gaven, er dette i strid med sosiale skikker som finnes i alle samfunn (Mauss 1995). Mauss mener at når et objekt blir gitt fra en person til en annen, så forflyttes en makt, en eiendom, som tvinger gaven til å bli gjengjeldt (Pyythinen 2014: 6). På denne måten får gave-giveren en makt over mottakeren. Mauss skriver:

«Når gaver gis og byttes, er ikke den mottatte tingen bare en ting. Selv når giveren har gitt den fra seg, er den fremdeles hans. Gjennom gaven har han et tak på mottakeren, slik eieren av en ting som er stjålet har et tak på tyven» (Mauss 1995: 27)

Den som gir en gave har altså et slags overtak, inntil den som har mottatt en gave gir tilbake en gave som er tilsvarende den han fikk, eller flottere. Mauss mener at ved å gi en gave så betaler du gjeld, vi gir fordi vi skylder (Pyythinen 2014: 7). Utveksling av gaver skaper på denne måten sosiale bånd og forpliktelser. Å unnlate å gi tilbake eller nekte å ta imot går imot en av samfunnets grunnverdier (Mauss 1995). Hvordan kan dette sees i forhold til brukerne på Robin Hood Huset?

4.1.1. Plikten til å motta:

Etter å ha studert stammesamfunn, ser Mauss at man har en *plikt* til å gi, og en *plikt* til å motta. I disse samfunnene står man ikke fritt til å takke nei til gaver, måltider, selskap eller gjestfrihet (Mauss 1995: 29). Man er nødt til å ta imot, og på denne måten underordne seg gaven og generøsiteten.

Mauss studerte ulike typer gaver som ble gitt mellom stammesamfunn, blant annet systemet med «competitive gifts», hvor en høvding prøver å overmanne og fornærme en annen stamme ved å gi dem så flotte gaver at rivalene ikke har mulighet til å gjengjelde (Adloff 2006: 413). Denne type gave-giving kan føre til strid og kan lede til mønster av stratifikasjon. Dette kan bli sett på som en krig av velstand. Det kan dermed oppstå en problematisk relasjon hvis man gir en gave som man vet at mottakeren ikke har mulighet til å gjengjelde. Det er som regel tilfelle på Robin Hood Huset at brukerne mottar gaver (klær, måltider) som de ikke kan gjengjelde. Men Robin Hood Huset forventer heller ikke at brukerne skal invitere de ansatte hjem på middag. Gavene som gis på Robin Hood Huset ligner mer på veldedighet.

Simmel skrev at «den fattige» først blir fattig når en person er nødt til å motta gaver (Hvinden 1995: 3).

“Sociologically speaking nobody is poor unless they receive assistance from others or ought to have done so, given the sociological context they are in. In this sense it is not 'poverty' that comes first and then the assistance next. If assistance is not provided, we are faced with personal fate, not poverty.” (Simmel 1965, sitert i Hvinden 1995: 3)

I følge Simmel er ikke den fattige en som har spesielle behov som ikke blir møtt (Hvinden 1995). En fattig er en som mottar assistanse, eller har mottatt assistanse. Fattigdom handler om reaksjonen et menneske får fra samfunnet, når det mangler noe. Fattigdom handler altså ikke om hva man mangler, men hva slags hjelp og støtte man får. Når man mottar slik hjelp og støtte, så blir man definert som en fattig (ibid).

Sett fra Mauss sitt perspektiv er veldedighetsgaven en gave hvor man gir uten å forvente noe tilbake. Dermed oppstår det ikke noe relasjon, og den som gir holder den fattige på avstand. Mottakeren av veldedighetsgaven blir ekskludert fra «the community of gifts» som består av den gjensidige gi og ta-tankegangen (Pyythinen 2014: 101). Hvis Robin Hood Huset vil avstå fra å gi rene veldedighetsgaver (jf. Mauss), så er det dermed viktig å kommunisere at de ønsker noe tilbake fra brukerne for å skape en relasjon. Robin Hood huset ønsker å *gi*, og de ønsker at brukerne skal ta imot. Man kan si at det brukerne gir tilbake, er at de er brukere av

huset, de kommer dit, er sosiale og er med på å skape et fellesskap. Og ved å bidra til det sosiale, gir de tilbake de gavene som mottas på huset.

Fordi gavene som gis på Robin Hood Huset har karakter av veldedighet, så blir det en annen form for gjenytelse som brukerne gir. Det man gir til den fattige er gaven av å gi (Adloff 2006: 101). Giveren får altså noe tilbake ved at det er en visshet om at man har gitt og hjulpet – det er en gave i seg selv å gi (ibid). Og man kan tenke at mottakeren blir takknemlig. Adloff skriver at Simmel var opptatt av at *takknemlighet* er en viktig form for gjenytelse når en fattig person får en gave (Adloff 2006: 414). Man kan dermed si at gjenytelsen som brukerne på Robin Hood Huset gir er takknemmelighet, men også en slags underkastelse av gaven og generøsiteten.

For å forstå gaver kan man ikke kun fokusere på gaven i seg selv, som et objekt, man er nødt til å se på båndene som gaven skaper. En gave er ikke en gave uten at den blir gitt, mottatt eller gjengjeldt. Gaven oppnår verdi, mening og kraft i og gjennom relasjoner, basert på hvem som har gitt den, hva slags intensjoner som ligger bak, hvor mange og hvilke hender den passerer, og hva slags relasjon giveren og mottakeren har (Pyythinen 2014: 7). Alle disse faktorene er med på å bestemme hva gaven er og hva den blir. Gave-objektet passerer fra den ene til den andre, og det er dette objektet som skaper relasjonen ved at den som gir får statusen som giveren, og den som mottar får statusen som mottakeren, og mottakeren er forpliktet til å gjengjelde på en eller annen måte (Serres 1995: 9 i Pyythinen 2014: 96).

4.2. Relasjonelle perspektiver:

Gaver er altså med på å etablere sosiale bånd og relasjoner. I analysen vil jeg gå inn på hva slags relasjoner som oppstår og hvordan de sosiale båndene fremstår. For å kunne gi et bilde av relasjonene på Robin Hood Huset som jeg har fått innblikk i, vil jeg konkretisere hva relasjoner og sosiale bånd er, og hvordan fellesskap kan oppstå.

Christian Papilloud mener at den menneskelige relasjon er avhengig av tre komponenter, nemlig «sacrifice», «reciprocity» og «duration», eller offer, gjensidighet og varighet

(Papilloud 2004). For det første må et menneske være villig til å *ofre* noe av seg selv, ved at man må ta risikoen for å tape for å kunne inngå en relasjon (Papilloud 2004: 432). Sett i forhold til gaveperspektivet forekommer det et dobbelt offer når man gir og mottar. Man mister eller gir bort deler av seg selv samtidig (ibid). Det følger en usikkerhet med denne gaven som man tilbyr for å skape en relasjon, både i forhold til hvordan den blir mottatt, men også om den blir «gjengjeldt». Men gjensidighet, eller resiprositet, er preget av en forpliktelse som er motivert av en dypere grunn. For at relasjonen skal oppstå må altså en aktør ta steget og ofre selvet, deretter må det skje en gjengjeldelse, og den siste forutsetningen er at dette må utspille seg mer enn en gang. Denne siste forutsetningen er *varighet* som impliserer at de sosiale båndene som etableres må opprettholdes over tid for at relasjonen skal vare (Papilloud 2004: 437).

Når disse tre komponentene er oppfylt, har man dannet en menneskelig relasjon. I lys av dette vil jeg gå videre til en arena hvor relasjoner kan oppstå, nemlig «måltidet».

4.2.1. «Conviviality» og måltidet:

Det er viktig for oppgaven å inkludere teorier rundt mat og måltider, da dette er en viktig del av Robin Hood huset. Fellesskap og relasjoner dannes over et måltid eller en kopp kaffe, og måltidet kan sees på som en brobygger mellom mennesker.

Den tyske sosiologen Georg Simmel var opptatt av maten og måltidet allerede på begynnelsen av 1900-tallet, og han betegnet dette som noe av det mest grunnleggende innenfor det sosiale livet (Frisby og Featherstone 1997). Det er en ting alle mennesker har til felles og det er at man må spise og drikke for å overleve. Fordi dette er et primitivt fysiologisk behov som kan generaliseres til alle mennesker, er det å spise også en felles handling for mennesker. Dette gjør at sosiale strukturer rundt mat og måltid alltid oppstår. Mennesker som ikke har noe annet til felles, kan dele et måltid sammen og oppleve det relativt likt da det å spise, og det å sitte sammen med noen å spise er en iboende vane og handling som de begge kjenner til som sosialiserte mennesker (ibid). Selv om de ikke har andre felles interesser, har de det felles at de vet hvordan de samles rundt et måltid, og dette blir derfor av sosiologisk signifikans. Måltidet forener mennesker som noe tilbakevendende, regelmessig og hverdagslig, og noe som styrker fellesskapet. Frisby og Featherstone (1997) har sitert Simmel slik:

«Av alt det som er felles for mennesker, er det noe som de har mest til felles med: de må spise og drikke. [...] Men ettersom dette primitivt fysiologiske element er noe absolutt all menneskelig, blir det innhold i felles handlinger, og dermed oppstår måltidets sosiologiske form, der [...] knytter seg til hyppig samvær og en tilvenning til et fellesskap. Personer som ikke har særlige felles interesser, kan finne hverandre ved et felles måltid» (Simmel 1908 i Frisby og Featherstone 1997).

I boken «Physiology of taste» fra 1825 skrev Brilliat-Savarin om viktigheten av å spise sammen (sett i Bauman 2013: 64). Han mente at «Commensality», altså det å sitte sammen rundt et bord og dele mat, drikke, vitser og historier, er en av de viktigste grunnsteinene i samfunnet (Bauman 2013: 64).

Mat er mer enn bare bensin for kroppen. Måltidet består gjerne av kroppslig nærhet og felles fokus. I forhold til gaveperspektivet kan man si at måltidet er gaveutvekslingens konkrete mekanisme. Brukerne tar imot maten som serveres, og gir tilbake i form av å bidra sosialt til fellesskapet ved måltidet.

I forbindelse med måltidets iboende symbolikk, og relasjoner og fellesskap som kan dannes på Robin Hood Huset, vil jeg trekke frem Zygmunt Baumans samtidsdiagnose og begrepet *conviviality*. Bauman mener verden vi lever i har blitt stadig mer individualisert, og på grunn av dette blir den økonomiske ulikheten faretruende økende (Bauman 2013). Samfunnet er gjennomsyret av konsumerisme, og dette har blitt så altoppslukende at det blir sett på som hoved-muligheten for å oppnå lykke, glede og kjærlighet (ibid). Det at mennesker har som hovedmål å akkumulere velstand og materielle goder, er skadelig da dette er grobunn for konkurranse og rivalisering (Bauman 2013). Bauman mener at det burde fokuseres mer på menneskers *sosiale* liv og mellommenneskelige *fellesskap*, og at dette er veien til lykke og et bærekraftig samfunn.

Ordet «convivial» er et gammelt ord. Det stammer fra latin og betyr «å leve sammen».¹³ Mennesker er sosiale dyr og vi blir dratt mot hverandre basert på vår menneskelige natur; vårt behov for varme og selskap (ibid). Bauman skriver, i tråd med Ivan Illich, at den gjeldende betydningen av begrepet «conviviality» er å være sammen på en måte som er frigjort fra de

¹³ Hentet den 06.01.13 fra Kurt Michael Friese sin artikkel: «Gastronomes & Environmentalists, Conviviality Is Its Own Reward» [The Iowa Source]: http://www.iowasource.com/food/2008_04.html

samlede kreftene av byråkrati og teknologi. Begrepet ble utviklet av Ivan Illich (Bauman 2013: 65). Bauman påpeker at det er alt for mye fokus på konkurranse, rikdom og forbruk, og at selve lykken er gledene man får ved et fellesskap. Bauman definerer «conviviality» som en slags reaksjon på konsumer-samfunnet (Bauman 2013). Det er viktig for menneskeheten at fokuset beveges bort fra konkurranse og konsum, og at man heller deltar i positive opplevelser og fellesskap som ikke er preget av forbruk. Menneskene må finne tilbake til viktigheten av «fellesskapet» og det å være sammen, og oppleve hverandre og se hverandre som mennesker.

George Ritzer sa en gang at «kjøpesentre er vårt tempel» (Bauman 2013: 60). Det å kjøpe på impuls, og erstatte ting du har gått lei av med nye, attraktive ting er blitt en av våre største gleder. Bauman skriver: «Fullness of consumer enjoyment means fullness of life. I shop, therefore I am. To shop or not to shop is no longer the question» (Bauman 2013: 60). Men for de som ikke har mulighet til å bli med på kjøpefesten, fester det seg et stigma om et ufullkomment liv som er uten glede (ibid). Å være uten adgang til et lykkelig eller et normalt liv, betyr i et forbrukersamfunn at man er en defekt, mislykket forbruker. Dermed defineres, og definerer de fattige seg selv primært som mangelfulle, defekte, utilstrekkelige, ineffektive – med andre ord ufullstendige forbrukere (Bauman 2002: 62). For man måler sin egen velstand, suksess og lykke ved å sammenligne sine egne materielle goder og sin egen kjøpekraft med andre (ibid). Bauman mener det er viktig at vi fokuserer på «nye» og andre gleder i livene våre. På den måten kan samfunnet overleve på en mer bærekraftig måte.

Det å være sammen, sitte sammen, dele erfaringer og et måltid sammen er nettopp det som Robin Hood Huset bygger på. Robin Hood Huset handler mye om at man skal kunne ha det hyggelig sammen uten å måtte tenke på penger. «Conviviality» passer derfor godt i denne sammenhengen.

Men Bauman spør seg også om gledene ved fellesskap og det å være sammen kan *erstatte* suget etter rikdom og shopping? Kan conviviality erstatte jakten på penger og gleden av markedsleverte forbruksvarer og en slags overlegenhet man får ved dette? Et eksempel på en alternativ livsstil er Slow Food-bevegelsen. Den er en motbevegelse til såkalt Fast Food, og fokuserer på bærekraftig mat. De ønsker å bevare tradisjonell, kortreist mat og oppfordrer til å dyrke egen mat. Bauman skriver at bevegelsen har en underliggende tankegang om å gjenoppdage den nesten glemte gleden ved «conviviality» - å være sammen og jobbe sammen

mot et felles mål. De vil gå bort fra den egoistiske tankegangen som gjennomsyrrer kapitalismen og kvitte seg med forestillingen om at en bør oppnå noe for å føle seg overlegen ovenfor andre (Bauman 2013: 66). På denne måten, med *conviviality*, kan man oppnå *ekte* lykke.

4.2.1. «Den fremmede»:

Selv om man gjennom et måltid, og gjennom det å være sammen kan skape et hyggelig fellesskap, så kan ikke miljøet på Robin Hood Huset beskrives som en *enhet*. Det er som regel hyggelig stemning på huset, men det er et tydelig fragmentert miljø med mange grupperinger. For å forklare dette vil jeg i dette avsnittet løfte frem Georg Simmel sin teori om sosiale typer, og spesielt «den fremmede» og «den fattige». Dette kan være med på å forklare hvorfor det er en distanse mellom spesifikke grupper på Robin Hood Huset (nordmenn og utlendinger).

Sosiolog Georg Simmel var opptatt av sosial interaksjon og hvordan relasjonen er mellom ulike typer mennesker. Han identifiserte og kategoriserte et antall sosiale typer («social types») som man kan finne i et samfunn (Appelrouth og Edles 2008). Blant disse finner vi blant annet «den fattige» og «den fremmede» som er relevante for denne oppgaven. Disse ulike sosiale kategoriene er ikke et resultat av spesifikke kvaliteter ved et individ. De handler heller ikke om hvorvidt et individ har *valgt* å være den ene eller den andre typen. Derimot handler det om hvordan et individ sitt forhold eller relasjon til andre er. Hvordan et individ opptrer overfor andre mennesker, og hvordan andre mennesker opptrer overfor individet, er grunnlaget for å kunne plassere individet i den ene eller den andre kategorien (Appelrouth og Edles 2008: 257).

«Den fattige» og «den fremmede» ligner på hverandre ved at de begge på et vis er på utsiden av et sosialt miljø eller gruppe. De har begge noe ved seg som er annerledes.

«Den fremmede» er nær oss, men samtidig fjern – de er fysisk nære, men sosialt fjerne. Den fremmede er gjerne lik oss i form av upersonlige egenskaper som rase, kjønn eller at man bor i samme land eller by. Men fordi det er så mange andre mennesker som har samme likheter med oss, så blir den fremmede utydelig og fjern (Appelrouth og Edles 2008: 258). For Simmel var den europeiske jøden som handelsmann, det klassiske eksempelet på den fremmede. Mange jøder ble handelsmenn fordi de manglet de samme rettighetene til å eie og drive som andre innbyggere. Handelsmannen var en mellommann mellom ulike grupper, og

hadde en liten fot innenfor hver av disse gruppene (ibid). Men handelsmannen var likevel ikke helt innenfor gruppene han handlet med. Handelsmannen var mobil, og Simmel sier at denne mobiliteten gjør at man havner i en posisjon av både nærhet og fjernhet (Simmel 1971).

Simmel skriver:

«Because he is not bound by roots to the particular constituents and partisan dispositions of the group, he confronts all of these with a distinctly “objective” attitude, an attitude that does not signify mere detachment and nonparticipation but is a distinct structure composed of remoteness and nearness, indifference and involvement” (Simmel 1971: 145).

«Den fremmede» kan sees i sammenheng med tiggere og utlendinger som oppholder seg på Robin Hood Huset. For de norske så opplever jeg at, spesielt de rumenske tiggerne, oppleves som «fremmede». De oppholder seg riktignok på Robin Hood Huset sammen med nordmennene, de spiser den samme maten, og sitter ved de samme bordene, men avstanden mellom dem kan forklares med usikkerheten man kan føle overfor disse «fremmede». Rom-folket er innenfor, men samtidig utenfor.

I artikkelen «Tiggere og baroner i Oslo» ser Ada Engebriksen på hvordan innbyggere forholder seg til de rumenske tiggerne. Nordmenn blir usikre i møtet med disse tiggerne, og en av grunnene til dette kan være at: «tiggerne viser skamløst fram skammen ved å være fattig, og derved også skammen ved å være rik, når noen er fattige» (Engebriksen 2009: 28).

I henhold til Engebriksen, som baserer seg på Bauman, er det er tre måter man kan forholde seg til de fremmede på. Den ene er å fjerne de fremmede, og utestenge dem. Den andre måten er å godta dem som en del av det estetiske mangfoldet i et felles moralsk univers. Den tredje måten er å oppløse motsetningen mellom frihet og omsorg (Engebriksen 2009). Man kan både oppleve den friheten som bylivet innebærer og betrakte fremmede som innenfor ens eget interessefelt. Man kan leve med fremmede uten å kreve av dem at de skal bli lik en selv, og på den måten kan man la være å betrakte dem som mindre menneskelige (ibid). Verken usynliggjøring eller utestengning er noe svar på utfordringen i å leve med fremmede, mener hun. Hun henviser også til sosiologen Thomas Hall, og skriver:

«Den sosiale og fysiske volden som er en del av byen som sosialt og fysisk sted, har sitt motstykke i de kreftene og prosessene som reparerer, forbedrer og lapper sammen byens sosiale og fysiske «stoff» (2008: 74). Han [Hall] sikter til en hær av engasjerte frivillige og offentlig håndverkere som redder truede bygninger, trær, og områder, og av sosialarbeidere, helsearbeidere, ungdomsarbeidere og matutdelere som oppsporer, hjelper og trøster de utstøtte, fattige og elendige. (...) Disse «omsorgsarbeiderne» holder byen i live og reduserer

den volden og frykten som er en del av den. De myldrer gjennom byen på kryss og på tvers og representerer den tredje strategien for å leve med fremmede: å innlemme dem i ens moralske univers uten å avkreve dem å bli lik en selv eller å redusere dem til noe mindreverdige» (Engebrigtsen 2009: 29).

Robin Hood Huset kan altså sies å være en av disse «omsorgsarbeiderne» som prøver å reparere den sosiale volden som tiggere blir utsatt for. Ved å innlemme og invitere både tiggere, arbeidsinnvandrere og nordmenn i samme moralske univers på Robin Hood Huset, og ved å prøve å danne et fellesskap, uten å kreve at de skal bli lik en selv, fyller huset denne rollen.

4.2.3. Goffman og Face-work:

Avsnittet over om «den fremmede» vil bli brukt for å forklare hvorfor det er et skille mellom nordmenn og utenlandske mennesker på Robin Hood Huset. I dette avsnittet vil jeg gå nærmere inn på teori som kan forklare hvordan disse skillene *viser* seg. Dette skillet mellom nordmenn og spesielt Rom-folk ser jeg tydelig gjennom kroppsspråk, små kommentarer og ansiktsuttrykk. Jeg vil derfor anvende Erving Goffman og hans teori om «face-work» som omhandler interaksjon i møte mellom mennesker.

Erving Goffman var blant annet opptatt av interaksjon på mikronivå, og han skrev en rekke essays om det han kaller «face-to-face-interaction». Her forklarer han hva som faktisk skjer når to mennesker møtes. I interaksjon mellom mennesker er det to typer kommunikasjon som fremkommer – de uttrykk man *gir* og de man *avgir*. De bygger på en persons evne til å uttrykke seg, og personens mulighet for å gjøre inntrykk. De uttrykk man *gir* handler om verbale og tilsvarende symboler som benyttes åpent for å formidle de opplysninger som forbindes med disse symbolene (Goffman 1992: 12). Dette er kommunikasjon i tradisjonell og snever form. De uttrykk man *avgir* handler om den ikke-verbale kommunikasjonen, en mer teater-lignende kommunikasjon, som skjer bevisst eller ubevisst (Goffman 1992: 13). Dette kan være ansiktsuttrykk eller kroppsspråk som symboliserer hva man mener, tenker eller føler.

Goffman skriver at når en person kommer sammen med andre, vil de prøve å innhente opplysninger om denne personen, som for eksempel sosio-økonomisk status, holdninger, og syn på seg selv (Goffman 1992). Disse opplysningene gjør det lettere for andre å forholde seg til personen. Når de har fått innhentet mest mulig informasjon vil de vite hva de bør gjøre for å få en *tilsiktet reaksjon* fra personen (ibid).

«De tilstedeværende har adskillige kilder til disse opplysningene og kan bygge på mange meningsbærere («sign-vehicles») når de skaffer seg dem. Dersom iakttagere ikke på forhånd kjenner vedkommende, kan de i hans oppførsel og utseende finne holdepunkter som gjør det mulig å trekke inn tidligere erfaringer med personer som kan minne om den de nå har for seg selv, eller – og det er langt mer vanlig – de kan anvende stereotyper ved bedømmelsen» (Goffman 1992: 11).

I følge Goffman vil altså de uttrykk man gir og avgir gjennom kommunikasjon, danne et bilde av hvordan man oppfattes av andre. Disse uttrykkene kan man mer eller mindre styre. Dette er spesielt interessant i forhold til hvordan nordmennene forholder seg til rom-folket på Robin Hood Huset. De uttrykkene som Rom-folket *avgir*, som lukt, klær og at de tigger, er med på å danne et bilde av dem. Hvis man har lest noe negativt om tiggere i en avis, eller opplevd noe negativt i forhold til noen av dem, kan dette være med på å danne inntrykket av neste person man møter som ser ut som han er i tigger-miljøet.

Goffman skriver videre at når man kommer sammen med andre mennesker, speiler man seg i den andres reaksjoner, og ens egen atferd forandres og justeres i forhold til hvordan den andre opptrer. «Vi ønsker at andre skal få et bestemt bilde av hvordan vi er, et bilde vi må presentere og forsvare i utallige forskjellige situasjoner», skriver han (Goffman 1992: 13). «Face» defineres som den positive sosiale verdien en person tilegner seg selv. Det er en verdi som han antar den andre har gitt han gjennom deres interaksjon. «Face» handler om å opprettholde ansikt og bli sett på en positiv måte. «Face work» handler om å forklare handlinger en person gjør ut ifra personens ønske om å opprettholde ansikt (ibid). For å unngå «hendelser»; at ens ansikt blir truet, at man blir flau eller ubekvem i interaksjon med andre, så skjer «face work» (Goffman 1992). Personen endrer og justerer seg i kommunikasjonen med andre for å opprettholde ansikt. «Face work» kan nøytralisere en usikkerhetsfølelse som er forårsaket av den andre personen og denne personens reaksjoner (ibid). I essayet «On face-work: An analysis of Ritual Elements in Social Interaction» skriver Goffman:

«Whatever his position in society, the person insulates himself by blindnesses, half-truths, illusions, and rationalizations. He makes an “adjustment” by convincing himself, with the tactful support of his intimate circle, that he is what he wants to be and that he would not do to gain his ends what the others have done to gain theirs” (Goffman 1997: 109).

Med dette mener Goffman at hvis man for eksempel er fattig, så lager man bortforklaringer og rasjonaliserer situasjonen for å opprettholde ansikt overfor seg selv og overfor andre mennesker man er i interaksjon med. På denne måten kan man styre inntrykkene den andre personen får av deg. Ved å lage en sosial fasade og fremstille seg selv med denne fasaden, kan man styre inntrykkene andre får av en. Et eksempel er å bruke latter og smil hvis man skal fortelle om en negativ livssituasjon. I denne sammenhengen, vil også et annet eksempel være relevant; man kan velge å fremstille seg som uforskyldt sykemeldt, i stedet for fattig bruker på Robin Hood Huset, når man skal presentere seg for andre. På denne måten distanserer man seg fra rollen som andre kan tillegge en som «bruker av et fattighus». Man gjør dette for å opprettholde «face». Dette er et eksempel på en verbal kommunikasjon hvor man gir en mening om seg selv. Videre vil jeg gå inn på den ikke-verbale kommunikasjonen, altså de uttrykk vi *avgir*.

Thomas Scheff (1990) bygger på Goffman i sin forståelse av sosiale bånd og interaksjon. Han er opptatt av menneskelige *følelser* og rollen følelsene spiller i relasjoner. Han sier at menneskets primære mål er opprettholdelse av stabile og trygge sosiale bånd i interaksjon med andre mennesker. De sosiale båndene holder samfunnet sammen. I kommunikasjonen med andre mennesker er det to lag – det verbale (kognitive) og det ikke-verbale (emosjonelle), og det er dette spesielt som Scheff henter opp fra Goffman (Scheff 1990: 7). De verbalt uttrykte meningene, det som vi gir av meninger, henger ikke alltid sammen med det vi *avgir* gjennom ikke-verbal og emosjonelt ladet kommunikasjon (Scheff 1990). Det var den ikke-verbale kommunikasjonen som Scheff var mest opptatt av. Slik som Goffman er han opptatt av hvordan følelser gir uttrykk i kommunikasjon med andre. Her kan man altså skille mellom den verbale kommunikasjonen – det man *gir* i en samtale, og den ikke-emosjonelle kommunikasjonen – det man *avgir* – som kan være tonefall, blick og selvironi (Goffman 1992). Selv om ordene sier én ting, så kan altså den emosjonelle kommunikasjonen si noe annet. Denne ikke-verbale kommunikasjonen er vanskeligere å styre, og det blir dermed vanskeligere med «impression management».

Scheff var også opptatt av de sosiale båndene vi skaper gjennom kommunikasjon. For at det skal oppstå gode sosiale bånd, må begge menneskene i interaksjonen ha en felles forståelse for hva som skjer i kommunikasjonen, og korrekte, rituelle kommunikasjonsformer bidrar til en slik felles forståelse (ibid). Gjennom hverdagslig kommunikasjon, kan man få en viss oppfatning av hvordan andre ser en, og dette kan fremkalle følelser som enten skam eller

stolthet (Scheff 1990). Disse følelsene påvirker den kommunikasjonen som fremgår i interaksjonen med andre mennesker – og kan påvirke hvordan de sosiale båndene utvikler seg.

De sosiale båndene er avhengig av en balanse mellom nærhet og avstand, som kan kalles differensiering (Bowen 1978; Bowen og Kerr 1988 i Scheff 1990: 4). De sosiale båndene i en gruppe må ikke være over- eller underdifferensiert, altså for sterke eller for svake. Da kan man enten bli «engulfed» - for styrt av gruppens krav, eller «isolated» - for isolert og alenestående (Scheff 1990: 4). Et eksempel på sosiale bånd som er underdifferensiert er en familie som definerer lojalitet som konformitet, altså en familie som baserer seg på likhet. Hvis et familiemedlem går en annen vei enn resten av familien, kan familien føle seg forrådt. Individene i denne gruppen er «engulfed» (Scheff 1990: 4). På den annen side kan en familie ha alt for løse bånd, hvor individet betyr alt, og familien/ gruppen ikke betyr noe. I dette tilfellet er individene «isolated» (ibid). «Optimal differensiering» i en gruppe innebærer en viss nærhet og tilknytning til hverandre, men også respekt for individers eget selv. Nivåene av differensiering kan også gjelde for hvordan brukere på Robin Hood Huset opplever sosiale bånd som oppstår der.

4.3. Avvik og Stigmatisering:

I denne siste delen av teorikapittelet vil jeg presentere Robert Merton og Erving Goffman sine tanker om avvik og stigmatisering. Da jeg gjennomførte intervjuer var jeg opptatt av hvordan brukerne syntes det var å være brukere på Robin Hood Huset, og hvorvidt de følte at de var annerledes, og hvorvidt det var flaut å gå på Robin Hood Huset og å være økonomisk vanskeligstilt. Svarene jeg fikk vil analyseres med teorien jeg presenterer nedenfor. Her vil igjen Goffmans interaksjonsteorier være interessante for å forstå hvordan mennesker oppfører seg hvis de føler seg stigmatisert.

4.3.1. Avvik

Noen kan hevde at uføretrygdete, sykemeldte og andre som ikke bidrar til samfunnet med sin arbeidskraft er avvikende. Det å skulle definere avvik som atferd som er skadelig for samfunnet bygger på en strukturfunksjonalistisk fortolkningsramme (Schifloe 2004: 357). Her blir sosialt avvik fremstilt som dysfunksjonelt fordi det truer stabiliteten eller virker negativt i forhold til noen av samfunnets nødvendige funksjonsområder (ibid). Men problemet med

denne forståelsen er at det i praksis er vanskelig å si hvilke handlinger som er dysfunksjonelle, og dette er det også stor uenighet om. I det politiske bildet og i debattene mellom partifeller ser vi at det er stor uenighet om satser på sosialhjelp, og føringer for sykemelding og uføretrygd. For å sette det på spissen har vi på den ene siden de som mener at alt for mange «snylter på staten» ved å legge seg syke og la være å arbeide, og på den andre siden de som mener at man skal være takknemlig for at velferdsstaten gir oss muligheten til å kunne være syke.

En annen mulighet er å se avvik som et interaksjonelt fenomen (Schifloe 2004). Dette vil si sosialt avvik som omfatter to parter; den som utfører handlingen og den som definerer handlingen som avvikende (Schifloe 2004: 358).

Robert K. Merton mener at avvik oppstår når det ikke er kontakt mellom det kulturelle og det sosiale området i samfunnet, som betyr at avvik oppstår når verdiene i et samfunn ikke er synkrone med midlene for hvordan man skal oppnå verdiene (Appelrouth og Edles 2008: 384). Ifølge Appelrouth og Edles (2008) betyr dette at når et individ lærer (internaliserer) at suksess betyr å ha mye penger, men samtidig mangler muligheten til å oppnå dette på hederlig vis, så kan dette føre til at individet blir en avviker og tyr til kriminalitet for å oppnå økonomisk suksess. En avviker er altså en som handler utenom det ”normale” i samfunnet, som går imot samfunnets rådende moral og normer. Merton knytter avvik opp mot det økonomiske aspektet; altså at hvis man mangler penger så er det større sjanse for at man blir en avviker. (Dette kan forklare hvorfor mange av nordmennene på Robin Hood Huset er skeptiske til Rom-folket. Men også noen av nordmennene har selv følt seg som avvikere fordi de ikke er i arbeid. Dette vil jeg gå mer inn på i analysen).

Avvik kan defineres som en handling som er i strid med gruppens normer. Hva som defineres som normbrudd og sosiale avvik varierer mellom samfunn, innenfor samfunn og over tid (ibid). Det samme gjelder også hvem som blir møtt som avvikere og hvordan disse blir møtt. Det kan være problematisk å bruke begrepet avvik i denne sammenhengen, for er fattige og de som har dårlig råd *avvikere*? Mange av informantene mine så seg selv som annerledes enn andre. Fordi de fleste av brukerne ikke har jobb, kan de oppfatte seg som annerledes, og det kan derfor være viktig for dem å ha noen som er i samme situasjon å være sammen med.

4.3.2. Goffman og stigmatisering:

Erving Goffman definerer stigma slik: ” det vil si situasjonen hos et individ, som av en eller annen grunn ikke er i stand til å oppnå full sosial aksept” (Goffman 2000: 9).

Ifølge Erving Goffman i hans artikkel om Stigma (2000) var det grekerne som oppfant begrepet om stigma. Stigma refererte til synlige tegn på en avvikers kropp. Disse tegnene ble skåret eller brent på kroppen til en avviker, slik at alle kunne unngå den personen. Eksempler på en avviker kunne være enten en kriminell, en forræder eller en slave (Goffman 2000: 13). Gjennom disse brennmerkene fikk personene en permanent straff gjennom å bli synlig stigmatisert.

Goffman skiller mellom tre ulike typer av stigma; først har vi den fysiske formen, noe kroppslig som skiller seg ut fra normalen. Deretter har vi en egenskap, handling, eller levemåte, og den tredje formen går ut på hva slags gruppe man tilhører, for eksempel religion, nasjonalitet, eller rase (Goffman 2000 i Farnes 2010). Disse tre kategoriene har et felles, sosiologisk trekk - de har noe som er annerledes enn normalen, og som gjør at en kan støte fra seg andre. Goffman skriver at disse individene ville blitt akseptert uten vanskelighet, hadde det ikke vært for den egenskapen de har eller den situasjonen de befinner seg i. Stigmaet får de som møter personen til å se bort fra personens øvrige egenskaper, som ellers kunne ha berettiget et fellesskap med de ”normale” (Goffman 2000: 17 i Farnes 2010). Den stigmatiserte kan være diskreditert eller potensielt diskreditert. Den diskrediterte har et synlig stigma, mens den potensielt diskrediterte har et stigma som ikke er kommet for dagen, eller er mindre synlig. Tiggerne kan sies å ha et diskreditert, synlig stigma, mens de norske brukerne av Robin Hood Huset har et potensielt diskreditert stigma. Goffman skriver at den potensielt diskrediterte hele tiden må passe på hvordan han blir sett på, og at han ikke må vise sine «feil» (Goffman 2000: 68). Han kan velge å fortelle om sitt stigma, eller holde det skjult, eller lyve, og dette er en vurdering som den potensielt diskrediterte hele tiden må forholde seg til. Hvis han ikke forteller om det eller lyver om det, har han dermed dannet seg en *sosial identitet* som vises i interaksjon med andre. «Passing» er når personen vil hindre at en potensiell diskreditering kommer fram i lyset (Goffman 2000: 97). Personen lar temaet om stigmatisering «passere», for at han ikke skal bli utsatt for stigmatisering.

Goffman deler opp folket i to kategorier; den normale og den stigmatiserte. I henhold til Goffman er man normal hvis man ikke blir stigmatisert (Goffman 2000). Han skriver at det er vanskelig for den normale og den stigmatiserte å ha en normal samtale sammen, fordi usikkerheten rundt stigmaet gjør at man ikke vet om man skal snakke om stigmaet eller ikke. Goffman skriver at:

”Den stigmatiserte oppdager kanskje at han føler seg meget usikker med hensyn til hvordan vi vil identifisere ham og ta imot ham. (...) Hos den stigmatiserte oppstår det en fornemmelse av at man ikke kan vite hva de andre tilstedeværende i virkeligheten mener om ham”(Goffman 2000, 1963: 27-28).

Goffman mener at ved stigmatisering følger mye usikkerhet rundt hvordan andre ser på en. Man lever med denne usikkerheten hele tiden. Når man er i kontakt med andre mennesker, så ligger det en usikkerhet om hva personene egentlig tenker, om de bare ser personen i forhold til avviket (Goffman 2000: 24). Siden det kan oppstå en usikkerhet mellom den stigmatiserte og de normale, skjer det ofte at de som er stigmatiserte holder seg i sine egne grupper (Goffman 2000: 37). Organisasjoner (eller stiftelser som Robin Hood Huset) er støttende og viktige for utstøtte grupper (ibid). En person med et stigma, for eksempel en som er fattig, kan i noen tilfeller lukke seg inne i sitt private rom, eller hovedsakelig omgås andre fattige, slik at den mulige manglende respekten fra andre mennesker kan unngås. Men disse strategiene vil bare være delvis vellykkede fordi de stigmatiserte og de normale må samhandle innenfor et felles statussystem, der det er en felles oppfatning av ære og likeverd (Goffman 2000). Den stigmatiserte har derfor en motsetningsfull eller en ambivalent erfaring. På den ene siden har han eller hun en følelse av å være likeverdig eller «normal» innenfor gruppen med andre stigmatiserte. På den andre siden vil møter med andre mennesker føre til en opplevelse av å ikke bli respektert og akseptert som likeverdig. Denne opplevelsen av å ikke være likeverdig er vanligvis ikke demonstrert gjennom åpne verbale ytringer eller handlinger fra «de normale». Det er heller slik at selv om de andre *forsøker* å gi uttrykk for respekt gjennom den verbale kommunikasjon, så er det en mer underforstått kommunikasjon med mer skjulte tegn som den andre gir fra seg, som viser manglende respekt overfor den fattige (ibid). Den felles oppfatningen av ære innenfor statusfellesskapet, gjør altså at den stigmatiserte har følelsen av å være «normal», og ikke minst den detaljerte kunnskapen om hva som blir forventet med normaliteten. Derfor flyter andre sin manglende respekt sammen med egen

følelse av å komme til kort i mange sosiale sammenhenger. Dette fører ofte til følelser av skam, mindreverdigheitskompleks og fortvilelse over tap av ære. En stigmatisert person har derfor lettere for å holde oppe følelsen av likeverdighet hvis han holder seg unna de situasjonene der denne følelsen av manglende respekt dukker opp (ibid). Dette er altså i situasjoner med «normale» hvor den overflatiske takt og tone ikke kan dekke over et underliggende fravær av respekt, noe som gjerne viser seg i form av klossete og malplasserte ytringer og handlinger overfor den stigmatiserte. Siden den stigmatiserte trekker seg unna vil de «normale» aldri få innsikt i den smerte eller ubehagelighet som den stigmatiserte og ikke respekterte personen må bære. «De normale» vil heller aldri få vite hvor lite de strekker til i omgangen med de stigmatiserte, og hvordan deres ikke-verbale kommunikasjon fremstår for den stigmatiserte (Goffman 2000).

Men det kan også finnes stigmatisering inne på Robin Hood Huset. Siden huset gir gaver i form av veldedighet, mener Mauss at det kan være sårende for personen som mottar denne veldedigheten. Mauss skriver at: «Veldedighet er fremdeles sårende for den som aksepterer den, og vi gjør moralske anstrengelser for å forsøke å tone ned den ubevisste og fornærmende paternalismen hos den rike ‘mesenen’» (Mauss 1995: 191). Her kan igjen «face-work» trekkes frem, altså hva slags uttrykk de ansatte/ frivillige gir og avgir i møte med brukerne. Dette er svært relevant i forhold til de observasjonene jeg har gjort når det blir delt ut mat og klær.

Kapittel 5: Metode

Jeg har så langt i oppgaven gjort rede for oppgavens tema, tidligere forskning, og teori som skal brukes for å analysere dataene jeg har samlet inn. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for hvordan datainnsamlingen har skjedd. I forskning eksisterer det et ideal om etterprøvbarehet, det vil si at andre forskere kan etterprøve resultatene. Derfor er det viktig å beskrive forskningsprosessen og metodevalgene man har gjort (Everett og Furseth 2004). På Universitetet i Bergen sin hjemmeside står følgende grunnpilar: «De grunnleggende verdier for akademisk virksomhet ved UiB er åpenhet, etterprøvbarehet, vitenskapelig redelighet og kritisk diskusjon». Dette vil jeg følge ved å redegjøre nøye for min datainnsamling og prosessen tilknyttet dette.

5.1. Metodevalg

Valget mellom ulike forskningsmetoder skal avgjøres ut fra hva det er man prøver å finne ut av (Silverman 2011: 7). Jeg hadde utviklet en problemstilling og måtte finne ut av hvordan jeg best mulig kunne få svar på den. Jeg ønsket å komme nærmere brukerne på Robin Hood Huset og lære dem bedre å kjenne, og å forstå hvorfor de går der. Jeg var interessert i brukernes subjektive opplevelse av å gå på Robin Hood Huset. Jeg var også interessert i miljøet og hva slags relasjoner som oppstod der.

Silverman skriver «(...)if you are concerned with exploring people's life-histories or everyday behaviour, then qualitative methods may be favoured» (2011: 8). Kvalitativ metode kjennetegnes av målet om å komme fram til en forståelse av blant annet menneskers opplevelser, erfaringer, holdninger, livsverden, forventninger og atferd, hovedsakelig gjennom intervju, observasjon, tekst/ dokument-analyse, eller audio/ video-opptak (Kvale og Brinkman 2009: 1). Derfor er den kvalitative tilnærmingen seg godt til mitt prosjekt. På grunnlag av dette valgte jeg å bruke kvalitativt intervju. Ved et kvalitativt intervju ville jeg få muligheten til å stille spørsmål, samt se reaksjoner på spørsmålene. Jeg kunne også få mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål (Silverman 2011).

Jeg tok utgangspunkt i at intervjuer ville bli mitt hovedverktøy for å samle inn empiriske data. Etterhvert så jeg at det var vanskelig å få folk til å stille til intervju. Jeg begynte derfor å legge mer vekt på at observasjon også kunne bidra til svært viktig informasjon. Allerede høsten

2012 gjorde jeg observasjonsnotater etter to dagers jobb som vikar på Robin Hood Huset. Disse notatene ble verdifulle da jeg som helt ny på Robin Hood huset observerte ting som jeg kanskje ikke ville lagt like stor vekt på i dag, etter å ha jobbet der som vikar i vel et og et halvt år. Siden jeg arbeidet mens jeg observerte, kan man kalle metoden for deltagende observasjon. Datainnsamlingen baserer seg derfor både på intervju og deltagende observasjon. Intervjuene baserer seg hovedsakelig på hva *nordmennene* tenker og mener om ting, mens den deltagende observasjonen også fokuserte på de utenlandske brukerne. Gjennom observasjonen kunne jeg studere hvordan relasjonene var mellom nordmennene og de utenlandske.

Min studie kan sies å ha en etnografisk tilnærming. Silverman (2011) skriver at ved en etnografisk studie har man et ønske om å komme på innsiden av noen sitt hverdagsliv. Ved en etnografisk studie bruker man gjerne flere typer metodedata, for eksempel intervju, observasjon og dokumentanalyse. Forskeren gjør «feltarbeid» og samler data gjennom sin fysiske tilstedeværelse (Silverman 2011: 113). Man tilbringer tid i feltet, studerer menneskene, og prater med dem for å forstå hvordan de forstår sin verden. Eberle og Meader skriver:

«An ethnographer enters a field with all of his or her senses, and takes into account the architecture, the furniture, the spatial arrangements, the way people work and interact, the documents they produce and use, the contents of their communication, the timeframe of social processes, and so on» (Eberle og Meader 2011: 54 i Silverman 2011: 113).

5.1.1. Intervju

Det kvalitative forskningsintervjuets formål er å forstå verden fra subjektets ståsted, å finne mening med deres erfaringer, og å avdekke deres levde verden før den vitenskapelige forklaringen (Kvale og Brinkmann 2009: 1). Det finnes ulike typer intervjuer, men valget mitt falt på typen semi-strukturert intervju. Denne intervjutypen er basert på tema med åpne spørsmål under hvert tema (ibid: 130). Strukturen på intervjuet gjør det enklere å følge intervjuets naturlige progresjon. Siden man ikke baserer seg slavisk på en intervjuplan, så er det enklere å stille oppfølgingsspørsmål og å improvisere. Utfordringen med denne type intervju er å følge nøye med under intervjuet og stille oppfølgingsspørsmål til riktig tid. Det er også viktig at man finner en balanse mellom å la informanten få prate fritt (kanskje forteller informanten noe interessant som man ikke hadde tenkt på å spørre om) og samtidig guide

informanten inn på de relevante temaene. Det kvalitative semi-strukturerte intervjuet passet best for denne oppgaven fordi jeg var opptatt av å få tak i brukernes subjektive erfaringer med å oppholde seg på Robin Hood Huset.

5.1.2. Deltagende observasjon

Jeg har vært ansatt som vikar på Robin Hood Huset siden august 2012. Hoveddelen av min observasjon har foregått i arbeidstiden min. Det har tidlig vært åpenlyst for meg at jeg ikke kunne foreta en *åpen* observasjon, da jeg kunne risikere at brukerne ville oppføre seg annerledes enn de vanligvis ville gjort, eller distansere seg fra meg. Jeg kunne altså ikke sette meg ned med en notatbok og observere og notere åpenlyst. Men jeg har heller aldri vært uærlig om at jeg har gjort observasjon. Da jeg ville være ærlig overfor brukerne har jeg sagt at «jeg gjør litt observasjon også» når vi har kommet inn på temaet. Men observasjonen har i hovedsak vært *skjult* og foregått mens jeg har vært deltagende i aktiviteter på huset. Det vil si at jeg har snappet opp det som har vært av interesse eller relevant for prosjektet, samtidig som jeg har laget mat og ryddet, og deltatt i samtaler under måltider. Jeg oppholdt meg en del inne i kjøkkenområdet og lagde kaffe, satte på tevann og skar opp frukt, samtidig som jeg prøvde å få overblikk over lokalet og følge med på grupperinger, oppførsel, og om det skjedde noe spesielt. Når jeg kom hjem, gjorde jeg notater slik at jeg skulle huske det jeg hadde sett.

Bryman (1988) skriver at deltagende observasjon handler om å se verden gjennom øynene til de som man skal studere (Bryman 1988 i Silverman 2011: 118). Men Silverman skriver at det kan bli vanskelig å ha mål om å skulle lære hvordan mennesker *ser* og oppfatter ting, og at man heller må fokusere på hva menneskene *gjør* (Silverman 2011: 118). Dette har jeg hatt som fokus når jeg har utført observasjon.

Observasjonen har vært relativt ustrukturert. Det er ganske travelt å jobbe på Robin Hood Huset, og den systematiske observeringen gikk derfor litt i glemmeboken. Jeg klarte likevel å få med meg mye relevant som jeg skrev ned da jeg kom hjem. Jeg har hatt visse temaer i hodet som jeg har tatt med meg, men jeg har ønsket å ha et åpent blikk og sinn for å kunne «se» mest mulig. En ulempe med å ikke ha en strukturert observasjonsplan er at man kan glemme å se etter enkelte ting. Men på den annen siden kan man gå glipp av verdifulle data hvis man blir alt for fokusert på observasjonsplanen (Silverman 2011). Bryman skriver at det

er lurt å unngå tidlig bruk av teorier når man observerer, da dette kan komme uheldig ut hvis det viser seg å ikke passe med det man observerer (Bryman 1988: 61-6 i Silverman 2011: 18). Tidlig konkret problemstilling, teori, hypoteser, ideer og førforståelse *kan* altså virke styrende når man skal observere. Det er viktig å ha disse temaene i bakhodet når man observerer, men samtidig ha et åpent sinn. Andre styrende elementer som kan være vanskelige å kontrollere er betydningen av hvem forskeren er, for eksempel kjønn, alder og sosial bakgrunn. Hva slags interaksjon forsker og felt/ informant har seg imellom kan også påvirke observasjonen. Dette vil jeg skrive mer om under.

5.2. Min rolle som ansatt og forsker – nærhet og kritisk distanse

Som tidligere skrevet startet jeg som ansatt på Robin Hood Huset august 2012. Jeg hadde allerede bestemt meg da for at tema for masteroppgaven ville være fattigdom i Norge, og jeg tenkte at å jobbe på Robin Hood Huset skulle gi meg verdifull innsikt. Senere, da jeg skulle rekruttere informanter til intervju, håpet jeg at min tilstedeværelse på Robin Hood Huset hadde gjort at det hadde oppstått en viss grad av tillit mellom meg og brukerne. Jeg har altså helt fra starten hatt en dobbeltrolle som både ansatt (altså en person som er en del av Robin Hood Huset) og som forsker (en person som skal være objektiv og analyserende). Sissel Seim skrev sin doktoravhandling i 2006 om Fattighuset i Oslo, etter å ha jobbet og vært engasjert der i mange år, samtidig som hun fungerte som aksjonsforsker. Hennes erfaring har jeg dratt nytte av i prosessen, da Fattighuset og Robin Hood Huset har mange likheter.

Jeg har arbeidet som vikar med jevne mellomrom, noen ganger hver dag i flere uker, andre ganger har det gått et par måneder mellom hver gang. Disse oppholdene har gjort at jeg kunne reflektere, skrive og analysere. Jeg har aldri lagt skjul på at jeg er masterstudent og skriver oppgave om Robin Hood Huset, så folk har visst dette selv om jeg ikke har annonsert dette direkte (utenom da jeg hang opp et oppslag på en korktavle for å verve informanter).

Som ansatt har jeg vært med på julebord og personalmøter, og jeg har hatt varierte arbeidsoppgaver. Jeg har vært ansvarlig for matlaging, jeg har organisert klesutdeling og jeg har hjulpet brukere med data, internett og oversetting. Jeg har også vært med på husmøte for både brukere og ansatte/ frivillige som arrangeres én gang i måneden. På husmøtene har brukerne mulighet til å komme med sine meninger om hvordan huset skal drives. (eventuelle

innspill og ønsker om endringer blir tatt med til styremøtene). Som ansatt skal man være tilstede for menneskene i form av vennlighet og rådgivning, men også være streng når det trengs (og det har trengtes av og til). Mange er gjengangere og de blir man bedre kjent med. Mange er åpne om sin vanskelige situasjon og man skal være en støtte. Men de gangene folk fortalte om vanskelige situasjoner, gikk tankene samtidig til masteroppgaven og at disse historiene kunne være relevante. Jeg ble engasjert og lei meg på vegne av brukerne, og samtidig tenkte jeg på om dette kunne være relevant å ta med i oppgaven min. Denne dobbeltrollen har vært der hele tiden. Det at jeg har vært ganske involvert, kunne gjøre det vanskelig å ha nok distanse til å kunne analysere objektivt, men samtidig kan en forsker som er praktisk deltakende få et mer innvendig perspektiv. Det at jeg ofte hadde lange mellomrom mellom hver gang jeg jobbet, gjorde at jeg kunne falle mer på plass i forsker-rollen igjen, og se på Robin Hood Huset med et mer distansert blikk.

Da jeg gjennomførte intervjuene var det viktig å presisere at de skulle se på meg som student/forsker, og ikke ansatt. Men jeg merket at det var vanskelig for informantene å legge vekk det faktum at jeg også var ansatt. Dette merket jeg flere ganger under intervjuene. Et eksempel er da jeg intervjuet Maud og vi snakket om miljø, relasjoner og konflikter. Hun nevnte at det hadde vært konflikter mellom noen av brukerne, og da jeg stilte oppfølgingsspørsmål om dette sa hun: «Nei, hvis du ikke vet om det allerede så tror jeg ikke jeg vil gå inn på det». Dette fikk meg til å lure på om hun ville svart annerledes hvis jeg ikke var ansatt. Har informantene holdt litt tilbake og latt være å si ting fordi jeg har hatt denne dobbelt-rollen?

I begynnelsen hadde jeg vanskeligheter med å finne min rolle. Jeg skulle være ansatt og passe på og ordne opp. Men jeg er også forsker, og ville ikke være for «ovenpå». Jeg kommer selv fra en middelklasse-familie, og jeg har aldri opplevd at min familie har hatt dårlig råd. Har dette påvirket mine observasjoner og tolkninger, og eventuelt hvordan? Jeg fikk en kommentar fra en bruker om at jeg «så rik ut» («you look like you are from a good family, you look rich»). Jeg synes selv ikke at jeg ser så utpreget «rik» ut, men jeg ble veldig bevisst på dette, og prøvde å kle meg mer avslappet. Jeg var redd for at menneskene på Robin Hood Huset skulle se på meg som overlegen og at de skulle distansere seg fra meg hvis de opplevde meg som annerledes, og at dette igjen ville føre til at det ville bli vanskeligere å få intervjuer. Men jeg tenkte også at hvis jeg kledde meg pent ville det signalisere at jeg tok jobben seriøst, og at jeg vil se ordentlig ut for alles skyld. Ordentlig kledde ansatte kan også signalisere at det

ikke er et så «shabby» og «fattigslig» sted. Mitt ytre – hva jeg hadde på meg, og hvordan jeg oppførte meg – ble noe jeg ble veldig bevisst på.

5.3. Rekruttering av informanter

I forbindelse med rekruttering av informanter var dette noe som gikk litt opp og ned. I januar 2013 hang jeg opp et informasjonsskriv om studien min med kontaktinformasjon (både til meg og til veileder) og bilde av meg selv. Jeg hang opp to slike lapper på to forskjellige oppslagstavler som var i samme rom. Oppslagstavlene var også fulle av andre plakater og ulike lapper, og jeg var redd for at mine lapper ville forsvinne i mengden. Når jeg befant meg på huset, så jeg at det var svært sjeldent at folk stoppet opp og leste lappene på oppslagstavlene, men det hendte av og til. Jeg fant raskt ut at informantene ikke ville komme så lett til meg, og at jeg måtte være mer oppsøkende.

Jeg begynte med de frivillige på Robin Hood Huset og lurte på om de kunne være interessert. Mitt første intervju fikk jeg ganske raskt med en tidligere bruker og daværende frivillig. Deretter gikk det litt mer trått. Jeg begynte mer oppsøkende arbeid ved å sette meg ned med brukere med en kaffekopp, snakke litt om løst og fast, for deretter og naturlig komme inn på forskningen min, og spørre om de kunne være interessert i å være med. Dette gjorde jeg veldig ofte. Mange var nølende, og sa at de ikke hadde så lyst. Min første informant er en kjent og kjær skikkelse på huset, og jeg brukte hennes deltakelse til å lokke andre. Hun hjalp meg også ved å fortelle flere brukere om prosjektet mitt, og si at «det var ikke noe farlig». Jeg håpte på en såkalt «snøballeffekt». Etter hvert gjorde dette utslag, og en etter en stilte opp. Det tok opp imot flere uker mellom hvert intervju, men de rullet inn sakte men sikkert. Til sammen fikk jeg seks intervjuer. En arbeidsinnvandrer, og resten norske. To menn og fire damer. Under følger en kort presentasjon av mine informanter. Samtlige er gitt fiktive navn.

5.3.1. Presentasjon av informantene:

«Hilde» (er i 40-årene): Samboer, og to barn. Uføretrygdet grunnet psykiske og fysiske lidelser. Har i flere år vært bruker og engasjert på Robin Hood Huset. Hun kom til Robin Hood Huset første gang sammen med en venninne som hadde vært der et par ganger. Hun syntes det var vanskelig og flaut første gangen, men ble fort husvarm. Hun bruker huset hovedsakelig for det sosiale, for å ha noen og dele et måltid med, og for å ha noe og gjøre i

hverdagen når alle andre er i jobb. Hun forteller at når du ikke er i jobb har du veldig god tid til å tenke, og Robin Hood Huset fungerer som et fristed fra de negative tankene. Hun pleier også å være på huset i julen, da hun rundt juletider har det vanskelig og trenger andre ting å tenke på. Hun mener huset er svært verdifullt og er opptatt av at det skal være godt miljø, og at alle som kommer innom skal bli «sett». Hun legger ikke skjul på at hun har svært dårlig råd, men vil ikke bli betegnet som fattig. Hun nevner flere eksempler på hvor dårlig råd hun har hatt, blant annet at hun ikke har hatt råd til bussen da hun skulle på jobbintervju, og at hun ikke hadde råd til en pøsepakke som sønnen måtte ha med på grilldag med skolen. Også internett og ferieopphold har hun ikke hatt råd til. Hun synes det er greit å ta imot mat og klær på huset siden hun gir så mye tilbake i form av arbeidskraft og engasjement.

«Trevor» (er i 20-årene): Arbeidssøkende fra Lithauen. Har vært i Bergen i syv måneder. Har hatt noen strøjobber, men ingen som har vart. Kan ikke norsk, og har middelmådige engelskkunnskaper. Men snakker rumensk, polsk, russisk og spansk. På grunn av språket er han mest sammen med andre arbeidsinnvandrere. Fikk vite om Robin Hood huset da han satt på Bergen Offentlige Bibliotek og lette etter jobber på nettet, og en mann kom bort og fortalte om Robin Hood Huset, og at han kunne få informasjon om jobber der. Han kommer hovedsakelig til huset for å spise, da han ikke har penger til mat. Men han bruker også huset for å knytte sosiale kontakter og søke jobber. Han synes miljøet på Robin Hood Huset kan være deprimerende, fordi mange av arbeidsinnvandrerne uten jobb er lei seg over sin situasjon. Men han er opptatt av at miljøet skal være hyggelige og prøver å skape god stemning ved å vitse og tulle.

«Mads» (er i 30-årene): Enslig. Nåværende student med et brennende samfunnsengasjement. Første kontakt med NAV var da han var 18 år og arbeidsledig. Har vært til og fra jobb og skole siden han var 18 år. Arbeidsledigheten har vært vanskelig, og han synes det har vært flaut å gå uten jobb. Tok kontakt med Robin Hood Huset da han var ny i Bergen og arbeidsledig. Behovet var sosial kontakt og mat. Han forteller at han stakk innom av nysgjerrighet, og han syntes det var interessant og hyggelig og snakke med innvandrere. Han mener at han ikke er fattig, fordi ordet fattigdom betyr mer enn bare dårlig økonomi. Han er klar på at han har dårlig råd, men han ser ikke på seg selv som et offer, men heller en

ressurs som klarer seg til tross for dårlig økonomi. Han synes det er for mye fokus på materialisme og forbruk i samfunnet, og mener folk er alt for opptatt av fasade. Dette gjør at han ikke tør å fortelle folk at han går på Robin Hood Huset, da han er redd for å bli stemplet som fattig. Han sier at hvis han forteller til noen at han skal på huset, så sier han at han går der bare for å treffe flerkulturelle. «Jeg sier ikke hele sannheten». Han synes det er vanskelig å ta imot mat og klær uten å gi tilbake, og han er tydelig på at han kunne ønske han kunne jobbe som frivillig (gi tilbake) hvis han hadde hatt tid og energi til det.

«Kåre» (er i 70-årene): Skilt, tre barn. Pensjonist. Uføretrygdet siden han var 50 år på grunn av fysiske og psykiske plager. Tidligere ingeniør. Han har vært aktiv på Amalie Skrams hus (sted for mennesker med psykiske helseplager) før han begynte å gå på Robin Hood Huset. Han sier han aldri har hatt noen problemer med å gå inn på «sånne plasser», det var ikke noe problem å gå på Robin Hood Huset første gang. Men han sier også at det satt langt inne å gå på Amalie Skrams hus første gangen, fordi det huset symboliseres med psykiske helseplager, mens Robin Hood Huset «bare» symboliserer dårlig økonomi. Han sier at han har aldri hatt noen store drømmer om å bli rik, og materielle ting betyr ingenting for han. Han er svært miljøbevisst, og hans livsfilosofi er å klare seg med minst mulig. Han bruker Robin Hood Huset på grunn av de kreative kursene som har vært holdt, og for det sosiale. Han presiserer at han ikke går på huset for å få mat, og mener at alle som går på trygd har råd til mat, det handler bare om hvordan man forvalter pengene. Han synes det er mye mistro til utlendingene, og at han selv kan være usikker på dem. Han kan føle seg litt utenfor hvis han er eneste nordmann, og kunne ønske det var flere nordmenn på huset.

«Maud» (er i 30-årene): Enslig. Uføretrygdet grunnet fysiske og psykiske lidelser. Første kontakt med Robin Hood Huset var for to år siden. Sosial kontakt og praktisk hjelp var motivasjonen. Hun syntes det var flaut å gå inn på huset og håpte at ingen skulle se henne og stemple hun som fattig. Har også vært i kontakt med Fontenehuset og Amalie Skrams hus. Miljøet på huset synes hun er litt varierende, men er veldig opptatt av at man ikke skal snakke negativt om andre. Synes det er litt vanskelig å bare ta imot mat og klær uten å gi noe tilbake, og sier hun gjerne skulle jobbet som frivillig men at hun ikke har helse til det. Hun legger ikke skjul på at hun har dårlig råd: «Det er ikke noe fett å gå på trygd, det kan jeg fortelle deg». Hun mener det er mange fordommer mot trygdede i samfunnet som må bekjempes.

«Kari» (er i 60-årene): Skilt og to barn. Uføretrygdet grunnet fysiske lidelser. Stor gjeld fra ekteskapet, har dårlig råd. Har store helseutgifter. Går på Robin Hood for det sosiale, men også for å varme seg om vinteren («har nesten ikke råd til strøm»). Hun forteller at hun bor alene, og at det er hyggelig å komme til Robin Hood Huset for å treffe folk. Hun synes det er flott at huset fungerer som en gratis kafe, siden hun ikke har råd til å gå på vanlig kafe. Hun føler seg utenfor når det bare er utlendinger på huset, og kunne ønske det var flere norske brukere. Hun bruker ordet «fattig» om seg selv, og legger ikke skjul på at det er svært tøft å være uføretrygdet. Hun sier: «Å være uføretrygda er verre enn døden».

5.4. Utvikling av intervjuguide

Jeg ønsket gjennom mine intervjuer å forstå brukernes verden; hvorfor går de på Robin Hood Huset, hva får de ut av besøkene sine, hva slags økonomiske situasjon er de i. Jeg ønsket å lære mer om menneskene. Jeg ønsket derfor å ha en samtale med dem, men som samtidig hadde en struktur; et semi-strukturert intervju (Kvale og Brinkmann 2009: 3). For å kunne utføre intervjuene på en best mulig måte var det viktig at jeg hadde med meg en intervjuguide under intervjuet. Slik ville jeg kunne huske alt jeg ville spørre om. En intervjuguide kan være enten svært strukturert og detaljert, eller mer åpen og stikkordbasert (Kvale og Brinkman 2009: 130) Jeg valgte å lage en intervjuguide som var temabasert med mange spørsmål under hvert tema. Først spurte jeg litt om hvor de var fra, familiesituasjon, arbeidsbakgrunn osv. Deretter gikk jeg inn på tema Robin Hood Huset, om miljø, relasjoner og gaveutdeling. Til slutt, når informantene forhåpentligvis var litt varm i trøya, stilte jeg spørsmål om økonomisk situasjon, stigmatisering og fattigdom. Under intervjuene prøvde jeg å holde meg til guiden, men da mange av informantene ga svært utfyllende og narrative svar, så ble det litt hopping frem og tilbake. Men det var bare bra, jeg ville jo få dem til å prate og fortelle, og de fleste av informantene var svært pratsomme slik at jeg fikk verdifulle data.

Spørsmål som jeg stilte meg på forhånd var; hvor mange temaer vil jeg trenge, hvordan skal jeg stille spørsmål uten at intervjuobjektene blir såret og lukker seg, hvordan kan jeg unngå å påvirke intervjuobjektene med ledende spørsmål, hvordan skal spørsmålene formuleres slik at jeg får de svarene som jeg ønsker?

Siden fattigdom er et sensitivt tema, synes jeg det var vanskelig å stille direkte spørsmål om dette. Men jeg merket at jeg ble «modigere» etter hvert, og jeg turte å gå nærmere inn på

hvordan det oppleves å være fattig. Intervjuobjektene lukket seg ikke, og de ble ikke fornærmet (ikke etter hva jeg kunne se), men jeg opplevde at de syntes dette var vanskelig å prate om.

På slutten av hvert intervju spurte jeg alltid om det var noe de følte de ikke hadde fått sagt, og om det var noe de ville tilføye på slutten.

5.5. Vurderinger i forbindelse med intervju

Det var viktig at intervjuene fant sted på en plass som vi kunne være uforstyrret. Det var også viktig at intervju-plassen var lett tilgjengelig. Jeg valgte derfor å foreta intervjuene på et møterom /undervisningsrom inne på Robin Hood Huset. Jeg ga beskjed til de ansatte at vi var der slik at vi ikke skulle bli forstyrret. Jeg låste også døren slik at ingen uvedkomne skulle komme inn. Jeg forklarte informanten hvorfor jeg låste døren – døren inn til møterommet pleier uansett å være låst når det ikke er i bruk. På denne måten ville informanten slippe å være bekymret for at noen andre skulle komme inn og høre hva vi pratet om. Siden vi under intervjuet gikk inn på sensitive tema, følte jeg det var utelukket å legge intervjuet til en kafe, eller i et lokale på Robin Hood Huset hvor det befant seg andre mennesker. Hele intervjusituasjonen ble mer formell på denne måten, men det signaliserte også at jeg tok intervjuet og informanten seriøst. Siden det ikke var noen andre som kunne høre oss, kunne informanten også føle seg tryggere til å åpne seg mer opp.

Trevor var den eneste utenlandske arbeidsinnvandreren jeg intervjuet. Jeg var usikker på om jeg skulle inkludere intervjuet med han i oppgaven eller ikke. Siden jeg fikk få intervjuer valgte jeg å inkludere han. Han er riktignok ikke i målgruppen (nordmenn), men han hadde likevel interessant perspektiv og meninger.

5.6. Analyse av datamateriale

David Silverman har satt opp seks regler for analyse av datamaterialet (Silverman 2011: 58). Han skriver blant annet at man bør starte analysearbeidet så tidlig som mulig i prosessen, og teste ut ulike teoretiske perspektiver for å finne ut hva som passer best for prosjektet og dataene (ibid).

For meg har analysen foregått gjennom hele forskningsprosessen. Jeg har hele tiden tenkt ut mulige hypoteser (som for øvrig Silverman 2011 sier man ikke bør gjøre for tidlig i prosessen), underveis mens jeg har behandlet datamaterialet. Så snart et intervju var ferdig har jeg gått gjennom det i hodet og tatt notater og skrevet ned det jeg synes har vært viktigst. I tillegg transkriberte jeg intervjudataene grundig - som handler om å omgjøre det muntlige materialet til skriftlig materiale (Kvale og Brinkman 2009). Senere kunne jeg sammenligne innhold med de andre intervjuene, og jeg kunne gjøre endelig teorivalg.

Kjernekategoriene i min datainnsamling har vært det at brukerne ønsker å ha en plass å møtes, en plass hvor man kan være sammen med andre i samme situasjon. I denne interaksjonen med andre har jeg vært opptatt av hva som konkret skjer i samhandlingen.

5.7. Generalisering

Hvis de funnene man har gjort kan sies å ha validitet og reliabilitet¹⁴, så blir spørsmålene om funnene er gjeldene for kun en liten gruppe personer, eller om de funnene man har gjort kan overføres til å gjelde et større antall personer (Kvale og Brinkman 2009: 260-261).

I forbindelse med generalisering i kvalitative studier, vil jeg trekke frem Bent Flyvbjerg. Flyvbjerg (2004) skriver at man ikke kan generalisere ut fra et enkelt case, men at studien heller kan fungere som en forstudie for å generere hypoteser. Det er vanskelig å summere og utvikle generelle forslag og teorier på bakgrunn av case-studier (Flyvbjerg 2004). Dette er enklere i kvantitative studier hvor man har større utvalg.

Generalisering er likevel relevant, da man kan gjøre dette på en annen måte i kvalitativ forskning. Et eksempel er *Analytisk generalisering* som handler om hvorvidt funnene i ens egen studie kan bli brukt som en guide for hva som kan skje i en annen situasjon (Kvale og Brinkman 2009: 262). Et annet eksempel er *Naturalistisk generalisering* som baseres på personlig erfaring, forventninger til ting fremfor formelle prediksjoner (ibid :262). Denne type generalisering er mer relevant for min studie. Hvis man skal studere et fattighus i en annen by, kan min studie av Robin Hood Huset være relevant. Dataene jeg har samlet inn kan si noe om hvordan brukere på et fattighus i Norge erfarer og opplever sin tilstedeværelse der.

¹⁴ Validitet handler om hvorvidt dataene man har samlet inn er relevante eller ei for sin forskning, mens reliabilitet handler om nøyaktig og korrekt behandling av datamateriale (Kvale og Brinkman 2009: 245-246).

I denne oppgaven kan jeg ikke si noe om hvor mange fattige det er i Bergen, og hva absolutt alle brukerne på Robin Hood Huset synes om å gå der. Det er klart at det kan være litt ulike meninger, og det kan være et skille mellom nordmenn og innvandrere. Jeg kan derimot si litt om hvordan det oppleves å være fattig i en storby, og hvordan det er for nordmenn å oppholde seg på et fattighus i verdens rikeste land. Jeg kan også si noe om hvordan det oppleves å ta imot gaver på et såkalt fattighus i Bergen.

5.8. Etiske vurderinger

Det har vært mange etiske hensyn å ta i forbindelse med dette prosjektet. Prosjektet ble først og fremst meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), fordi jeg i min oppgave skulle samle inn, registrere, behandle og lagre personopplysninger. Dette ble godkjent, og jeg informerte Robin Hood Huset om at prosjektet var godkjent av NSD. I informasjonsbrevet (se Vedlegg 2) til informantene er godkjenning fra NSD også nevnt.

Det kan for øvrig nevnes at godkjenningen kun gjaldt frem til 15.11.13. Jeg ble derfor nødt til å slette det transkriberte materialet og opptakene av intervjuene. Selv om jeg hadde slettet intervjuene, hadde jeg spart på de sitatene som jeg tenkte ville være relevant for oppgaven. I det datamaterialet som jeg sparte på, var alle personlige opplysninger fjernet, og det skal ikke være mulig å kjenne igjen informantene.

Nummer to på listen var deretter å få *informert samtykke* fra informantene som skulle stille til intervju (Kvale og Brinkman 2009: 70). Det er viktig at informanten får skriftlig informasjon om prosjektet – før intervjuet - slik at det er klart hva prosjektet går ut på og hva formålet er, og hvilke opplysninger som kan komme frem (Kvale & Brinkman 2009:70). Som tidligere skrevet hang jeg opp et informasjonsskriv (se vedlegg 1) på Robin Hood Huset. Etter hvert som jeg fikk avtalt intervjuer ga jeg dem reviderte kopier av informasjonsskrivet som de kunne lese gjennom før de tok et endelig valg. På denne måten var jeg sikker på at de var godt nok informert. I informasjonsskrivet ble det opplyst om at jeg ville bruke båndopptaker, ta notater og at personopplysninger ville bli anonymisert. Jeg gjentok den informasjonen rett før alle de seks intervjuene startet. Jeg informerte også om at intervjuet var helt frivillig, og at de kunne trekke seg når som helst. De ble også informert om at de kunne la være å svare på spørsmål hvis de følte for det. Det var også viktig for meg å få frem at jeg har taushetsplikt, og at opptakene ville bli slettet ved prosjektets avslutning (Kvale og Brinkman 2009).

Det at det ikke er så mange nordmenn på Robin Hood Huset, har gjort at jeg har bekymret meg for om anonymiteten til informantene vil bli opprettholdt. Jeg har gjort vurderinger i forhold til alder og yrkesbakgrunn, og diskutert hvorvidt dette er nødvendig å ha med. Jeg syntes det var nødvendig å ha med aldersgruppe, familiesituasjon, eventuell yrkesbakgrunn, sykdomshistorie som bakgrunnsinformasjon for å forstå hvorfor de oppholder seg på Robin Hood Huset og hva slags situasjon de er i. Sensitive opplysninger kom fram under intervjuene, og jeg har derfor gjort mitt beste for å opprettholde anonymitet. Jeg har, som tidligere skrevet, gitt informantene fiktive navn, og de presenteres med en indirekte alder. Jeg har også presentert opplysningene om familie, sykdomshistorie, livssituasjon på en vag måte. Jeg har også valgt å transkribere intervjuene i bokmål, og ikke i de opprinnelige dialektene, da dette kan være gjenkjennende. Jeg mener det vil bli umulig eller vanskelig å skulle finne tilbake til informantenes virkelige identitet.

Kapittel 6: Gaveutveksling

Gavene som blir gitt på Robin Hood Huset er både materielle og emosjonelle. De materielle gavene som gis er mat, klær og gratis bruk av internett og telefon. De emosjonelle gavene handler om positiv oppmerksomhet, gode råd og veiledning. I teorikapittelet skrev jeg om gaveutveksling i form av en triangelstruktur (jf. Mauss). Denne triangelstrukturen består av det å gi, å motta, og å gjengjelde gaven. I henhold til Mauss har mottakeren *en plikt* til å ta imot gaven, og han har en plikt til å gjengjelde gaven. Under intervjuene var jeg opptatt av å spørre informantene om hvordan de synes det er å ta i mot gaver. Hvordan blir gavene på Robin Hood Huset mottatt, og hvordan blir de gjengjeldt? *Blir* de gjengjeldt?

Simmel hevdet at «De fattige, som en sosiologisk kategori, er ikke de som lider av nederlag og deprivasjon, men de er de som mottar assistanse og som *skal* motta hjelp i henhold til sosiale normer» (Simmel 1965: 138 i Pyythinen 2014: 103). For Simmel er det altså en norm at hvis du er fattig så skal du motta gaver. Hvis du er fattig så har du dermed ikke en plikt til å gi tilbake, fordi du er i en situasjon hvor det ikke forventes at man gir tilbake. Er dette kanskje tankegangen til brukerne på Robin Hood Huset også? At de har krav på disse gavene og ikke nødvendigvis trenger å gi tilbake, fordi de er fattige? Dette er spørsmål jeg tar opp i dette kapittelet.

Det jeg skriver i analysekapitlene om innvandrere er hovedsakelig basert på deltagende observasjon (+ intervju med Trevor), og det jeg skriver om nordmenn er hovedsakelig basert på intervju, selv om jeg også har observert hvordan nordmenn samhandler med innvandrene.

6.1. Hvordan gavene mottas

Jeg har opplevd at det «å få» er svært viktig for brukerne av Robin Hood Huset. Dette er en stor del av hverdagen på huset. Et eksempel er at det ofte blir det spurt om det er noe mat til overs som de kan få med seg. De gangene de ansatte deler ut mat, er det mange som løper frem for å sikre seg. Dette skjer oftest på fredager (hvis det er noe som ikke holder seg over helgen), men ofte ellers også hvis det er noe man ikke får brukt i matlagingen. Robin Hood Huset er giveren av gaver, og brukerne er mottakerne. Jeg har observert at mange hjelper til («gir tilbake») i form av å tørke over gulvet med en kost, hjelper til med å bære inn tunge kasser med mat, tørker over bordene med klut, eller spør om ansatte trenger hjelp med matlaging. Jeg oppfatter dette som en måte å *gjengjelde* gavene de får fra huset. De gangene

jeg har opplevd dette har det vært de utenlandske som har tilbudt seg å hjelpe, og ikke nordmenn. Sirkulasjonsperspektivet til Mauss passer derfor inn her ved at gavene går begge veier; Robin Hood Huset gir mat, brukerne gjengjelder dette ved å gi sine tjenester, og slik fortsetter det. Forholdet mellom Robin Hood Huset og brukere blir dermed mer likestilt ved at de hjelper hverandre. Hjelpen (gavene) går ikke bare en vei.

Jeg har også observert en forskjell mellom nordmenn og utledninger når det gjelder *hvordan* de tar imot gaver. Mange av innvandrerne er svært takknemlige for det de får. Nordmenn er også takknemlige, og komplimenterer ofte maten som lages. Men blant noen av innvandrerne opplever jeg en mer åpenlys og dypere takknemlighet. Slik som jeg skrev i teorikapittelet, så gir brukerne tilbake til huset ved å bidra sosialt til fellesskapet. Ved å ta imot skålen med suppe, så gir brukeren tilbake ved at han setter seg ned ved et bord, og bidrar sosialt til et fellesskap. Takknemlighet er også en måte å *gi tilbake* på. Jeg har observert at noen brukere tar imot skålen med suppe med et takknemlig smil, og med lutende gange setter de seg ned ved et bord. I følge Mauss, kan man se på denne takknemligheten som at de underkaster seg gaven og generøsiteten. De godtar at de ikke kan gi samme type gave tilbake – det eneste de kan gi er takknemlighet, og å bidra til fellesskapet ved å være tilstedeværende.

I forbindelse med forskjellen mellom innvandrere og nordmenn vil jeg gå videre til klesutdeling. Robin Hood Huset har et stort rom på loftet fullt av klær som er åpent to dager i uken. Der kan forsyne seg gratis av klær. Dette kan imidlertid være preget av kaos, derfor er dette strengt organisert. Det er alltid en ansatt/ frivillig som passer på at det kun er to om gangen på rommet, og de får maks ta med seg fem plagg hver. Høsten 2013 ble dette ytterligere organisert ved at man måtte skrive seg opp på en liste samme dag hvis man ville opp på klesrommet. Dette fungerte veldig fint, da listen ble hengt opp ved klesrommet og man kunne følge med på når det ble ens tur. Mange kan fort bli utålmodige hvis noen bruker lang tid på klesrommet. Ikke alle overholder regelen om kun fem plagg, og den ansatte/ frivillige må hele tiden passe på. Det kan bli en usikker og stram stemning av dette. Jeg har opplevd at frivillige/ ansatte har blitt oppgitte og himlet med øynene hvis noen tar mer enn de har lov til. Noen har flere barn og vil gjerne finne klær både til seg selv og dem. Da kan fem plagg fort bli litt lite. De gangene jeg har vært «sjef» for klesloftet har det ofte oppstått litt vanskelige

situasjoner. Jeg har fått beskjed om at det kun er fem plagg til hver, men når en mor sier «please, det er til barna, de trenger klær», så er det lett å si «ok, da». Spesielt når jeg vet litt om familiesituasjonen, og at de virkelig har dårlig råd. I dette tilfellet brukte moren bedende øyne og et trist uttrykk for å signalisere at barna virkelig trengte disse klærne. Hun var på denne måten svært *åpen* om sin fattigdomssituasjon, og det var ikke noe skambelagt over måten hun *ba* til meg om ekstra klær. Hun er i en situasjon hvor hun må legge vekk følelser om skam og stigma. Fordi barna hennes trenger klær, blir dette derfor viktigere enn å skulle opprettholde «ansikt» overfor meg. Denne damen kan betegnes som «arbeidsinnvandrer», og reaksjonen hennes er svært interessant å se når man sammenligner reaksjonene til nordmennene. Mens mange av innvandrerne er svært takknemlige og ydmyke overfor gavene de får, så kan nordmennene være litt mer distanserte. De er takknemlige de også, men de viser det på en annen måte. De har ikke denne «lutende gangen» etter å ha tatt imot en skål med suppe, eller et klesplagg. Under intervjuene, og etter det jeg har observert, oppfatter jeg at nordmennene er opptatt av å beholde en viss verdighet når de mottar gaver. Om klesutdelingen sier Maud:

«Det synes jeg er kjekt. Det blir gjort på en grei måte. Men at de som har barn får litt mer klær... ikke være så firkanta, men være litt raus. Men det er alltid noen som ser på det med misnøye at noen har flere poser enn andre. (...) Ja, jeg har selv vært oppe og fått klær, og sko har jeg fått, støvletter og noen klær og... og ja er glad for det. Veldig fornøyd». (Maud)

For Maud er disse klærne noe ekstra i hverdagen. Hun lever på trygd og skal dermed ha råd til å kjøpe seg nødvendige klær. For henne blir klesutdelingen noe ekstra i hverdagen, og hun forsyner seg av klær fordi hun har lyst, og ikke fordi hun må. Hennes situasjon skiller seg fra situasjonen til den utenlandske moren som bedende spurte om å få ekstra klær. Maud synes det er kjekt å kunne forsyne seg med *ekstra* klær som hun ikke har råd til. Hun henviser også til «de som har barn» når hun sier at det er greit at noen får mer enn andre. Hun plasserer dermed seg selv i en annen situasjon – en som ikke er fullt så trengende.

Når det gjelder matutdelingen, mener samtlige av dem jeg har intervjuet at den har vært preget av kaos og lite kontroll. Alle har også nevnt at det har oppstått krangel og følelser av urettferdighet hvis noen tok mer enn andre. Nordmennene jeg intervjuet syntes det var litt vanskelig å skulle løpe frem når det ble lagt ut mat i matkassen. Samtlige nordmenn som jeg

intervjuet sa at de ikke løp frem, fordi det sikkert var noen andre som trengte maten mer enn dem. Noen nevnte også at verdighet spilte en rolle, de ville bevare en viss verdighet ved å la være å løpe frem og trenge seg gjennom mengden. Maud mener det også handler om beskjedenhet:

«Det har nok litt med beskjedenhet at noen ikke vil løpe frem, at man ikke vil virke grådig.. ja, det er masse sånne ting og.. det er ikke alle som liker å presse seg fram i en kø. Nei, jeg liker ikke det så godt, å krangle og grafse meg frem i en kø, for at det at hvis du får tak i en ting så ser du blikkene til de andre at de også vil ha det og så får du nesten dårlig samvittighet, at den ville jo ha det.. så det er jo litt ekkelt..(Maud)

Her kan jeg igjen nevne Goffman og face-work. Blikkene som Maud har fått, har signalisert sinne og hun har dermed trukket seg unna. Hun har tolket blikkene som at hun ikke fortjener den maten, at andre fortjener den mer. Hun oppfatter seg kanskje som ikke fattig nok. Andre fortjener det mer enn henne. Ut fra sitatet til Maud er det «krangling og grafsing» for å skaffe seg gavene som blir utdelt. Det blir altså en kamp om gavene – og nøden er sterkere enn verdigheten. Det at noen blir sinte og såret fordi ikke får, kan tolkes som at de oppfatter seg selv som trengende. De er i en situasjon hvor de føler at de har krav på å få, og blir sinte fordi dette ikke blir oppfylt. Dette kan sees i sammenheng med Simmel som hevdet at det er en sosial norm at de fattige skal få veldedighet og hjelp. Siden Robin Hood Huset har en uformell status som «fattighuset», et sted hvor man kan få almisser og hjelp, så blir det en rådende kultur på huset om at de som er der skal «få» og «motta» gaver.

6.2. Hvordan gavene gjengjeldes:

Ut ifra intervjuene og ut ifra observasjonene kan det virke som om de norske ikke reflekterer så mye over det å skulle «gi tilbake». Noen av dem reflekterer over dette, men sier at de «har ikke energi», «er ikke i form» til å skulle gi tilbake i form av frivillig arbeid. Mange av nordmennene er sykemeldt eller uføretrygdet på grunn av psykiske eller fysiske problemer, mens arbeidsinnvandrerne er stort sett friske og oppegående og klare for å arbeide. Dette er nok hovedgrunnen til at arbeidsinnvandrerne hjelper mer til enn nordmennene. Mads er en av dem som forteller at han ikke liker så godt å ta imot mat og klær. Han kjenner på følelsen av at han har lyst å gi noe tilbake.

«Liker ikke å bare ta imot. Det var lettere å ta imot da jeg var med og hentet mat på butikker, og hjalp til. (...) Liker ikke å bare ta imot almisser. (...). Men har ikke så mye tid nå til å engasjere meg nå. (Mads).

Mads sier her at han synes det er vanskelig og kun å ta imot gaver. Han bruker også ordet almisser, som forbindes med hjelp til trengende. Det var lettere for Mads å ta imot gaver og almisser da han hjalp til, for da var forholdet mellom han og Robin Hood Huset mer likestilt. Han «ga» av seg selv ved å hjelpe til å hente mat fra butikker, og kunne derfor «ta imot» mat som gave med god samvittighet fordi han hadde gjort noe for det. Maten ble også som en lønn for arbeidet. Gjennom intervjuet nevner han flere ganger at han gjerne skulle hjulpet til mer som frivillig, men at tiden og energien ikke strekker til. Jeg har opplevd at flere av informantene gjentatte ganger i intervjuene har nevnt at de gjerne skulle jobbet frivillig og «gitt tilbake», og har kommet med lange forklaringer om at de ikke har mulighet på grunn av sykdom eller for lite tid. Jeg opplever dette som at de ønsker å gi tilbake, og er bevisste på dette. De ønsker ikke å bli definert som trengende og fattig ved og kun *ta imot* almisser uten å gi tilbake (jf. Simmel). Mads sier: «Skulle gjerne klart meg sjøl, det er jo det som er målet, ikke sant. Jeg har ikke lyst å bli noen gjenganger her». Også Maud vil gjerne hjelpe til og gi tilbake:

«Tanken har liksom streifet meg da, skal jeg engasjere meg her og være frivillig, men så.. det bare det at..ja.. jeg sliter veldig.. jeg er veldig trøtt.. sliter veldig mye med trøtthet.. er liksom ikke helt fri fra den slitenheten og hodepinen.. så da kan det skje at jeg plutselig står på kjøkkenet og så blir jeg veldig trøtt (...) Men jeg må få snakket litt med [daglig leder] om det (...) Så man kan jo bidra litt selv da, og ikke bare at (*ler*) at andre skal bidra» (Maud).

Sitatet til Maud sier at hun gjerne vil gi tilbake til Robin Hood Huset, og det kan nesten virke som om hun har dårlig samvittighet fordi hun er syk og ikke har mulighet til å gi tilbake. Dette viser at Mauss og ideen om at man må gi tilbake når man har mottatt noe er gjeldende tankegang også på Robin Hood Huset.

6.3. Gaver gitt utenifra

I teorikapittelet skrev jeg kort om «veldigighetsgaven» - en gave hvor det ikke oppstår noen relasjon mellom giver og mottaker fordi gaven bare går en vei. Giveren forventer ikke noe tilbake, og ekskluderer dermed mottakeren fra en relasjon. På Robin Hood Huset er det ofte

det kommer inn såkalte «veldigighetsgaver». Eksempler på dette er julegaver til barna i desember, og klær, gamle leker og bøker. Disse gavene kommer både fra privatpersoner og fra bedrifter. Giveren gir fra seg disse gavene uten å forvente noe tilbake - en relasjon er ikke målet med denne gaven. Men gaven er ment å glede mottakeren. Veldigighetsgaven handler om å gi, og det giveren får tilbake er gleden av å ha gitt en gave til en person som trenger det. Det man gir, er altså gaven av å kunne gi. Ved å gi denne gaven, forsvinner muligheten om en relasjon, fordi mottakeren ikke har mulighet til å gi tilbake. Giveren får takknemlighet fra de som jobber på Robin Hood Huset, men ikke fra selve mottakeren.

I forbindelse med veldigighetsgaven, kan «bad gifts» nevnes. Bad gifts er gaver som kan virke fornærmende på mottakeren (Komter 2005 i Pyythinen 2014: 102). I forhold til Robin Hood Huset kan bad gifts være skitne, ødelagte klær, eller skitne, ødelagte leker som blir levert inn. Denne gaven signaliserer at mottakeren ikke er veldig viktig for giveren. Forholdet mellom giver og mottaker blir ikke ansett som veldig verdifull, og det er ikke et ønske om å skulle opprette en relasjon. Det har skjedd at det har kommet inn slike «bad gifts» og dette blir reagert på med sinne av ansatte/ frivillige som har tatt imot. Disse dårlige tingene signaliserer at på Robin Hood Huset er de så fattige at de sikkert vil ha og har bruk for slike ting. De har en plikt til å ta imot det de får – de fattige må ta til takke med det de får. For Simmel er ikke de fattige de som lever i fattigdom, men de er de som mottar veldigighet fordi de anses som fattige. Og ved å skulle ta imot slike «bad gifts» blir situasjonen enda mer nedverdiggende. Dette er nok også grunnen til at ansatte/ frivillige blir sinte når det kommer folk «utenifra» med klær og leker som er skitne eller ødelagt. Dette er med på å gjøre den fattiges situasjon enda nedverdiggende.

Jeg vil da bevege meg videre i landskapet på Robin Hood Huset ved å se på de relasjonelle forholdene mellom brukerne, som dannes ved gavegivning.

Kapittel 7: Ulike intensjonaliteter for å gå på Robin Hood Huset

Hva er Robin Hood Huset, er det en nødstasjon eller et møtested, eller begge deler? På papiret, og i ordene som blir formidlet fra styremedlemmene og fra daglig leder, så er Robin Hood Huset *et sosialt møtested*. Men er det mulig at dette har endret seg, ettersom behovene til menneskene som kommer til huset har endret seg? (jf. økende arbeidsinnvandring) Det er ulike mennesker med ulike livssituasjoner på Robin Hood Huset, og deres intensjonalitet for å gå der er dermed forskjellig. Noen er der på grunn av ren og skjær nød, de lever i en absolutt fattigdom, mens andre lever i en relativ fattigdom eller er mest opptatt av å ha noen å være sammen med. Huset har dermed ulik betydning for folk.

I dette kapittelet vil jeg derfor skille mellom de tre hovedgruppene; Nordmenn, arbeidsinnvandrere og rom-folk, da jeg oppfatter at disse tre gruppene har ulike intensjoner når de kommer til Robin Hood Huset. Behovene overlapper litt, da jeg har inntrykk av at alle de tre gruppene er der både for det sosiale og for mat/klær. Men det er likevel mulig å se forskjell på intensjonene til gruppene. Nordmennene ønsker først og fremst det sosiale, og deretter mat, mens arbeidsinnvandrerne er der for å spise, bruke internett for å søke jobb, og treffe mennesker fra samme land som dem. Rom-folket/tiggerne bruker toalettet, spiser mat og tar en pust i bakken sammen med andre Rom-folk. Dette er et grovt skille, men det er mine oppfatninger av hovedforskjellene mellom gruppene. Jeg vil gå nærmere inn på dette videre i kapittelet. Rom-folket defineres her som tiggerne vi ser på gaten i Bergen. Men det finnes også Rom-folk som ønsker jobb i Norge og kan defineres som arbeidsinnvandrere. Jeg velger derfor å plassere Rom-folk og arbeidsinnvandrere i samme gruppe da de har noenlunde samme intensjonalitet, etter hva jeg har oppfattet.

7.1. Arbeidsinnvandrerne og Rom-folk:

Trevor, som er den eneste innvandreren jeg intervjuet, sa rett ut at: «I can't survive without Robin Hood House». Han er i likhet med mange andre arbeidsinnvandrere i en vanskelig situasjon da han ikke har jobb. Noen må vente lenge før de får en jobb på grunn av manglende språkferdigheter, men også på grunn av manglende utdanning, fagkunnskap, og fordi det gjerne er mange om beinet til de ufaglærte stillingene.

«I see people here who speaks eleven languages, but not Norwegian and English, so they have to come here and take food, because they don't have money» (Trevor).

Arbeidsinnvandrere og andre innvandrere er nå den største gruppen på Robin Hood Huset. (Ved Robin Hood Husets oppstart var det nordmenn det var flest av). Disse kommer fra land fra hele verden, spesielt fransktalende og spansktalende land. De fleste er fra Øst- eller Sør-Europa, Afrika eller Sør-Amerika, men det har også kommet folk fra USA og Danmark. Noen er asylsøkere, andre søker jobb, mens andre igjen er i Norge ulovlig. Felles for dem er at de søker bedre økonomi og et bedre liv i Norge. I denne gruppen er det flere barnefamilier. Det er flere spansktalende barnefamilier som ofte er innom Robin Hood Huset. De prater og ler med hverandre, og har et godt forhold til menneskene rundt. De hjelper hverandre. Når barna er innom er det alltid god stemning på huset. De minste får mye oppmerksomhet, og folk lyser opp rundt disse barna, og barna lyser opp av oppmerksomheten de får. Foreldrene synes også tilsynelatende det er kjekt at barna får positiv oppmerksomhet.

Om morgenen før huset åpner, klokken 9.30, pleier det å stå folk utenfor å vente. Antallet varierer, men det er alt fra to til ti stykker som står trippende utenfor inngangsdøren. Alle disse, etter hva jeg har sett, er utlendinger. Utlendinger i den samlebetegnelsen av at de er arbeidsinnvandrere eller Rom-folk – nye i Norge. Når jeg låser opp døren og slipper dem inn, er det ofte noen som går rett inn på toalettet. Resten går rett bort til «disken» og forsyner seg med kaffe eller te, og eventuelle brødkiver som er smurt eller oppskåret frukt. Deretter setter de seg ved bord i «kafe»-lokalet – enten i grupper eller alene. Andre igjen går rett opp i andre etasje hvor det er datamaskiner. Jeg har undret meg over disse som løper inn på toalettet med en gang vi åpner. Sover de et sted hvor det ikke finnes toalett, og er Robin Hood Huset stedet de kan ta morgenstellet? Jeg vet at flere bor under kummerlige forhold. Blant annet fortalte en mann, som er fra Romania og var god i engelsk, at han bor i bilen sin.

Brødkivene som vi/jeg smører om morgenen er gårsdagens brød som hentes gratis på Rimi, og dette blir revet bort med en gang. Folk er sultne om morgenen. Det varierer litt hvor mange brødkiver vi trenger å smøre. Folk tar gjerne et par brødkiver hver, og er fornøyde. Spesielt populært er det hvis vi har fått boller fra Rimi – disse går på noen sekunder!

Jeg opplever at mange er sultne om morgenen. De har kanskje ikke spist noe før de kommer hit. Hvis de ikke har mat hjemme, fungerer Robin Hood Huset sånn sett som en nødstasjon – eller en midlertidig nødstasjon – for arbeidsinnvandrere som er på desperat jakt etter en jobb som skal føre dem ut av denne midlertidige fattigdommen. Jeg har inntrykk av at mange ikke

ser på seg selv som fattige, fordi situasjonen deres er midlertidig. Dette er inntrykk jeg har dannet meg gjennom deltagende observasjon, og tolkningene er skrevet ned i feltnotatene. Mange av dem lever i en absolutt fattigdoms-tilstand *nå*, men en jobb er forhåpentligvis rett rundt hjørnet og da vil den økonomiske tilstanden bli bedre.

Det er som oftest god stemning på Robin Hood Huset. Det er en stor gruppe rumenere som er innom stort sett hver dag. (Dette har jeg observert de gangene jeg har vært på jobb, og de samme personene har vært der i ca ett år). Noen av dem er tiggere som jeg har sett rundt omkring i byen, mens andre er arbeidssøkende. De drikker kaffe og spiser av det vi serverer, men jeg har lagt merke til at selve maten ikke er en særlig nødvendighet. Av og til har jeg opplevd at de ser med skepsis på maten vi har tilberedt, for eksempel grønnsakssuppe eller påsmurte brødsiver, og tar seg heller en kopp kaffe. Dette har jeg tolket som at det ikke er den store nøden blant rom-folk. Dette gjelder selvsagt ikke alle, men jeg har blitt overasket når jeg har sett samme person som sitter på gaten og tigger, og som ikke vil ha maten som serveres på Robin Hood Huset. Av kroppsspråk og ansiktsuttrykk, som at de rynker på nesen, ser det ut som de ikke vil ha maten fordi de ikke synes det ser godt ut. En annen grunn for at de ikke vil ta imot maten, kan være at de ikke vil bli sett på som *trengende* og fattige. Mauss skrev at gavegivning handler om sirkulasjon. Hvis du mottar en gave, har du plikt til å ta imot, og gaven må deretter gjengjeldes. På denne måten skapes en relasjon. Det at rom-folket av og til ikke vil *ta imot* gaver (mat), kan handle om at de ikke vil stå i gjeld til huset, og at de vil opprettholde en distanse til huset.

Det kan virke som om den aller viktigste grunnen til at rumenere kommer til Robin Hood Huset er det sosiale. Der treffer de kjente fra samme land, og kan snakke sitt eget språk med andre som forstår, og kan få en pust i bakken fra tigging og jobbsøking. Seg imellom er det god stemning med latter og vitsing. De virker som en hyggelig gjeng som har det kjekt sammen. Noen av dem kan engelsk, andre snakker bare rumensk. Når de vitser og tuller er det på rumensk. De sitter rundt bord og drikker kaffe og småprater, og med dette opplever de fellesskap og tilhørighet til sin gruppe mennesker. De er ikke utenfor, de er innenfor – i en normal sosial sammenheng. Fellesskapsfølelsen er kanskje ekstra viktig for Rom-folket fordi de gjerne blir sett på med negative blikk både i Norge og i resten av Europa. På Robin Hood Huset blir de møtt med vennlige smil (spesielt av de ansatte), og kan føle seg litt normale.

En av de ansatte på Robin Hood Huset, som har jobbet der i mange år, mener at Rom-folket har endret seg i møte med andre mennesker på huset. Tidligere kunne de ha manglende respekt for interiør, mat og mennesker på huset, noe som ga utslag i at de rotet og kastet søppel på gulvet. Dette var noe som jeg også observerte. En gang så jeg en dame som tok seg en kopp kaffe med melk som hun smakte på, for så å kaste ut kaffen på skjenken hvor det stod kopper, kaffe og te. Jeg har også opplevd flere tilfeller hvor skjeer og kopper blir bare slengt på gulvet eller andre steder hvor de ikke skal være. Siden de gjennom så mange år har blitt behandlet dårlig kan de ha opprettet en forsvarsmekanisme i form av en mur som utstråler at «hvis de ikke liker oss, skal ikke vi like dem». Dette er slik jeg har tolket det. De har ikke hatt *respekt* for gavene som blir gitt, og ved å behandle gavene de får på den måten, viser de også at de ikke er interessert i å skape en relasjon med Robin Hood Huset (jf Mauss).

Men dette har altså endret seg. De har fått mer respekt for huset og for menneskene som arbeider der. Dette er fordi de er blitt møtt med respekt og vennlighet fra ansatte og frivillige. Den ansatte fortalte også at hun så at Rom-folkene trivdes bedre når de var på huset. De prater og ler seg imellom, og det virker som de har det hyggelig. Jeg opplever også at de viser større taknemlighet for gavene de får nå enn tidligere. De har altså godtatt relasjonen med Robin Hood Huset. Men som jeg vil gå inn på senere, er det ikke alle på Robin Hood Huset som ser på rom-folket med glede.

7.2. Nordmenn

De norske jeg intervjuet kan sies å leve i en relativ fattigdom. I tillegg til det sosiale, har mat, klær, internett og «å varme seg» vært intensjonen, og alle har det felles at de har det, eller har hatt det vanskelig økonomisk. Den økonomiske vanskeligheten er periodevis, og to av dem jeg intervjuet mente at de hadde det helt greit økonomisk og underbygget det med at de ikke trenger så mye for å ha det bra (jf. Kåre og Hilde i kapittel 8). Nordmennene benytter seg av tilbudene Robin Hood Huset har. De spiser måltidene som blir servert, og de tar i mot klær hvis de finner noe fint på klesrommet. De bruker også datamaskinene med Internett og de leser de gratis avisene. Utover dette opplever jeg at hovedintensjonen er det sosiale aspektet som Robin Hood Huset kan gi. De bruker huset som et tidsfordriv i hverdagen når «alle andre» er på jobb. Jeg vil avslutte dette korte delkapittelet med noen få sitater fra informantene som viser at det er viktig for dem med det sosiale. Jeg vil utdype dette i neste

delkapittel om «conviviality» - som er dekkende for både nordmennene og utlendingene som går på Robin Hood Huset

«For meg er Robin Hood huset et møtested. Og treffe nye folk, og prøve å snakke litt med flerkulturelle...» (Mads)

«Jeg går ikke her fordi jeg må ha mat. Det er ikke derfor jeg går her» (Kåre).

7.3. Conviviality – å være sammen:

Alle de som ble intervjuet har til felles at de ønsket det sosiale. Samtlige av de intervjuede forteller at de ønsket et sosialt nettverk eller bare noen å dele et måltid med. Dette er en av gavene de «får» på Robin Hood Huset. Tilnærmingen til det sosiale og viktigheten av å tilhøre felleskap, kan sees på med hjelp av Bauman (2013) og «conviviality». Conviviality handler om gledene ved å være sammen – uten noen form for konkurranse eller kjøpepress. De fleste i Norge i dag har god råd, og er opptatt av materielle goder. Conviviality handler om å ta et skritt bort fra det materielle kjøpepresset og fokusere på de virkelige gledene her i livet – som å dele et måltid med andre mennesker. Måltidet er et av de viktigste ritualene på huset, og det er også da det er flest mennesker innom. Maten blir et samlingspunkt for folk. Det er noe man kan hygge seg med, mens man snakker med andre rundt bordet. Det å samle seg rundt mat er noe som gjøres i alle land og i alle kulturer. Det er et universelt ritual som man også samles om på Robin Hood Huset. Det er aldri så fullt på huset som på tirsdager og torsdager når det er matservering. Måltidet er en viktig arena for å skape relasjoner.

For Hilde var det nettopp måltidet som var motivasjonen for at hun kom til huset første gang. Hun fortalte at hun ikke liker å spise alene, så de dagene hun hverken hadde barn, mann eller andre å spise med, så kom hun til Robin Hood Huset.

«(...) jeg liker ikke spise alene, så det viktigste var å komme her å spise og sitte sammen.. Også var det jo sosialt og trivelig og kjekt, og så engasjerte jeg meg jo (...) Jeg kommer hit når jeg ikke har det bra, for å tenke på noe annet.. (...) Også for å ha noe å gjøre i hverdagen når alle andre er på jobb (...) Det var første bud, og så var det jo sosialt og trivelig og kjekt. Også engasjerte jeg meg jo (...) og så begynte jeg jo å føle en tilhørighet, et eierskap til huset»

Gjennom måltidet kom hun i kontakt med andre brukere og dannet sosiale bånd, som gjorde at hun ønsket å komme tilbake. Måltidet var relasjonsdannende. Måltidet fikk ballen til å rulle

– og gjennom dette fikk hun en tilhørighet til huset. Maten og måltidet var altså den utløsende faktoren for det sosiale nettverket hun fikk.

For mange av dem jeg intervjuet var det altså det å skape seg et sosialt nettverk som var motivasjonen. Schifloe skriver at et sosialt nettverk er et sett av relativt varige, uformelle relasjoner mellom mennesker, og et nettverk oppstår når flere relasjoner kjedes sammen i et større system som består av tre eller flere deltakere (Schifloe 2004: 320).

For Hilde var motivasjonen «å ha noe å gjøre i hverdagen når alle andre er på jobb» og å ha noen å dele et måltid med. Men Hilde understreker også at hun har ikke det store behovet for å bli bestevenn med folk, da hun allerede har et nettverk rundt seg – utenom i hverdagen når nettverket hennes er på jobb:

"Jeg skal ikke ha med meg disse hjem, jeg skal ikke ha de med meg videre.. det er ikke et mål for meg for jeg har mine.. men det er sikkert er mål for andre.

For Mads var situasjonen annerledes første gangen han tok kontakt med huset. Mads kom til huset fordi han var ny i Bergen, arbeidsledig og kjente ikke så mange folk. Han forteller at han kom også for å spise, men mest for å være sosial og treffe folk. Dette var viktig for han da han manglet det fellesskapet man gjerne får gjennom en arbeidsplass, og han hadde generelt begrenset nettverk i Bergen. Han forteller at han har fått gode venner på huset, som han også treffer utenfor huset. For Mads er Robin Hood Huset først og fremst en sosial møteplass, og ikke er «fattighus».

"For meg er Robin Hood Huset et møtested. Og treffe nye folk, og prøve å snakke litt med flerkulturelle».

For mange, som det er for Hilde, kan Robin Hood Huset være en pust i bakken (hun kommer dit når hun vil «tenke på noe annet»). Det er et sted for hyggelig samvær, for å være sosial og treffe likesinnede. Robin Hood Huset er for mange et substitutt for kafe, det er på mange måter en gratis kafe, hvor man spiser noe godt og drikker kaffe. Å gå på kafe er sosialt men det dekker også behovet for mat, og slik kan Robin Hood Huset også bli sett på. Huset er sånn sett multifunksjonelt – du kan få dekket fysiologiske behov som sult, men også behovet for det sosiale, altså det å dele et måltid med noen og å være sammen.

For Maud var det, slik som for de andre, det sosiale som var motivasjonen, hun sier: «Robin Hood Huset er som en gratis kafe, hvor man kan drikke kaffe og spise et måltid med kjente». Hun forteller at hun kjente noen fra før fra kurs hun har deltatt på, og fra kirken som hun er medlem i.

«(...) og Robin Hood Huset er jo en fin plass, en fin møteplass å treffe kjente, ja nå kjenner jeg jo endel fra før som har gått på kurs på [psykisk helsesenter] (Maud).

Også Maud snakker om måltidet som en viktig del av fellesskapet. Men hun snakker ikke så mye om hvordan hun selv synes det er, men mer det at det er viktig for «utlendingene» og «de som ikke har så mye» å komme og få et varmt måltid. Hun plasserer dermed seg selv i en annen gruppe enn «de trengende». Hun sier med dette at hun ikke er en av de trengende, og plasserer dermed seg selv i en annen kategori. Jeg vil med dette bevege meg videre til hvordan relasjoner mellom de norske og de utenlandske fremstår.

7.4. «De andre» og «De fremmede»

Noen av nordmennene har fortalt at hvis de kom inn på huset og ikke kunne se noen andre nordmenn, endte det gjerne med at de gikk ut igjen. De fant ikke «sine egne», sin gruppe, og det ble kanskje litt utrygt. Mange av nordmennene sliter med psykiske problemer (jf. informasjon hentet fra intervjuer og tilstedeværelse på huset), og derfor kan det være forståelig at man ikke har energi til å ta kontakt med ukjente, men at man heller setter seg med dem man kjenner fra før av. Mange har ikke så stort nettverk fra før, derfor blir denne trygge gruppetilhørigheten ekstra viktig for mange.

I intervjuet med Maud er det interessant å høre hvordan hun betegner innvandrerne som «de andre» og som «de fremmede». Dette viser hvordan hun definerer sin egen gruppetilhørighet som skilt fra de andre. Hun presiserer samtidig at hun synes det er viktig at man har et godt miljø, og at man må begynne med seg selv hvis man vil ha kontakt:

«Det kan kanskje være litt negativt at noen er så.. kritisk innstilt til, altså.. til de som går her, de fremmede (...) Det er viktig at man selv.. man må begynne med seg selv, å være vennlig og

grei.. det er jo opp til en selv å ta kontakt med de andre.. å skape gode relasjoner til de... til de utenlandske». (Maud)

Det går et stykke ut i intervjuet før hun med klare ord definerer seg selv på lik linje med «de andre» på Robin Hood Huset. Dette er når vi snakker om matutdeling, og hun sier at "det er bra for *oss* som ikke har så god råd". Tidligere i intervjuet har hun snakket om at det er fint at "utlendingene" og "*de* som ikke har så mye" kan komme og få mat og klær.

Kåre forteller også om de utenlandske med en viss distanse. Han mener at skriveriene i media har gjort at nordmennene kan være mistroiske til blant annet Rom-folket. Jeg har observert at en dame plukket opp vesken sin fra gulvet og holdt godt rundt den da det kom inn en gruppe med Rom-folk. Det var ganske tydelig at det var den store gruppen med «fremmede» som gjorde at hun ville passe ekstra på vesken sin. Hun fulgte dem med blikket og visket samtidig noe som er uvisst til en annen norsk dame hun satt sammen med. Et annet eksempel er da en dame skulle på toalettet, og halvveis på veien ropte hun tilbake til de andre nordmennene ved bordet sitt at «passer dere på vesken min?», mens hun samtidig skulde bort på en gruppe utenlandske menn. Disse blikkene og «skulingen» er av ikke-verbal karakter, som tydelig viser hva man *føler* (jf. Goffman). I artikkelen «Tiggere og baroner i Oslo» (som er nevnt i teorikapittelet) skriver Engebrigtsen at tiggeren, «den fremmede», kan vekke aggresjon hos nordmenn:

«Hva har de her å gjøre? Vi har da ikke ansvar for dem, de er ikke «våre». Hvorfor sitter de bare der, kan de ikke finne noe arbeid å gjøre? Kan de ikke i det minste selge noe? De er ikke egentlig fattige, eller de blir utbyttet av bakmenn. Ved å gi til tiggere støtter man den østeuropeiske mafiaen. De har ikke noe her å gjøre, de forsøpler det offentlige rommet» (Engebrigtsen 2009: 28).

Hun hevder at denne typen fattigdom sjokkerer og forvirrer oss, og vi prøver derfor å beskytte oss mot den. I et samfunn uten synlig fattigdom, blir tiggerne uønskede fremmede.

Rasjonaliseringer, som at de bare blir utnyttet av bakmenn, forvandler fattigdommen til et lyte ved tiggeren selv, og ikke til deres livsbetingelser. Dette mener jeg stemmer overens med hva mange av de norske brukerne tenker om tiggerne. Selv om mange av de norske brukerne betegnes som fattige (fordi de er brukere av et fattighus), så *ser* ikke nordmennene fattige ut, og de *oppfører* seg heller ikke som fattige (altså at de går med slitte klær og tigger). De norske brukerne kan dermed sies og ikke være fattige på samme måte som de rumenske tiggerne. Sett

i forhold til Merton om avvik, blir tiggerne sett på med usikre øyne fordi de ser så fattige ut at det kan tenkes at de vil ty til kriminalitet. Derfor holder man en avstand til disse fremmede.

Kåre hadde en gang satt seg ned ved et bord med bare utlendinger, men fortalte at han følte seg utenfor:

«De snakket sammen og så ikke engang på meg. Så kom han [norsk mann] bort til meg og spurte om jeg ville bli med bort til det norske bordet. De ville ha meg ut av den gruppa der, de så at jeg ikke hørte hjemme der» (Kåre).

Kåre ble «hentet hjem» til sin gruppe. For meg sier dette sitatet mye om samholdet mellom de norske - at de er inkluderende og samlende når det gjelder «sine egne». Men dette sitatet sier også mye om at det er en distanse mellom de utenlandske og de norske. Det er både en fysisk avstand og en sosial avstand. De sitter som regel på hver sine bord. Og bordene blir definert ut fra hvem som sitter der, (jf. Sitat, Kåre: «det norske bordet»). Både Kåre og Maud sine uttalelser kan sees i sammenheng med Georg Simmel sine tanker om hvordan «den fremmede» i et samfunn blir sett på. Flere av informantene har nevnt at det er en del fremmedfrykt overfor utlendingene, altså «de andre» eller «de fremmede». Hilde forteller at det var flere nordmenn på huset før, men at det ble færre da det kom flere utenlandske.

«De har følt seg... skvist ut.. jeg vet at det er folk som har gått her før, men som har følt at det ikke har vært rom for dem lenger når alle spanjolene kom.. og.. spanjolene snakker så høyt! Så for en angstfull norsk dame, hvit og kald, så kan det bli litt mye.. det høres jo ut som de krangler og.. Så det er vel den kulturkrasjen, enkelt og greit (...) Og litt denne fremmedfrykten, tror jeg.. at mange har sluttet for det..» (Hilde).

Også Kari viser en distanse overfor de utenlandske:

«Når det gjelder miljøet så er det enkelte ganger jeg kommer inn her og så er det bare utlendinger...[pause] og jeg har jo ikke lært noe særlig engelsk på skolen.. Så jeg synes det blir...ehm... Vi har jo klaga det tidligere at, er det huset her bare for nordmenn eller er det for utlendinger? (...) Jeg rygger i hvertfall ut når det bare blir utlendinger, jeg gidder ikke å sitte... ja.. Det blir for voldsomt. Man blir litt utafør. Man går jo gjerne på Robin Hood for å prate med folk, og.. ehm.. det er jo ikke så lett å prate med *de*, både på grunn av språk og.. de er i en annen setting enn oss, sant..» (Kari).

Dette utsagnet viser at også Kari distanserer seg fra «utlendingene», «de andre», hun er annerledes fra dem ved å si at «de» er i en annen setting enn «oss». Hun definerer sin

gruppetilhørighet ved å bruke ordet «oss», og hun plasseres seg selv samtidig i denne gruppen. Gruppeinndelingen blir enda klarere når hun gjentatte ganger bruker «de», som i de andre i en annen gruppe enn den hun tilhører. Men det er tydelig at språket også er en stor hindring i at relasjoner skal bygges mellom gruppene, og at gruppeinndelingen faktisk oppstår.

«Jeg går til de jeg kjenner fra før av med en gang. Vil jo gjerne bli kjent med andre, men språket er en hindring. Men setter meg med de jeg har hilst på før, men vanskelig å sette seg ned med folk jeg aldri har hilst på. Men kunne gjort det hvis jeg har energi» (Mads).

På den andre siden forteller Trevor (som er den eneste utenlandske jeg intervjuet) at han kun sitter med de utenlandske, nettopp på grunn av språket. Han synes det er vanskelig å lære seg norsk, men han snakker både polsk, tysk, rumensk og russisk, og da er det naturlig at han setter seg med mennesker som kan samme språk. Han forteller at han har lært mer rumensk enn norsk etter at han kom til Norge.

Trevor mener det er lett å skape gode relasjoner med de andre utenlandske på Robin Hood Huset, "especially for me, because I like to make jokes". Han forteller at han prøver å skape en god atmosfære, siden mange kan være litt nedfor. "Very sad place and negative atmosphere sometimes". "A bit dark and a bit noisy here". Many people are not happy".

7.5. Å skape relasjoner på tvers av gruppene:

Mads forteller at han synes det kan være vanskelig å skape relasjoner på tvers av språkgruppene.

(...)Det er liksom en skillevegg mellom grupper på Robin Hood på grunn av språket, tror jeg. (...) Jeg synes stemningen er små-apatisk her.. skjønner at folk er i en vanskelig situasjon, men stemningen generelt er litt apatisk, folk ser ned i bordet og så videre. Litt trist å se. Ehm.. Jeg hadde med meg noen venninner en gang, og de syntes det var litt små-skummelt her. Det er ikke en spesiell god følelse man får av å komme inn. Folk bare satt der. Folk burde gjøre mer sammen for å skape en hyggeligere stemning». (Mads).

Maud synes også det kan være vanskelig å skape gode relasjoner. Jeg har observert at hun, som mange av de andre nordmennene, alltid setter seg med dem hun pleier å sitte sammen med – altså nordmenn. Hun er likevel veldig opptatt av viktigheten med å være åpen og ta

initiativ selv for å skape gode relasjoner, som sitatet høyere oppe viser; «For å skape relasjoner må man gi noe for å få tilbake». Christian Papilloud (2004) skriver at for at man skal kunne skape en menneskelig relasjon må man gjøre et offer. Med offer menes at man må være villig til å gi av seg selv, å ofre av seg selv, gjøre en risk, for å kunne bli en del av en relasjon. For å skape en forbindelse med andre må man gi av seg selv for å kunne få noe tilbake igjen. I lys av dette vil jeg ta med sitatet fra Maud som viser at hun er svært bevisst på dette, men at det også kan være vanskelig å ta dette offer-steget:

"Altså, det er ikke så lett.. hvis du tenker på de utenlandske så er det ikke så lett for det er stort gjennomtrekk her, og mange er her for korte perioder, sant så.. Det er ikke så lett å skape relasjoner, eller gode relasjoner til de som bare er innom kort tid...men.. Men du kan jo skape relasjoner til de som er faste da, men som jeg sa i sted det er jo opp til deg selv. Ikke bare vente på at de andre skal invitere deg, men du må gjøre noe selv. Hvis man vil skape gode relasjoner så må man begynne med seg selv.» (Maud)

Gjennom den verbale kommunikasjonen *gir* Maud uttrykk for at hun ønsker en relasjon med de utenlandske. Men jeg har observert at hun alltid (i hvert fall de gangene jeg har vært på huset) setter seg sammen med dem hun kjenner fra før – altså ikke «de fremmede». Den ikke-verbale kommunikasjonen, det at hun holder en avstand, stemmer ikke overens med det hun sier i intervjuet. Uttrykket hun avgir blir dermed at hun har gode intensjoner, men hun *gjør* noe annet enn det hun sier.

Når du skal slappe av og ha det hyggelig, så er det kanskje naturlig at du plasserer deg hos dem du har hilst på før for å gjøre stemningen mest mulig lett. Gruppetilhørigheten kan være viktig for å skape et fellesskap, og et sosialt nettverk. Slik som jeg tidligere har sitert «Hilde», så fortalte hun at hun kommer til Robin Hood Huset når hun ikke har det så bra, rett og slett som en pust i bakken. Hilde sier også at generelt sett synes hun huset har et godt miljø: “jeg synes det er en sånn hjertevarme på huset her, det synes jeg».

7.5. Avslutning:

Gjennom observasjon og intervju har jeg en oppfatning av at det stort sett er et godt miljø innad i gruppene, og det er tydelig at de fleste *vil* ha det hyggelig og har gode intensjoner om å skape et godt miljø, i hvert fall innad i gruppene. Men det er også et ønske om å skulle være mer inkluderende. Grunnen til at det er et slikt skille mellom nordmenn og utlendinger kan altså ha tre årsaker; fremmedfrykt, stort gjennomtrekk blant utlendingene, og språkforskjeller. En annen grunn til at nordmennene holder litt tilbake er at de føler at de er annerledes enn utlendingene. Nordmennene føler de er i en annen livssituasjon enn, spesielt rom-folket. De viser også avstand for å ikke havne i samme sosiale fattigdomskategori som tiggerne. Med denne siste setningen går jeg videre til siste analysekapittel – nemlig stigmatisering og fattigdom.

Kapittel 8: Ikke-arbeidende – avvik og stigma

Avvik kan defineres som en handling som er i strid med gruppens normer. Hva som defineres som normbrudd og sosiale avvik varierer mellom samfunn, innenfor samfunn og over tid. Det samme gjelder også for *hvem* som blir møtt som avvikere og *hvordan* disse blir møtt. Det kan være problematisk å bruke begrepet avvik i denne sammenhengen, for er fattige og de som har dårlig råd avvikere? Ut ifra intervjuene så var det mange av dem som så seg selv som annerledes enn andre, og de følte skam over sin situasjon.

Stigmatisering er også et begrep som kan brukes i forhold til brukerne på Robin Hood Huset. Brukerne kan oppleve seg som annerledes enn resten av befolkningen, og det kan være viktig for dem å ha noen som er i samme situasjon å være sammen med. Hvis man tenker at andre ser på en selv som avviker, kan en begynne å tenke på seg selv som en avviker og bli en avviker. I kapittel 6 så jeg på hvordan relasjonen mellom nordmennene og de utenlandske er. Noen av mine informanter så på Rom-folket som «fremmede» og annerledes enn dem selv. Det kan sies at Rom-folket er såkalte avvikere, fordi mange av dem tigger i stedet for å jobbe, og mange av dem går med slitte/ skitne klær – noe som avviker fra normalen. En som er fremmed og i tillegg en avviker kan man bli usikker på. Hvis de har så dårlig råd at de faktisk må tigge, så kan man også tenke at de vil ty til kriminalitet som stjeling. Dette kan være årsaken til at mange av nordmennene hadde et negativt syn på rom-folket.

Men hvordan er det med nordmennene selv – føler de seg stigmatisert, og føler de at deres situasjon er avvikende fra normalen? Dette vil jeg diskutere i dette kapitlet.

8.1. «Flaut å gå på Robin Hood Huset»:

Et av spørsmålene jeg hadde under intervjuene var hvordan brukerne *ser* på seg selv når de benytter seg av Robin Hood Huset. Synes de det er litt flaut å gå inn der? Er de redde for at noen kjente skal se dem? Goffman skrev at hvis man opplever at man har et stigma, må man hele tiden passe på hvordan man skal styre andres oppfatning av seg selv. Jeg opplever at dette passer godt på informantene, da mange av dem er flau over sin økonomiske situasjon, og at de er brukere på huset.

Maud var en av de som fortalte at hun syntes det var litt skamfullt å gå på Robin Hood Huset første gangen, og at det fortsatt kan være det. Hun er en svært smilende og positiv person, og latteren sitter lett. Det kan virke som om hun tar lett på situasjonen sin, og kanskje hun er like positiv og smilende som hun virker, men kan dette også være et tegn på at hun prøver å dekke over sin negative situasjon? Er hun litt flau overfor meg? Det er klart det kan være vanskelig å snakke om at man er i en vanskelig situasjon, men alle jeg har snakket med har denne lettheten i stemmen, som for meg virker litt tilgjort. De snakker om negative ting med en overnaturlig letthet. Er det mine forutinntatte tanker (fordommer?) om at de med dårlig råd må ha det miserabelt, eller kan det hende at de prøver å beholde en viss verdighet ved å pynte på situasjonen med letthet? Ved å være smilende og lett symboliserer de at de har det da ikke så ille selv om de går på Robin Hood Huset. Og dette kan selvsagt stemme. Men noe av det de forteller stemmer ikke overens med at de smiler og ler mens de forteller det. Min opplevelse av informanten forklares med hjelp av Goffman og den ikke-verbale kommunikasjonen som Maud *avgir*. Den verbale kommunikasjonen er altså det som blir *gitt* i en samtale - det som blir sagt. Og den ikke-verbale kommunikasjonen er de uttrykk man *avgir*, som tonefall, blick og selvironi. Jeg opplever at gjennom smil og latter, prøver Maud å styre inntrykket av seg selv som hun gir meg. Det er mulig at Maud er bevisst på denne kommunikasjonen hun *avgir*. «Face» handler om å opprettholde ansikt og bli sett på en positiv måte. For å unngå «hendelser»; at ens ansikt blir truet, at man blir flau, eller ubekvem i interaksjon med andre, så skjer altså «face work» (Goffman 1992). Latteren og smilet kan også forklares med dette.

Her er et eksempel, hvor Maud forteller at hun føler skam, samtidig med at hun ler for å gjøre situasjonen mindre dramatisk:

«(...) Ja, jeg kan jo kjenne litt på det enda at det er litt sånn skamfullt, at det er litt sånn at jeg håper at det ikke er noen kjente som ser eller som vet hvem jeg er og som ikke kjenner meg så godt som ser at jeg går inn HER, på dette stedet.. [ler litt]. Så av og til så tenker jeg bare at de

må ikke kjenne meg igjen de som ser at jeg går her, [gjør om stemmen] «ååå, hun går der ja, hun er fattig, ja.» [ler].. Så du kan få litt sånne tanker. Men så tenker jeg at jeg skal ikke få sånne tanker eller la sånne tanker styre, så ..ja..» (Maud)

Det er tydelig at Maud ikke ønsker at noen skal se at hun går inn på Robin Hood Huset. Hun bruker latter og smil for å opprettholde «face» når hun forteller om sin livssituasjon. Jeg tolker dette som at hun vil lette situasjonen, og prøve å styre mottakerens inntrykk (altså mitt) av henne – og bevare ansikt. Sitatet hennes er viktig, da det sier mye om hvordan hun opplever det å være bruker på huset. Det er tydelig at hun tenker at andre, «de normale» (jf. Goffman), vil pålegge henne et stigma hvis de ser at hun går inn dørene på huset. Når hun sier «ååå, hun går der ja, hun er fattig, ja», så legger hun om stemmen for å beskrive en hånende karakter. Måten hun legger om stemmen viser hvordan hun oppfatter at «den normale», altså de som ikke er brukere på Robin Hood Huset, oppfatter henne. Dette er også et eksempel på en emosjonell kommunikasjon som hun *avgir*.

Som tidligere skrevet er Maud tydelig på at fysisk sykdom gjør at hun ikke kan «gi tilbake»/ gjengjelde gavene hun får på huset. Det å si at hun er syk, hun kan ikke noe for det, kan være en måte å forsvare kategorimedlemskapet sitt på Robin Hood Huset. Fordi hun er syk, så har hun ikke jobb, og fordi hun ikke har jobb, så mangler hun en sosial omgangskrets, og *derfor* går hun på Robin Hood Huset. Det er derfor hun går på huset, og ikke fordi hun er fattig.

Jeg oppfatter at mange av informantene vil redusere kategorimedlemskapet sitt («fattig» og «bruker av Robin Hood Huset») ved å forsvare seg som student, pensjonist eller syk. Dette er en måte å forsvare seg mot stigmatisering. De velger en bestemt *rolle* når de skal presentere seg selv. Ifølge Goffman endrer og justerer mennesker seg i kommunikasjonen med andre for å opprettholde ansikt. I sosiale sammenhenger kan de velge å ikke ta opp temaet fattigdom, eller at de er brukere av Robin Hood Huset. Overfor andre mennesker, «de normale», blir de ikke diskreditert eller stigmatisert hvis de ikke forteller om sin situasjon. Men overfor meg ble denne «muren» senket litt, da de ble stilt overfor direkte spørsmål om fattigdom, og de føler kanskje at de er nødt til å «forsvare seg». Goffman mener at ved stigmatisering følger mye usikkerhet rundt hvordan andre ser på en. Man lever med denne usikkerheten hele tiden. Når man er i kontakt med andre mennesker, så ligger det en usikkerhet rundt hva personene egentlig tenker, og om de bare ser personen i forhold til avviket (Goffman 2000: 24).

Flere av dem jeg intervjuet forteller at de synes det kan være vanskelig å treffe nye mennesker, og at det kan være endel fordommer i samfunnet. Maud snakker om at de som har

jobb og utdanning har det som identitet, og at det kan være vanskelig for de som er trygdet å treffe slike «normale».

«Også treffer du folk du ikke kjenner og så spør de hva du driver med og.. så det er ikke så lett å si at nei, jeg har heh trygd da.. så det er ikke så lett å fortelle det da, så eh.. for i dag har jo mange sin identitet i jobben sin, i utdannelsen sin og i jobben sin, og det er liksom min identitet, og det jobber jeg med, og det er meg liksom. Men hvis du ikke er der så er du på en måte falt utenfor. Du har mislykkes, du har ikke klart å leve opp til alle de forventningene som stilles til.. til de kravene som stilles, og da kan jo mange føle at det... det..det er en byrde. Så det er ikke lett å være uføretrygdet og ha falt utenfor. Så det skal folk være klar over!»
(Maud)

Maud unngår altså å snakke om sitt stigma for å beholde ansikt, og for å ikke bli diskreditert. Dette er også for å bevare sitt selvbilde og egenverdi. Det er også tydelig at Maud har tanker om selvdevaluering i forhold til sin egen livssituasjon. For å beholde ansikt, blir det da lettere å «forsvare» seg selv med at hun er uforskyldt sykemeldt, eller unngå slike temaer i det hele tatt. Også Mads unngår å fortelle om sitt «stigma» fordi han ikke vil bli diskreditert. Han sier at han ikke forteller til folk at han er bruker av Robin Hood Huset:

"Ja. Det er ikke noe jeg forteller til vennene mine, fordi det er veldig lett å bli stigmatisert. Det er ikke noe jeg sier til folk som ikke er nære venner. Da sier jeg gjerne at jeg går der for å snakke med innvandrere, eller for å treffe vennene mine. Det er noen damer der som jeg kjenner fra kirken. Så jeg sier ikke hele sannheten. Jeg sier bare litt av sannheten. Jeg vil ikke utlevere meg til alle." (Mads)

Sitatet til Mads viser at det altså kan oppleves som skamfullt å gå på Robin Hood Huset. Han sier at han ikke kan si «hele sannheten», fordi han da kan bli stigmatisert. Han forsvarer dermed sin tilstedeværelse og sitt kategorimedlemskap som bruker på et fattighus ved å si at han skal snakke med innvandrere. Mads er student og samfunnsengasjert, og det er dermed en god forklaring at han ønsker å lære mer om arbeidsinnvandrene.

Både Mads og Maud sine sitater er relevante i forhold til den dobbeltfølelsen som Goffman hevder de stigmatiserte innehar. På Robin Hood Huset kjenner de seg likeverdige og normale, men «utenfor» kommer følelsen av mindreverdighet og manglende respekt. Mads er ung og han er nå student. Men han har gjennom 20-årene vært mye arbeidsledig og har fått støtte fra Nav, noe som kan sies å avvike fra normen om at man i 20-årene skal være sterk og arbeidsfør. Han sier selv at han synes det har vært flaut. Behovet hans for å oppholde seg på Robin Hood Huset er dermed naturlig for han, da han kan treffe mennesker som er i samme

situasjon, eller møte mennesker som har det verre. På Robin Hood Huset får han følelsen av å være normal og liketilt med andre mennesker innenfor samme statusfellesskap. Men på den annen side vil møte med andre mennesker på utsiden føre til en opplevelse av å ikke bli respektert og akseptert som likeverdig. Derfor velger han å ikke fortelle til folk at han går på Robin Hood Huset – nettopp fordi huset er forbundet med fattigdom, og fattigdom er forbundet med skam og stigma. Han forteller også at han *ikke* pleier å forsyne seg av klær fra klesrommet fordi de gjerne ikke er fine nok i forhold til de klærne som studentene i klassen hans går med. Mads sier:

«(...) men jeg er ganske kresen på klær. Går i en klasse med veldig "sossete folk", så jeg liker å gå litt bra kledd, så jeg finner ikke så mye. Men for de som finner noe, så er det bra. Men jeg fant fine maleklær der da!» (Mads).

Klær og fremtreden kan være en typisk «sign-vehicle», som i følge Goffman, er verktøy man bruker for å danne seg et bilde av en person. Ved å ha på seg fine klær, viser Mads til omverdenen at han ikke er en typisk bruker av et fattighus, og at han ikke kan defineres som en fattig. Omverdenen kan ikke se hans «stigma» - noe Mads opprettholder, både ved å ikke fortelle folk at han bruker Robin Hood Huset, men også ved å kle fint. Det er tydelig at han ikke vil ha på seg noe «dårligere» enn de «sossete» i klassen sin, og gjennom klærne signaliserer han at han passer inn sammen med dem. Gjennom klærne kan han også opprettholde sitt «skjulte stigma» som bruker på et fattighus. Og dette er for å bevare ansikt, og ikke bli diskreditert av de «sossete folkene» i klassen sin. Han kan derfor *ikke* ta i mot klærne som deles ut på Robin Hood Huset, da disse gjerne er utdaterte og lite moteriktige. Disse klærne bli en «sign-vehicle» for andre mennesker og kan være med på å danne et bilde av han. Han kan ikke ta risikoen med å bli diskreditert gjennom «fattighus-klær», når han allerede er engstelig for å bli diskreditert for sin økonomiske situasjon, sin historie med Nav, og som bruker av Robin Hood Huset.

Hilde derimot forteller at hun er åpen overfor sine venner om at hun er bruker på Robin Hood Huset. Men hun sa også at det er de gode, nære vennene hun har fortalt det til, og ikke nødvendigvis fremmede mennesker. Goffman skiller altså mellom «den normale» og «den stigmatiserte». Overfor «den normale» må man hele tiden passe på å beholde ansikt, hvis

personen vet om stigmaet, eller man kan la være å fortelle om stigmaet. Hilde og Mads har altså valgt å la være å fortelle om sitt stigma til personer de ikke kjenner.

Kari er en annen informant som hadde et sitat som jeg synes er svært interessant. Hun er uføretrygdet og har stor gjeld, men tidligere hadde hun og familien svært god råd. Dette tok brått slutt, og hun sier:

«Jo jeg var flau, jeg var veldig flau. Jeg hadde aldri latt meg selv intervjuet av deg hvis jeg ikke hadde kommet over den flauheten. Så jeg tenker, javel, det er mye som kan skje i løpet av et langt liv. Det er ingenting å være flau over» (Kari).

Kari sier her at hun ikke ville blitt intervjuet av *meg* hvis hun ikke hadde kommet over flauheten. I henhold til Goffman blir man usikker i møtet med «de normale». Siden jeg ikke er *bruker* av Robin Hood Huset, ser hun derfor kanskje på meg som en «normal». Ved at hun tillegger meg en status som «normal», tillegger hun samtidig seg selv status som «stigmatisert». Hun forteller at hun har kommet over «flauheten», men snakker også lenge om at «livet går opp og ned» og at «det er mye som kan skje i løpet av et liv» - som jeg opplever som en form for å normalisere situasjonen sin.

I sitatet under hvor Hilde forteller om første gangen hun var på Robin Hood Huset, så forteller det meg om hvor mange følelser som er knyttet til huset, hvor flaut og stigmatiserende det kan være å gå inn der. Da jeg intervjuet Hilde holdt Robin Hood Huset til i Hollendergaten, og var på vei til å flytte.

«Det var helt grusomt, helt grusomt, fordi at.. for det første så... har.. lokalet.. når du må gå opp de trappene.. og du er ikke inne før du står midt i rommet, så blir det så voldsomt fordi at du har valget om å ikke se hva som skjer, eller stå midt i det, så sånn sett blir det nye lokalet mye bedre.. For da kan du kikke inn, og så kan du gå igjen hvis du ikke vil.. Du kan lukke opp en dør, og så kan du ombestemme deg, og gå. Det føles litt verre og stå midt på gulvet når du kommer inn» (Hilde).

Dette sitatet er viktig fordi det handler om sosial sammenligning, sosial egenplassering, identitet og sosial persepsjon. Sitatet handler om valget om å skulle identifisere seg med brukerne på Robin Hood Huset, eller ikke. Det handler om hvorvidt man skal ta del i en verden som man har negative følelser knyttet til. Hvis man blir sett, er det frekt å skulle gå. Men hvis du blir der, så er man på vei til å bli en del av denne gruppen av mennesker. Da er

du på vei til å havne i kategorien «bruker av et fattighus». Og dette kan også påvirke din egen selvfølelse, identitet og selvoppfattelse. Med dette vil jeg gå videre til informantenes subjektive opplevelse av fattigdom.

8.2. Er brukerne på Robin Hood Huset fattige?

Av de seks personene jeg intervjuet er det flere som bruker ordet fattig om seg selv. Ordet fattig er forbundet med mye stigma, og jeg opplever gjennom intervjuene at dette er et vanskelig tema. Begrepet fattigdom diskuterte jeg i kapittel 2. Det er tydelig at det er mange ulike måter man kan definere dette på. Simmel skrev at den fattige først blir fattig når en person er nødt til å motta gaver. I følge Simmel er ikke den fattige en som har spesielle behov som ikke blir møtt. En fattig er en som mottar assistanse, eller har mottatt assistanse. I følge Simmel handler altså ikke fattigdom om hva man mangler, men hva slags hjelp og støtte man får. Når man mottar slik hjelp og støtte, så blir man en fattig. Informantene mine er brukere av Robin Hood Huset, og de tar i mot de gavene som gis ut der. Men hva med den subjektive meningen? Opplever de seg selv som *fattige*?

Kari er en av dem som bruker ordet fattig om seg selv. Hun har gjeld, og hun er uføretrygdet, og legger ikke skjul på at hun har dårlig råd.

«Det har vært slitsomt å miste helsa. Jeg går på Robin Hood og varmer meg. Når du er fattig og bor i en iskald kåk, og ikke har råd til strøm, så kan du sitte her og lese en avis. Jeg bor kaldt fordi det er billig. Trygda følger ikke med på det at samfunnet blir dyrere og dyrere.»
(Kari)

Kari sitt sitat er en sterk og direkte skildring av en reell fattigdomssituasjon. Hun er litt sint når hun forteller, og det er tydelig at hun er sint på situasjonen hun er havnet i. Hun går altså på Robin Hood Huset for å varme seg, og spise. Hun benytter seg altså av *gavene* til Robin Hood Huset fordi hun må. Hun kan derfor defineres som en fattig, i henhold til Simmel. Sitatet hennes er også en kritikk til sosialpolitikken, da hun mener at summen på trygden ikke sammensvarer med dagens samfunn. Hun føler seg altså fattig fordi hun ikke får dekket sine nødvendige utgifter – som strøm.

Trevor, på sin side, er usikker på om han er fattig. Han er som de andre arbeidsinnvandrerne, i en midlertidig situasjon, og venter på en jobb. Han sier likevel at han er skamfull over at han fortsatt er avhengig av tilbudene til Robin Hood Huset:

"I am a bit ashamed that I am still here. I am not a stupid person, but still I have to take food (...) Maybe Im poor, I dont know" (Trevor).

Han er altså i en situasjon hvor han er nødt til å ta imot mat på Robin Hood Huset, og også han kan defineres som fattig, i henhold til Simmel. Trevor får ingen støtte fra staten, og Robin Hood Huset og gavene han får der, er derfor helt nødvendig for han.

Men den subjektive følelsen er det også viktig å ta med i fattigdomssituasjonen. Hilde er en av de som er klar på at hun *ikke* skal defineres som en fattig, en hjelpetrengende. Hun er derimot åpen om at hun har dårlig råd, men hun liker ikke ordet fattig. Sitatet hennes viser likevel at hun blir usikker på om hun er fattig når hun begynner å snakke om sin økonomiske situasjon.

«Har du opplevd deg selv som fattig?»

"Nei, aldri! Nei, det er ikke et begrep i min munn. Uansett hvor lite jeg har så er jeg ikke fattig, jeg har en stabil... et stabilt bosted og jeg er verdensmester på å ikke bruke, å skru ned strømmen og gå i ull og er en kreativ sjel og kan kunsten å være fattig, det er den eneste måten jeg kan bruke ordet fattig på. Jeg kan kunsten å være fattig og da er du ikke fattig. Jeg synes det er et så teit ord. Det er så ubeskrivende. For hvem er fattig? De nakne uten bolig og mat i Afrika eller vi som sitter her som ikke har råd til internett, sant? (...) For i Norge... jeg liker bedre ordet fattigdom enn ordet fattig faktisk, men fattigdom i Norge er jo når du blir satt utenfor, og det har jo jeg og ungene blitt når vi ikke har hatt råd til å ha nett i hus (...)»

Hun resonnerer seg fram til at hun kanskje er fattig likevel, men at det tydelig er et ord og begrep hun ikke *vil* definere seg etter. Dette oppfatter jeg både av det hun sier, men også måten hun sier dette på (jf. verbal og ikke-verbal kommunikasjon). Hun høres sint og frustrert ut – og dette viser meg at dette er et vanskelig tema. Videre tar hun på seg et tappert ansikt, når hun sier at hun «alltid klarer seg på en eller annen måte». Men hun er også tydelig på at hun synes det er vanskelig å be om hjelp. Kanskje ved å måtte be om hjelp blir fattigdomssituasjonen mer virkelig, og noe hun må konfronteres med.

"Men det går alltid, i mitt hode går det alltid, for det har aldri gått, så jeg er vant til det, det har alltid gått". Men så har det ikke blitt de store feriene på oss, og vi har ikke mye luksus, men så har vi det jo kjempe gøy, og trives med det". Hvis vaskemaskinen ryker så må jeg jo gå på sosialkontoret og si hva gjør jeg nå. Og sånne ting, med ungene i huset så hadde jo det gått. Jeg har gått dit før så det har jeg ikke noe problemer med. Men jeg vet at folk forgår heller

enn å be om hjelp på sosialkontoret. Og det handler jo om all den dokumentasjonen du må gi og.. ja du føler deg så tjuv kjent, mistenkeliggjort. Den følelsen er veldig ekkel.»

I henhold til Simmel sin definisjon så er alle informantene fattige, fordi de tar i mot hjelp og veldedighet - altså gaver. Men Kåre skiller seg ut her. Kåre var en av dem som var åpen om at han har dårlig råd, men at han aldri har så dårlig råd at han ikke har penger til mat. Han bruker tilbudene Robin Hood Huset har – han går på kurs og han spiser et måltid sammen med andre av og til. Men han spiser ikke måltidet fordi han må, men fordi han har lyst. Kåre skiller seg ut fra de andre informantene ved at han sier at han ikke er opptatt av ting og tang. Han mente at han ikke trengte så mange materielle goder for å ha det bra. Gjennom et langt liv hadde han lært seg at *ting* ikke betyr noe, og at det er viktigere aspekter ved livet som er verdt å fokusere på. Det skal sies at det er stor forskjell i utgifter for en uføretrygdet alenemor med to barn, og en uføretrygdet, enslig mann. Men verdisynet til Kåre er likevel viktig å ta med seg – lykken kan ikke kjøpes. Dette synet blir også er belyst av Bauman og «conviviality» i kapittel 7. Ved å tillegge seg denne livsverdien, kan en som oppfattes som fattige av andre, likevel oppnå en egenverdi uten følelsen av å være stigmatisert.

8.2.1. Robin Hood-huset – et fattighus?

Huset er på folkemunne kjent som «fattighuset». Det er et sted som gir gaver til mennesker med dårlig råd. I henhold til Simmel, som mener at man blir fattig når man mottar gaver, kan man altså si at brukerne av Robin Hood Huset er fattige. Robin Hood Huset er da altså et sted hvor brukerne er fattige. Det blir dermed riktig å kalle Robin Hood Huset et fattighus. Men dette blir i henhold til Simmel. Robin Hood Huset kunne valgt å kalle seg «Fattighuset i Bergen», men det har de ikke gjort. En av grunnene til dette er at de vil bli sett på som en *møteplass*, og ikke en nødstasjon. Som jeg skrev i kapittel 7, har brukerne ulike intensjoner – noen må ha mat, mens andre er mest opptatt av det sosiale. Hilde mener at det er viktig med flere aktiviteter på huset slik at det heller blir kjent som et aktivitetshus, og ikke et fattighus. Hun sier:

«Huset må bestå, huset er veldig viktig, og terskelen er alt for høy, for folk mener de ikke er fattige nok, men det handler ikke om det, å bli sett på som fattige.. vi må få mer inn at det handler mer om et aktivitetshus, vi har jo aldri brukt ordet fattighus selv, men vi må ha litt mer fokus på aktiviteter, vi må få inn mer aktiviteter. Det må ikke bare være en varme- og matstue, selv om det er viktig det og» (Hilde).

Ordet «fattighus» er det tydelig at Hilde ikke vil skal brukes om Robin Hood Huset. Hun er selv en aktiv bruker og har vært engasjert i mange prosjekter, og vil altså ikke bli sett på som en fattig som går på et fattighus. Og ut fra sitatet hennes er det mange som vegrer seg for å oppholde seg huset, fordi de ikke vil bli sett på som en fattig.

8.3. Avslutning:

Ordet fattig er et vanskelig begrep, og det er tydelig at det er forbundet med mye skam. Slik som jeg skrev i innledningen, er det også et vanskelig begrep å definere. Konklusjonen for dette kapitlet må derfor bli at brukerne selv synes det er vanskelig og definere.

Kapittel 9: Konklusjon

Jeg har nå kommet til avslutningen for oppgaven. I begynnelsen av oppgaven presenterte jeg temaet for oppgaven og problemstillingene. Jeg vil her ta opp igjen det som ble skrevet i innledningen. Jeg stilte en del spørsmål i innledningen, som ledet opp til de formelle problemstillingene. Disse spørsmålene ble svart på underveis i oppgaven, og spesielt i kapittel 2. Her tok jeg opp hvordan fattigdom kan defineres, og hva som er forskjellen på offentlig og frivillig velferd. I analysen gikk jeg et skritt videre med fattigdomsbegrepet som en subjektiv opplevelse.

Jeg vil i denne avsluttende delen gi et svar på mine hovedproblemstillinger i form av funn. Jeg hadde to problemstillinger og disse vil svares på i det følgende:

1. Hva er brukeres erfaring med den frivillige velferden som tilbys ved Robin Hood Huset, og hva skjer i gaveutvekslingen?

Velferden som gis på Robin Hood Huset kan bli sett på som gaver. Disse gavene har både materielle og emosjonelle verdier, Jeg var altså opptatt å studere hvordan brukere på huset opplever det *å ta imot*. I følge Marcel Mauss handler gavegiving om et sirkulasjonsforhold. Hvis man får en gave, er man pliktig til å gjengjelde en lignende gave. Man kan fortsette dette og en relasjon har oppstått. Gavene på Robin Hood Huset er annerledes ved at de ofte bare går en vei – Robin Hood Huset gir, bruker tar imot. Gavene som gis er på mange måter veldedighet. Og ved å bare ta imot, uten å gi tilbake, blir man definert som en trengende, en fattig. Gjennom intervjuene med de norske fant jeg ut av at de synes det er vanskelig å bare *ta imot*. De vil ikke bli sett på som trengende og fattige som bare *tar* uten å *gi*, og de vil gjerne *gi tilbake* i form av frivillig hjelp. Det er altså et funn at noen av de norske brukerne synes det er vanskelig å ta i mot veldedighet – i form av mat, klær og internettbruk. Men i forhold til Mauss sitt perspektiv, så kan man gi tilbake på andre måter, som jeg vil skrive mer om nedenfor.

Utlendingene er svært takknemlig for det de får, og de *gir tilbake* ved at de hjelper til med frivillig arbeid. Det er sjeldent at nordmennene hjelper til, men av og til er det en dame som koster gulvet. Jeg har opplevd dette som et interessant funn. Brukerne gir også tilbake ved at de viser takknemlighet. Her har jeg også sett et skille mellom nordmenn og utlendinger, ved at

utlendingene er mer ydmyke, og at de viser en slags underordning overfor gaven og generøsiteten. Når de tar i mot skålen med suppe, nikkes det med hode, et svakt smil kommer frem, og de går med lutende gange og setter seg. Det de gir tilbake blir dermed en underkastelse, en underordning av gaven (jf. maten) og generøsiteten som blir gitt fra Robin Hood Husets side.

En annen måte alle brukerne gir tilbake, er at de bidrar til å danne et fellesskap gjennom sin tilstedeværelse. Når de tar imot maten som serveres, så setter de seg ned ved et bord, og på denne måten *gir de tilbake* ved å være sosiale og danne et fellesskap.

Erfaring med frivillig velferd:

I tillegg til å studere gaveutveksling, var jeg også opptatt av hva brukerne synes om å oppholde seg på et «fattighus». For å svare på dette baserte jeg meg på informantenes synspunkt.

Ett funn er at mange av dem jeg intervjuet synes det var flaut å gå på Robin Hood Huset. Et annet funn er de holder sin brukerstatus skjult for mennesker som ikke er nære venner. Det er altså flaut å oppholde seg på Robin Hood Huset. Dette er fordi huset blir forbundet med fattigdom, og fattigdom blir forbundet med skam og stigmatisering. Det er også et funn at fattigdom er et vanskelig tema, og at det er usikkerhet blant brukerne (og blant forskere) om hvordan man skal definere dette. Fattigdom og fattig er sterke ord som inneholder mye stigma og skam, og det er tydelig at det ligger mange følelser rundt det å ha dårlig råd, ikke ha jobb, være uføretrygdet, og måtte be om hjelp hos frivillige organisasjoner.

2. Hva foregår i samhandlingen mellom brukere, og hva slags relasjoner oppstår?

Etter å ha oppholdt meg på Robin Hood Huset over lengre tid har jeg funnet at det er en tydelig gruppeinndeling – hvor nordmennene er på den ene siden og de utenlandske er på den andre siden. Dette er et funn. Det er klart at disse gruppene av og til overlapper hverandre, og at noen individer finner sammen på tvers av gruppene. Men Rom-folket holder seg stort sett for seg selv. De er på mange måter en ensom gruppe på huset. På huset er medlemmene av Rom-folket ofte smilende og søker kontakt gjennom blikket. De nikker til folk, og smiler til små barn, men utenom dette har de lite kontakt med andre brukere på Robin Hood Huset.

Dette er av språklige grunner, men det kan også forklares med at de har en fremtreden som gjør at folk blir usikre på hvordan de skal forholde seg til dem. Rom-folket *ser* fattige ut med sine dårlige klær og tiggerkoppen i hånden. Mange av dem har også en sterk lukt som tyder på at de ikke har vasket seg på en stund. De blir nok oppfattet som annerledes, og mange er usikre på om tiggerne er svindlere eller om de er ærlig fattige. Slike tegn (eller «sign-vehicles») er med på å danne et inntrykk man får om rom-folket. Og inntrykket som brukerne får av dem vises gjennom den ikke-verbale kommunikasjonen – som blick og kroppspråk, og at man har fysisk og sosial distanse. Jeg tolker denne distanseringen som at nordmennene ikke vil bli assosiert med disse åpenlyst fattige personene. Mange av nordmennene har riktignok svært dårlig råd og noen kan defineres som fattige (etter ulike definisjoner), men de vil altså ikke havne i samme «fattigdomskategori» som tiggere.

9.2. Avslutning

Denne studien er viktig fordi den kan belyse hvordan det er å ta imot veldedighetsgaver på et såkalt fattighus i Bergen. Som skrevet i innledning er det gjort mye forskning på givere av gaver i frivillig sektor, men mindre på mottakersiden – altså disse personene som tar i mot veldedighet. Denne oppgaven kan også belyse hvordan det oppleves å være bruker av et fattighus i Norge, og hvilken innvirkning bruk av slike tjenester kan ha på individet. Norge er, som kjent, et av verdens rikeste land, men det finnes likevel fattige mennesker her. I alle samfunn vil det alltid være noen som har mindre ressurser enn andre, og Norge vil alltid ha noen som kan defineres som fattige. Men i et land – samfunn – med svært mange velstående mennesker, er det ekstra sårt når man ikke kan leve som majoriteten. Siden mange i Norge har god råd blir også forbruket stort. Slik blir den synlige forskjellen mellom fattig og «vanlig» enda større ved at mange av de materielle tingene mangler hos den fattige. Men som jeg også har skrevet, så er det ikke så lett å legge merke til hvem som er fattig og hvem som ikke er fattig, da klær er billige her i Norge. Men noen tegn, eller «sign-vehicles» går det likevel an å plukke opp for et observant øye.

Som en moralsk avslutning kan jeg si meg enig med Bauman, som mener vi må bevege oss bort fra det konkurranse-pregede, materielle samfunnet som definerer lykke etter kjøpekraft. Hvis man flytter fokuset mot «conviviality», og lar livet bli preget av denne verdiorienteringen, så kan man kanskje også legge bort tanker om skam og at man innehar et stigma.

9.3. Videre forskning:

Temaer for videre forskning vil være å gå enda dypere inn i opplevelsen av å motta veldedighetsgaver. I videre forskning vil det også være interessant og gå enda nærmere inn på fattigdomsdefinisjonen i Norge. Hvem skal defineres som fattige, og hva er den riktige definisjonen? Når det snakkes om fattigdom i media, ligger fokuset ofte på barn. En mulighet for videre forskning kan være å voksne som har hatt foreldre som har vært fattige, og hvorvidt de har måttet benytte seg av frivillige organisasjoner.

Som en inspirasjon fra Sissel Seim sin studie av Fattighuset i Oslo, kan det også være interessant og gjøre en skikkelig organisasjonsstudie av Robin Hood Huset. Her vil man kunne gå dypere inn i driften, og hva som ligger bak bestemmelsene av vedtektene. Enda mer konkret vil være å studere hvordan og hvorfor Robin Hood Huset ble startet. På Fattighuset i Oslo er det et mål om en kollektiv identitet. Det kan også være interessant å se nærmere på hvorvidt en slik kollektiv identitet finnes på Robin Hood Huset. Et annet tema kan være hva slags betydning Robin Hood Huset har hatt i kampen mot fattigdom. Har Robin Hood Huset sin virksomhet økt den politiske interessen omkring fattigdom i Bergen/ Norge?

Litteraturliste:

Adloff, Frank (2006): Beyond interests and norms: toward a theory of gift-giving and reciprocity in modern society. I *Constellations* Volume 13, Number 3, 2006. Blackwell Publishing Ltd.

Appelrouth, Scott og Laura Desfor Edles (2008): *Classical and contemporary sociological theory. Text and readings*. Pine Forge Press of Sage Publications, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2007): *Handlingsplan mot fattigdom*. Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2006-2007) – statsbudsjettet 2007: Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Oslo.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008): *Handlingsplan mot fattigdom – status 2008 og styrket innsats 2009*. Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008–2009) – statsbudsjettet 2009. Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Oslo.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2009): Får millioner for å bekjempe fattigdom. Pressemelding, Nr.: 72, 27.05.2009. Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Oslo.

Bauman, Zygmunt (2013): *Does The Richness of the Few Benefit Us All?* Polity Press, Cambridge.

Bauman (2002): *Work, consumerism and the new poor*. Open University Press, New York.

Boje, Thomas P. (2008): Velfærdsstat og civilsamfund: De Nordiske lande i komparativt perspektiv, I *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Vol. 49, Nr. 4, Universitetsforlaget.

Bjørnsen-Vareberg, Marthe (2011): *Hvorfor søke hjelp hos frivillige organisasjoner? En kvalitativ studie av alenemødre og frivillige organisasjoner*. Masteroppgave ved Sosiologisk Institutt, Universitetet i Bergen.

Bjørnsen-Vareberg, Marthe & Liv Johanne Syltevik (2013): Alenemødre, frivillig og offentlig hjelp, i Hans-Tore Hansen, Kjetil G. Lundberg og Liv J. Syltevik (red.): *Nav: med brukeren i sentrum?* S. 155-173. Oslo: Universitetsforlaget.

Bode, Ingo (2006). Disorganized welfare mixes: voluntary agencies and new governance regimes in Western Europe. *Journal of European Social Policy* 16(4):346-359.

Claussen, Bjørgulf (2014): *Fattigdom i Norge*. Cappelen Damm AS, Oslo.

Dugstad, Line og Håkon Lorentzen (2010): *Stiftelser i det moderne Norge*. Rapport 2010:9, Institutt for Samfunnsforskning, Oslo.

Engebrigtsen, Ada I. (2009): Tiggere og baroner i Oslo. PLAN Nr 6/2009. *Tidsskrift for samfunnsplanlegging, bolig og byplan og regional utvikling*. Universitetsforlaget, Oslo. Side 24-29.

- Esping-Andersen, Gosta (1990): *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
- Everett, Euris Larry og Inger Furseth (2004): *Masteroppgaven - Hvordan begynne- og fullføre?*. Universitetsforlaget, Oslo
- Farnes, Sunniva Beate Haram (2010): *Prostitusjon – fra styrke til stigma*. Bacheloroppgave ved Sosiologisk Institutt, Universitetet i Bergen
- Fjær, Svanaug & Liv Johanne Syltevik (2002). *Omsorg, tid og penger for likestillingens frontløpere*. Rapport nr.2 Røkkansenterets rapportserie.
- Flybjerg, Bent (2004): Five misunderstandings about Case- Study research. I *Sosiologisk tidsskrift*, 2/2004: 117:143.
- Fløtten, Tone (2001): Hvem er fattige – og hvordan få dem ut av fattigdommen? i *Horisont* nr. 4/ 2001.
- Fløtten, Tone (2009). *Barnefattigdom*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.
- Fløtten, Tone, Espen Dahl & Arne Grønningsæter (2001). *Den norske fattigdommen: Hvordan arter den seg, hvor lenge varer den og hva kan vi gjøre med den?* Fafo- notat 2001: 16. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.
- Fløtten, Tone og Axel West Pedersen (2008): Fattigdom som mangel på sosialt aksepterte levekår, i Harsløf, Ivan & Sissel Seim (red.). *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. S. 34-62. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fløtten, Tone, Inger Lise Skog Hansen, Anne Skevik Grødem, Arne Backer Grønningsæter og Roy A. Nielsen (2011): *Kunnskap om fattigdom i Norge - En oppsummering*. Fafo-rapport 2011:21
- Frisby, David og Mike Featherstone (red.) (1997): Sociology of the Meal. I *Simmel on Culture*, s.130-136. Sage Publications.
- Gautun, Heidi, Jon Anders Drøpping og Tone Fløtten (2005). *Når nøden er størst. En analyse av frivillige organisasjoners hjelp og tilbud til fattige*. Fafo- rapport 476. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.
- Goffman, Erving (1992): *Vårt rollespill til daglig – en studie i hverdagslivets dramatikk*. 2.utgave. Pax Forlag, Oslo.
- Goffman, Erving (1997): Social life as ritual. I Charles Lemert og Ann Branaman (red.): *The Goffman Reader*. Blackwell Publishers Ltd. S. 73-78
- Goffman, Erving (2000) *Stigma, om avfignerens sociale identitet*. Gyldendals Samfundsbibliotek. Pensumtjeneste

- Guttormsen, Gro og Cecilie Høigård (1977): *Fattigdom i en velstandskommune – en undersøkelse av sosialomsorgen i Bærum*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Hagen, Kåre og Ivar Lødemel (2005): Fattigdom og sosial eksklusjon. S. 210-234 i Frønes, Ivar og Lise Kjølørød (red.): *Det norske samfunn*, 5. utgave. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Heljesen, Vilde (2014): Klar økning i fattigdom blant barn. [www.nrk.no]. Publisert 27.03.2014, kl. 05:19. Hentet fra <http://www.nrk.no/norge/klar-okning-av-fattige-barn-i-norge-1.11613897> [Hentet den 08.06.14]
- Hvinden, Bjørn (1995): *Poverty, exclusion, and agency*. Research in community sociology, vol 5.
- Illich, Ivan (1973): *Tools for Conviviality*, Open Forum Series, Calder & Boyars, London.
- Juhász, Ida Benedicte (2013): *Mat, samtale og fellesskap – en studie av frivillige medarbeideres opplevelser og erfaringer i tre tiltak og en arbeidsgruppe i Stiftelsen Kirkens Bymisjon Bergen*. Masteroppgave ved Sosiologisk Institutt, Universitetet i Bergen.
- Kuhnle, Stein & Per Selle (1992). Government and voluntary organizations: a relational perspective. I Kuhnle, Stein & Per Selle (red.). *Government and voluntary organizations*. S. 1–33. Aldershot: Avebury.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann (2009): *Interviews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*, Second Edition. SAGE Publication, USA.
- Larsen, Ruth (2013): Brukerundersøkelse på Robin Hood Huset, høsten 2013. Undersøkelsen er utført av kommunikasjonsrådgiver ved Prinfo Communication Group i Bergen.
- Levin, Irene og Jan Trost (2005): *Hverdagsliv og samhandling - med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Fagbokforlaget Vigemostad & Bjørke AS, Bergen.
- Lorentzen, Håkon (2007): *Moraldannende kretsløp: Stat, samfunn og sivilt engasjement*, Abstrakt Forlag.
- Lund, Monica (2006). *De frivillige og de fattige. Frivillige organisasjoners hjelpetiltak overfor fattige*. Fafo – rapport 528. Forskningsstiftelsen Fafo, Oslo.
- Mauss, Marcel (1995): *Gaven – Utviklingens form og årsak i arkaiske samfunn*. I serien «Cappelens upopulære skrifter», redigert av Trond Berge Eriksen, Håkon Harket og Eivind Tjønneland. Norsk utgave oversatt av Thomas Hylland Eriksen. Cappelen Akademiske Forlag as, Halden.
- Midré, Georges (1997): Velferdsstat. I Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red.): *Sosiologisk leksikon*. S. 341. Oslo: Universitetsforlaget.

- Mogstad, Magne (2005): Relativ fattigdom i Norge – en empirisk analyse. I Henriksen, Jan-Olav og Atle Sommerfeldt (red.): *Det umulige nåløyet. Fattigdom og rikdom i Norge i et globalt perspektiv*. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo. Side 37-54
- Nadim, Marjan & Roy A. Nielsen (2009). *Barnefattigdom i Norge. Omfang, utvikling og geografiske variasjoner*. Fafo- rapport 2009:38. Forskningsstiftelsen Fafo, Oslo.
- Finansdepartementet (2009): *Fordelingsutvalget*. NOU 2009: 10. Oslo: Finansdepartementet.
- Nuland, Bjørn Richard (2007). *Ansikt til ansikt med fattigdommen. Frivillige organisasjoners hjelpetiltak overfor fattige*. Fafo- rapport 2007:18. Forskningsstiftelsen Fafo, Oslo.
- Nuland, Bjørn Richard (2008): *Når nøden skaper overskrift – Medienes dekning av frivillige organisasjoners arbeid med fattigdom*. Fafo-rapport: 11. Forskningsstiftelsen Fafo
- Underlid, Kjell (2005): *Fattigdommens psykologi – oppleving av fattigdom i det moderne Norge*. Det norske samlaget, Oslo.
- Papilloud, Christian (2004): *Three Conditions of Human Relations*, i *Philosophy & Social Criticism*, vol. 30, Nr. 4, pp. 431-444, Sage Publications.
- Pijl, Marja (1994). "When private care goes public. An analysis of concepts and principles concerning payments for care". I Evers, Pijl & Ungerson (red.). *Payments for care. A comparative view*. S. 3- 18. Aldershot: Avebury.
- Pyyhtinen, Olli (2014): *The Gift and its Paradoxes, Beyond Mauss*. Ashgate Publishing Ltd. Hentet fra: <http://site.ebrary.com/lib/bergen/Doc?id=10821419&ppg=106> [Hentet den 09.04.2014].
- Scheff, Thomas (1990): *Microsociology: Discourse, Emotion and Social Structure*, University of Chicago Press.
- Schiefloe, Per Morten (2004). *Mennesker og samfunn. Innføring i sosiologisk forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Seim, Sissel (2006): *Egenorganisering blant fattige. En studie av initiativ, mobilisering og betydning av Fattighuset*. Doktoravhandling ved Institutionen for Sosialt Arbeid, Göteborgs Universitet. Skriftserien Nr. 2006: 3.
- Simmel, Georg (1971): *On Individuality and Social Forms*. Selected writings. Edited and with an Introduction by Donald N. Levine. The University of Chicago Press, Chicago and London.
- SIFOs Referansebudsjett for forbruksutgifter 2012. www.sifo.no/files/Referansebudsjett2012PDF.pdf.
- Silverman, David (2011). *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. 4th edition. London, Thousand Oaks, Singapore: Sage.

Sosialdepartementet (2002): Tiltaksplan mot fattigdom. St. meld. nr 6 (2002-2003). Sosialdepartementet, Oslo.

Stamsø, Mary Ann (2005): *Velferdsstaten i endring – norsk sosialpolitikk ved starten av et nytt århundre*. 2.utgave. Gyldendal Akademiske, Oslo.

Stjernø, Steinar (1985): *Den moderne fattigdommen*. Universitetsforlaget, Oslo.

Stjernø, Steinar og Terese Saltkjel (2008): «Gjennom det siste sikkerhetsnettet? En studie av Frelsesarmeens og Bymisjonens brukere» i *Fattigdommens dynamikk, perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. Ivan Harsløf og Sissel Seim (red.). Universitetsforlaget, Oslo.

Støkken, Ann Mari (2004): En velferdshybrid i endring: Private barnevernsinstitusjoners samspill med det offentlige. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 7(3)118-130.

Townsend, Peter (1979). *Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living*. Berkeley & California, University of California Press.

Wollebæk, Dag, Per Selle & Håkon Lorentzen (2000). *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Fagbokforlaget, Bergen.

Vedlegg 1: Informasjonsskriv, hengt opp på oppslagstavle på Robin Hood Huset.

Hei,

De fleste av dere kjenner meg som ansatt på Robin Hood Huset, men jeg er også masterstudent på sosiologi ved Universitetet i Bergen. Jeg skal skrive masteroppgave om Robin Hood Huset, hvor viktig dette huset er for bergensere, og hva huset betyr for brukerne. Tilbudene som gis på RHH defineres blant annet som frivillig velferd, og jeg ønsker å skrive om hvor viktig slik frivillig velferd er versus offentlig velferd. Hva er det Robin Hood Huset tilbyr som ikke det offentlige kan tilby? Hvorfor finnes RHH, og hva betyr egentlig RHH for brukerne?

For å finne ut av dette har jeg et ønske om å gjøre **intervjuer** med noen av brukerne på huset.

Det er frivillig å være med, og informanten bestemmer selv hvor mye han/hun vil svare på. Det er også fullt mulig å trekke seg underveis, eller etter at intervjuet er gjort. Da vil intervjuet bli slettet/ strøket/kastet. Det vil også bare være meg som har tilgang til de opplysningene som kommer frem under intervjuet. Jeg vil i samarbeid med informanten komme fram til hvor mye av opplysningene jeg får lov til å benytte i masteroppgaven min.

Jeg vil også understreke at jeg har fullstendig taushetsplikt. Jeg har skrevet under på taushetserklæring på Robin Hood Huset. Jeg vil også følge de etiske retningslinjene i forhold til slik forskning som tilsier at det ikke skal være mulig med persongjenkjennelse. Dette er viktig både for forskningen sin del, men også for den som blir intervjuet, og dette er noe jeg tar på alvor.

Har du lyst til å stille opp til intervju? Jeg ville blitt veldig takknemlig, og ditt bidrag vil være verdifullt i forhold til forskning på frivillighetsområde i Bergen.

Hvis du har noen spørsmål, ta gjerne kontakt med meg på tlf; 452 80 877, eller send en mail til; sfa065@student.uib.no. Det er også mulig å kontakte min veileder ved Sosiologisk institutt; Atle Møen, tlf 55 58 91 66.

Mvh

Sunniva Farnes

Vedlegg 2: Informasjonsskriv delt ut til de som nølte, og til de som sa seg villig til å la seg intervjuet

Hei!

Mitt navn er Sunniva Farnes, og jeg holder på å skrive min masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Bergen. Det er et helt uavhengig forskningsprosjekt som ikke utføres på vegne av en offentlig etat eller noen organisasjon.

Temaet for masteroppgaven er dårlig råd og frivillige organisasjoners hjelpetilbud. Med min masteroppgave ønsker jeg å synliggjøre betydningen frivillige organisasjoners hjelpetilbud har for mennesker i Bergen. Mer konkret vil jeg se på Robin Hood Husets tilbud, og hva slags erfaringer brukerne har med dette huset (og eventuelt annen frivillig velferd).

Med dette brevet henvender jeg meg til deg for å spørre om du kunne tenke deg å bli intervjuet i forbindelse med dette masteroppgaveprosjektet. Meningen med samtalen er å bedre forstå hvorfor du har valgt å benytte deg av tilbudene til Robin Hood Huset. Temaene som vil bli stilt vil dreie seg om din erfaring med Robin Hood husets tilbud – både i form av tilbudene der, men også om miljø og relasjoner mellom brukere, og mellom brukere og ansatte/frivillige. Opplevelsen av å ha dårlig råd vil også bli et tema. Intervjuet er en åpen samtale, og hva og hvordan du forteller dine erfaringer er helt opp til deg. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Tid og sted for intervjuet blir vi enige om sammen.

Selv om jeg har vært/ er ansatt på Robin Hood Huset, vil jeg kun være student/ forsker under intervjuet, og være fullstendig objektiv.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Alle opplysningene som samles inn underveis vil bli behandlet konfidensielt, og du vil ikke kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene blir anonymisert og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2013. Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Ønsker du å være en del av dette prosjektet, ville jeg blitt veldig takknemlig, og ditt bidrag vil være verdifullt i forhold til forskning på frivillighetsområde i Bergen.

Hvis du har noen spørsmål, ta gjerne kontakt med meg på tlf; 452 80 877, eller send en mail til; sfa065@student.uib.no. Det er også mulig å kontakte min veileder ved Sosiologisk institutt; Atle Møen, tlf 55 58 91 66.

Mvh

Sunniva Farnes

Vedlegg 3: Intervjuguide

Kjønn

Alder

Sivilstatus/ barn?(hva gjør de?)

Yrkesbakgrunn, utdanning?

Bosituasjon

Bakgrunn, barndom – hvor er du fra? (Hvor lenge bodd i Bergen?)

Foreldres yrke. Søskener?

Tema 1: Kan du fortelle om hvorfor du tok kontakt med Robin Hood Huset?

- Hvordan
- Første kontakt (Var det vanskelig å ta kontakt? nedverdiggende og skamfullt?)
- Hva var behovet/ ønsket for hjelp?
- Mottok du den hjelp du ønsket/trengte?
- Forventninger til hjelpen
- Betydningen av hjelpen
- Kontakt med andre frivillige organisasjoner?

Tema 2: Tilbud og miljø

- Hvordan synes du miljøet er? Negativt? Positivt?
- Lett å skape gode relasjoner?
- Hva synes du om tilbudene til RHH?
- Hva synes du om matutdelingen?
- Hva synes du om klesutdelingen?
- Hvordan oppleves det å ta i mot gaver og hjelp, og hva vil mottakeren gi tilbake? Plikt til å ta imot? Plikt til å gi noe tilbake?
- Hva synes du om forholdet mellom ansatte og brukere? Evt. frivillige og brukere?
- Respekt, skam, verdighet,

Tema 3: Økonomisk situasjon/fattigdom

Kan du fortelle litt om din økonomiske situasjon i dag?

- opplevelse av seg selv som fattig?
- hvis ja, hvorfor? (overgangen fra eventuelt å klare seg økonomisk til og ikke gjøre det). - - -
- Hvis nei, hvorfor ikke?
- Går det an å leve et verdig liv som fattig?

- Verste konsekvenser av å ha dårlig råd
- Uforutsette utgifter: hvordan påvirker det, hvordan takles det
- ”vanlige goder”? (ferie, hustelefon, mobil, PC, internett, tv...)
- Hvordan skape mening og rutiner i livet som fattig. Tidsbruk?

- Hvordan er det med framtidsplaner? Realistiske utveier av fattigdommen. (drømmeaktige? Lottogevinst?).

- Førte fattigdommen også til sosial isolasjon?

Avslutning

Er det noe du har lyst å si/fortelle som du føler du ikke har fått sagt?

